

Częstochowa és a pálosok

Írásom háttere

Pálosok... Az első találkozásom egy pálos szerzetessel életem meghatározó eseményei közé tartozik. Hozzáteszem, akkoriban ebbéli minőségéről fogalmam sem lehetett, hiszen a 70-es/80-as évek fordulóján jártunk, a Magyar Pálos Rend illegalitásban volt – mint ahogy mi is csak rejtőzködve, távolabbi helyeken jártunk templomba, hiszen ez pedagógus szüleim számára súlyos retorziókkal járhatott volna. Úgy 12 éves lehettem. Aczél László atyánál gyónni valami egészen különleges dolog volt a számomra. Abból, amit mondott és abból, ahogyan ezt tette, nagyon erőteljesen átéreztem, hogy Isten nem egy elvont vallási tétel, hanem Ő az Élő Isten, aki számol velem és akar tőlem valamit, aki szól hozzám és választ vár tőlem. Elsőre ez szorongást váltott ki bennem - A SZENT előtti döbbenet és borzongás érzete fogott el, de ennek a megérintettségnek a következményeként Isten eleven valóság lett a számomra, a hit dolgai pedig személyes ügyemmé váltak. Ezért azt mondhatom, ezek a több mint 30 évvel ezelőtti beszélgetések ma is hatnak bennem. Aczél atyáról csak a rendszerváltás után tudtam meg, hogy Zsongor atya rendi néven, már a 60-as évek óta, a betiltott pálos rend titokban felvett tagjai közé tartozott...

Pálosok... Fehérvári gimnazistaként, a Belvárosban járva sokszor néztem fel Ányos Pál és Virág Benedek emléktáblájára, de nem sokat mondtak ezek a jórészt elfelejtett és olvashatatlanak tartott XVIII. századi pálos költők. Akkoriban, a 80-as évek közepén, a gimnáziumban egyébként is azt hallhattam, hogy a szerzetesrendek 1950-es feloszlata milyen haladó, elkerülhetetlen és pozitív lépés volt - ami engem persze már akkor is felhábortott. Akkor még nem tudtam, amit azóta családfakutató rokonom kiderített, hogy Ányos Pálnak János nevű bátyja családunk egyik ősapja, így Ányos Pálban tulajdonképpen hét generációval korábbi nagybátyámat is tisztelhetem...

Pálosok... Egyetemista éveim meghatározó emlékei fűződnek a pécsi pálos templomhoz, a város katolikus ifjúsági közösségeinek közös gyülekező helyéhez - a 80-as években persze még pálosok nélkül, de mire az egyetem végére értem megjelentek a fehér barátok. Ott lehettem a kolostor újrászenteselésén, így láthattam puritán celláikat, hallhattam az idős és a fiatal szerzetesek, szerzetesjelöltek, lelkes és szimpatikus, karizmatikus tanuságtételeit...

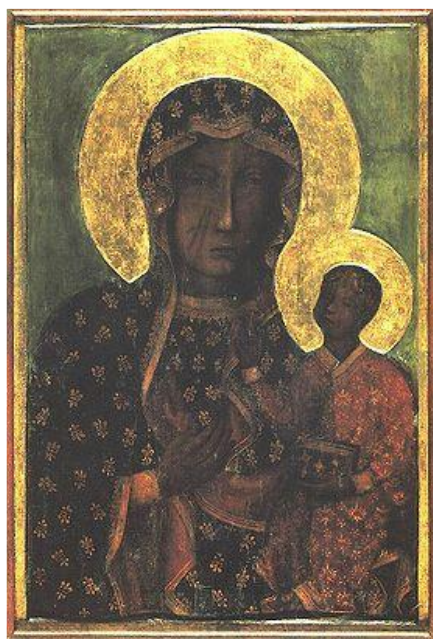
Pálosok... Az utóbbi csaknem 20 évben utam számos alkalommal vitt el Lengyelországban a pálos rend częstochowai főmonostora mellett. Néhány óra a kegykápolnában, némi nézelődés a kolostor megtekinthető részében és múzeumában mindig nagy élményt nyújtott. Rájöttem, hogy ebben az épületkomplexumban megtalálható mindaz, ami hitünk lényegét érinti, ezen felül pedig nyomon követhető a teljes magyar és lengyel történelem és ezek összefonódása, amely számomra is élővé tette a hagyományos, de mára talán némiképpen megkopott lengyel-magyar barátság érzetét.

Amit a kolostorban láttam, és amit ehhez később olvastam, egy hosszú asszociációs láncot indított el bennem, ebből született és szinte abbafelejtetlenül növekedett ez az írás, amelyet aztán időről-időre újra elővettem, csiszoltam, itt-ott kiegészítettem. Csak a

gondolati ívről mondhatom, hogy az én fejemben állt össze. A részleteket tekintve alapvetően az interneten talált szövegekből állítottam össze az itt következőket. Hatványozottan érvényes ez az illusztrációként felhasznált képekre, amelyek zömét szintén az internetről gyűjtöttem. A pálosok nevével sokszor visszaélő ezoterikus háttérű honlapokat elkerültem, de minden forrásomért nem tudok kezességet vállalni. Elsősorban a Magyar Pálos Rend hivatalos honlapját, a częstochowai kolostor honlapjának angol nyelvű oldalait, egyéb angol nyelvű lengyel katolikus oldalakat, a Wikipédiát és más lexikonokat, tudományos igényű történelmi és irodalomtörténeti közleményeket, a Magyar Elektronikus Könyvtárból és a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárból hozzáférhető forrásértékű könyveket igyekeztem használni. Szóval nincs mivel dicsekednem, ez az írás nem önálló mű, hanem idegen tollakkal teli szöveg, tulajdonképpen *kompiláció*. A szó jelentése Pápai Páriz Ferenc latin-magyar szótára (1708) szerint *lopogatás, fosztás, latorkodás*, azonban a szó igei alakjánál (kompilál) a kevésbé pejoratív értelmű *egybe gyűjtöm* kifejezés áll. A kompiláció a régi (pl a középkori és a barokk) irodalomban fontos szövegszerkesztési technika, több szövegből létrehozott újabb szöveget kialakító folyamat, illetve az ilyen módon létrejött új szöveg elnevezése. A kompilátor elsősorban nem saját fogalmazású új gondolatokat közöl és szerzősége inkább a szöveg szerkesztésében, a megfogalmazás módjában, az egységes szöveg strukturájának kialakításában áll. Ez a folyamat a számomra nagyszerű szellemi élmény és csodálatos zárandokút volt, amely segített valamennyit megérteni a pálosok szellemiségéből és a rend történetével kapcsolatos eseményekből.

Częstochowa, Jasna Góra

Częstochowa, Szűz Mária híres kegyhelye, zárandokhely a középkor óta. A város Jasna Góra nevű pálos rendi kolostorában egy híres kegyképet őriznek, az ún Fekete Madonna (lengyelül Czarna Madonna) képét.

A Fekete Madonna

A kép, amely a Gyermekek Jézust tartó Szűzanyát ábrázolja, a legenda szerint Szent Lukács evangélista műve, amelyet arra a Szent József által készített asztallapra festett, amelynél valaha a Szent Család étkezett és imádkozott. A hagyomány szerint Szent Ilona császárnő 326-ban vitette a képet Jeruzsálemből Konstantinápolyba, ahonnan 803-ban egy rutén fejedelemnek ajándékozták, így az Oroszországba került. Az egyik legrégebbi Jasna Góra-i irat szerint az ukrajnai Belz várából 1382 augusztusában vitték át a pálosok újonnan alapított częstochowai kolostorába.

A kép alapjául szolgáló hársfa tábla mérete 122,2 x 82,2 x 3,5 centiméter. A mai művészettörténészek a VI.-IX. század közötti bizánci stílust követő, ikonográfiailag az ún. Hodégéttria (vagy Hodigitria) vagyis az Útmutató Istenszülő-típusba tartozó ikonnak tartják: A képet Mária arca uralja, tekintete a szemlélő szemébe mélyed. Az Istenszülő bal karjában tartja a Gyermekek és jobbával felé mutat, a figyelmet mintegy önmagáról a Fiára terelve. Ez a Jézusra mutató kéz a képnek lényegi eleme - egyúttal ennek az ikontípusnak névadója - hiszen az ikon segíteni akar bennünket Máriát úgy felfogni, mint aki utat mutat Jézus felé. Ő Útmutató – Hodégéttria, ugyanis az út Mária által Jézushoz vezet. Útmutatóként, mintha csak a kánai mennyegzőn elhangzott szavait ismételné: *Tegyetek meg mindent, amit csak mond!* (János 2,5). A Gyermekek Jézus arca is a zarándok felé fordul, jobbával áldást oszt, baljában az élet könyvét tartja. A kép az idők során számos díszes „öltözetet”, tulajdonképpen előlapot kapott. Egy ezek közül többnyire a kép előtt van elhelyezve, ezért az eredeti képből csak az arcok és a kezek látszanak.

A Hodégéttria-típusú ikonok Bizánctól terjedtek el, az V. században alapított Pananghia Hodégéttria monostor híres ikonja alapján. Bizánctól erről az ikonról tartották azt, hogy Szent Lukács festette. A kolostort a törökök elpusztították, a képnek nyoma veszett - bár egyes hagyományok szerint Oroszországba, mások szerint Itáliába vitték. Az azonban egyértelmű, hogy ez a mély teológiai tartalmat megjelenítő ikontípus mind a keleti, mind a nyugati keresztény világban elterjedt.

A częstochowai képen az arcok és a kezek sötét tónusúak, amiért is az ikont Fekete Madonnának nevezték el. Bibliai értelemben a feketeség/barnaság az alázat illetve a szenvedés, a súlyos megpróbáltatások jelképe, amit a gyakran Máriára alkalmazott Énekek énekében is olvashatunk: *Fekete vagyok, de szép, Jeruzsálem leányai; [...] Ne nézzetek engem, hogy feketés vagyok, mert a nap színtelenített meg engem: anyám fiait harcoltak ellenem.* (Énekek éneke, 1,4-5 - Káldi György fordítása, 1626.) A bibliai idézet beteljesedését érezhették Mária tisztelői keleten a képrombolás harcok éveiben éppúgy, mint nyugaton a huszitizmus és a protestantizmus küzdelmeiben. A Mária arcán látható kardvágás nyoma is ennek az ellenséges érzületnek az emléke.

Mária arcán ugyanis két párhuzamos és egy ezeket keresztező vágás fut - a kolostorba 1430 húsvétján betörő cseh-morva-sziléziai rablók - más források szerint husziták - által ejtett kardvágások emléke. A rablók megöltek néhány szerzetest és mivel pénzt nem találtak, a fogadalmi ajándékokat szedték össze, majd megsebezve a képet, három darabra hasították és távozóban a kolostor kapuja előtt eldobták.

A husziták támadása, 1430 – Kép a Lovagterem falán

A támadók a kegyképen is sebet ejtenek

A szerzetesek az összetört képet elvitték Krakóba Jagelló Ulászló királyhoz, aki elrendelte a kép felújítását. A restaurátorok azonban nem boldogultak, mert festékük a viaszos felületen nem maradt meg. Ezért lemásolták, lekaparták, majd az eredeti fatábla helyreállítása után ugyanarra az alapra újrafestették a képet. A mi korunkban barbárnak tűnő „restaurálás” más színben tűnik fel, ha belehelyezzük magunkat a képhez fűződő legenda összefüggésébe és az ebben fenntartás nélkül hívó középkori gondolkodásba. Ebben a keretben ugyanis érthetőbb, hogy a fatábla, amelyet a legenda szerint a Szent Család asztalként használt és amelyet Szent József, netán maga a szintén ács-asztalos Jézus készített, nagyobb értéket képviselt a Szent Lukács által készített képnél. A restaurátorok mégis pontos másolatot próbáltak készíteni. Bizonyítja ezt az a mai művészettörténeti vélemény, amely formailag VI.-IX. század közötti bizánci kompozíciót, a részletekben azonban XV. századi festési technikát ír le. A restaurátorok visszafestették a barbár kardcsapások nyomait is. A köntös liliomai felfoghatók mint a tisztaság szimbóluma. Mások azonban a magyar Anjou uralkodóház címerét látják benne, amely utalhat a Jasna Góra alapítását kezdeményező Nagy Lajos királyra, avagy lányára Szent Hedvigre, Jagelló Ulászló első feleségére, hiszen a Jagellók rajta keresztül örökölték a lengyel trónt. Ennek a dinasztiaalapító Jagelló Ulászlónak további magyar vonatkozása, hogy hasonló nevű fiát, Lengyelország királyát, 1440-ben magyar királlyá

is megválasztották. Magyarországon I. Ulászló néven uralkodott és 20 éves korában, 1444-ben a törökök elleni várnai csatában esett el. A dédunoka, II. Lajos szintén 20 évesen esett el a mohácsi csatában.

Részben az Anjou-liliomok miatt, részben bizonyos stílusjegyek alapján egy másik elmélet az Anjou-háznak sokat dolgozó itáliai Simone Martini műhelyéhez köti a képet a XIV.-ra téve keletkezését. Ez egy másik eredet-elképzeléshez vezet minket. Eszerint a kolostoralapítás célja Nagy Lajos részéről az volt, hogy lánya, a lengyel trónörökös Hedvig hercegnő számára lelki háttérrel biztosítson. Ezen elképzelés szerint magát a kegyképet is Márianosztráról vitték volna magukkal a szerzetesek.

A kegyhely évszázadok óta számtalan zarándok célpontja. A legtöbben Mária mennybemenetelének ünnepe, augusztus 15. környékén érkeznek – ilyenkor akár egymilliónyi is megfordulnak Częstochowában –, ám jönnek zarándokok az év minden napján, évente mintegy 4-5 millióan. Sokan óriási csoportokban gyalog jönnek Varsóból, Krakkóból vagy éppen Gdanskból indulva.

A zarándokok, megérkezésük után a Fekete Madonna ikon előtt hódolva kérik a Szűzanya segítségét, aki, mint egykor a kánai mennyegzőn, ma is közbenjárónk a lehetetlen helyzetekben, megoldhatatlannak tűnő egyéni, családi és nemzeti krízisekben, gyógyíthatatlan betegségekben. A kegykápolna falain a zarándokok által itthagytott kis kereszték, rózsafüzérek megszámlálhatatlan sokasága, valamint kis fémlapocskák tanúskodnak erről. Egyikük fül alakú, másik két szemet ábrázol, a harmadik lábat vagy kezét – nyilván az egykori beteg testrészek emlékei. Feljebb nagy számban botokat, mankókat aggattak. A zarándokok hagyták itt őket. Visszafelé már nem volt szükségük rájuk... A kolostor levéltárában mintegy 1400 csoda emlékét őrzik. Ezeken az egyéni tanúságtételeken túl számtalan lengyel és részben magyar történelmi emlék tanúskodik a kolostorban elődeink Mária iránti szeretetéről, közbenjárásába vetett bizalmáról és általuk megélt csodákról.

Gyógyulások emlékei borítják a kegykápolna falait

A sekrestye előtti folyosó egyik régi festménye hatalmas csodáról emlékezik meg, amikor egy halott asszony és két kisgyermek az imádkozó szerzetesek könyörgése közepette feltámadnak:

A kegykápolna mennyezetének feliratai a Szűz Máriára vonatkoztatható bibliai képek elgondolkodtató füzérét tárják elénk:

Columna nubis per diem Maria – Mária, felhőoszlop nappal (Kiv 13,22)

Columna ignis per noctem Maria – Mária, tűzoszlop éjjel (Kiv 13,22)

Signum foederis Maria – Mária, a szövetség jele (Ter 9,12)

Signum a Domino Maria – Mária, jel az Úrtól (Iz 38,7)

Doctrix disciplina Dei Maria – Mária, beavatott Isten ismeretébe (Bölcs 8,4)

Super dispositionem stellarum Maria – Mária, Fölségesebb minden csillagképnél

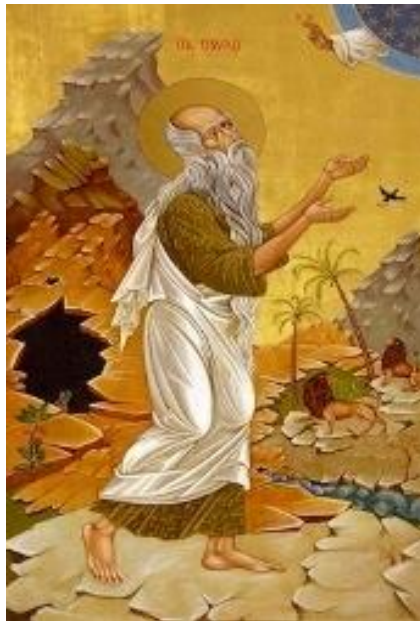
(Bölcs 7,29)

Remete Szent Pál

A kolostort pálos szerzetesek lakják. A rend hivatalos neve: *Szent Pál első remete rendje*; latinul: *Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae*, rövidítése: OSPPE, amely a legkülönbözőbb iratokon a rendtagok neve után szerepel, jelölve hovatartozásukat. A név tehát nem Szent Pál apostolra, hanem egy másik szentre, Remete Szent Pálra utal, aki a hagyomány szerint 228-341 között élt Egyiptomban.

Őt tartották az első keresztény remetének, ezért Első Remete Szent Pál néven is emlegetik. Gazdag thébai családból származott. Kiváló képzésben részesült, jól ismerte a görög és egyiptomi irodalmat. A hagyomány szerint 16 évesen elvesztette szüleit, és nagy vagyon birtokosa lett. 249-ben kitört a Decius császár-féle keresztényüldözés. Az ifjú Pál a vértanúk mellett olyan keresztényekkel is találkozott, akik - megtörve a kínzásoktól - megtagadták hitüket. Talán ő sem érezte magát elég erősnek a vértanúsághoz. Mivel félt sógorától, hogy feljelenti, vidéki házába húzódott. Nővére férje valóban feljelentette Pált a római hatóságoknál, ezért menekülnie kellett. Alsó-Théba pusztaságában (valahol a Nílus és a Vörös-tenger közötti kőszivatagban) egy barlangra talált, melynek bejárata rejtve volt. A barlang közelében datolyapálmák és egy tisztavízű forrás volt - eszményi rejtekhely.

Remete Szent Pál

Isten pedig menekülésében megérintette a fiatal Pált: úgy döntött, hogy teljesen Istennek szenteli életét, és nem tér többé vissza a világba. A pálmafák leveleiből ruhát készített magának (innen ered ábrázolása, amelyeken levelekből szőtt, zöldes ruhában látható). A bibliafordító Szent Jeromos (347-420) által írt életrajza szerint egy holló mindennap fél cipőt vitt Remete Szent Pálnak. A szent remete életéből talán a legismertebb jelenet, amikor élete végén Remete Szent Antal meglátogatta. Szent Antal égi szótatot hallott, amely figyelmeztette: nem ő a legidősebb, legszentebb remete, hanem Pál. A 90 éves Antal többnapos vándorlás után megtalálta a 113 éves Pál barlangját. Közös dicsőítettek

Istent, elmélkedtek, beszélgettek. Beszélgetésük alatt megérkezett a holló, aki most nem fél, hanem egy egész cipót hozott. Hálát adtak Istennek, aki így gondoskodik szolgálóiról.

Az átímádkozott éjszaka után Pál kérte Antalt, hozza el Szent Athanáz püspök köpenyét. Antal sietve útra kelt, de amikor visszafelé tartott, érezte, hogy Pál meghalt. A legenda szerint látta Szent Pál lelkét, amint angyalok, próféták és szentek kísérik a mennybe. Sietve tette meg a hátralévő utat. Pált valóban holtan találta. Beburkolta testét a Szent Athanáztól kapott köpenybe, majd eltemette egy mélyedésbe, amelyet két váratlanul megjelenő oroszlán kapart ki.

Antal tanítványai, az első szerzetesek számára zarándokhely lett Pál barlangja és sírja, ott tették le szerzetesi fogadalmukat. Ezzel egyúttal megőrizték annak helyét, amelyen ma az V. századig visszanyúló gyökerekkel rendelkező, sokszor elpusztított, de mindig újjáépített kopt keresztény kolostor áll.

Remete Szent Pál és Remete Szent Antal
A Magyar Anjou Legendáriumban,
Károly Róbert fia, András herceg „hittankönyvében“

Remete Szent Pál életszentségének híre gyorsan terjedt. 494-ben Gelasius pápa avatta szentté. Az időközben bekövetkezett egyházszakadások ellenére Remete Szent Pál a közös gyökerek, a közös hagyomány egyik fontos alakja, hiszen mind a katolikus, mind az ortodox, mind a kopt kereszténység egyaránt szentként tiszteli. A szent mumifikálódott teste később Konstantinápolyba, majd Velencébe került, ahonnan Nagy Lajos király 1381-ben magával hozta Budára, hogy a pálosok budaszentlőrinci kolostorában ereklyeként helyezze el a földi maradványokat.

Remete Szent Pál életének helyszíne, a ma is álló Szent Pál kolostorral

Kopt liturgia a Szent Pál kolostorban

A Pálos Rend magyarországi előzményei

Remeték Magyarországon Szent István kora óta voltak. Közülük a legnevesebbek a zoborhegyi remeték, **Szent Zoerard-András** (+ kb. 1010) és **Szent Benedek** (+ kb. 1013). Boldog Mór (kb. 1000 - kb. 1070) pécsi püspök írta meg életük történetét. Az első magyar szenteknek tekintjük őket. Zoerard-András és tanítványa, Benedek az isztriai Pola környékéről származtak. Nyitra környékén egy barlangban éltek mint remeték. A legenda szerint „Zoszimosz apát szabályait követték“, azaz a korai keleti kereszténység szigorú, de bensőséges szellemében éltek mindennapjaikat.

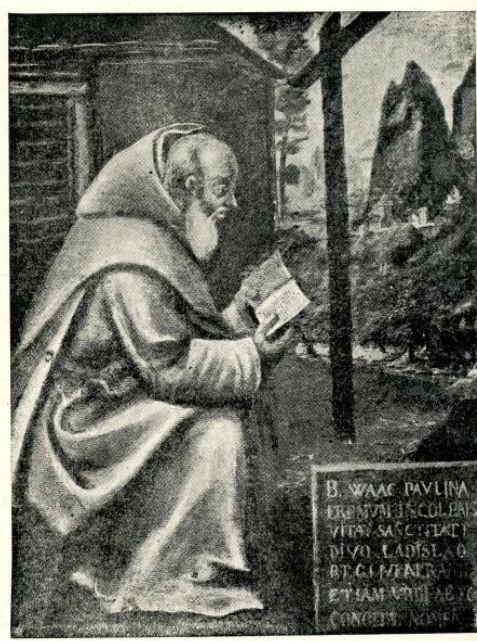
Szent Gellért (kb. 980 - 1046), Szent Imre herceg nevelője, miután ezt a feladatát befejezte, hét esztendőre (1023-1030) remeteségbe vonult Bakonybélben. Szent István király innen hívta meg, hogy az újonnan alapított csanádi egyházmegye első püspöke legyen. Gellért bencés volt, mégis remeteskedésével a Pálos Rend útjait egyengette. Több művet is írt, amelyekből sajnos csak egyetlen misztikus bibliamagyarázata maradt ránk, a *Deliberatio supra hymnum trium puerorum* (Elmélkedés a három ifjú himnuszáról). Ez

a tüzes kemencébe vetett három zsidó ifjú hálaénekéről szóló elmélkedés (Dániel próféta könyve 3. fejezet). Gellért vértanúsága helyének közelében áll ma a Gellért-hegyi pálos Sziklatemplom és kolostor.

Neves régi remete még **Boldog Vác**, aki Salamon, Géza és Szent László királyok idejében a mai Vác környékén remetéskedett. A pálos történetíró Gyöngyösi Gergely rendtörténetében találunk egy Boldog Vácznak tulajdonított imát:

„Mindenható Isten, Ki a rejtett dolgokat is ismered, Te tudod, hogy semmit sem helyezek elébe szeretetednek azokból, amik e világon vannak. Azért kérek irgalmadra, hogy akaratomat irányítsd, megvilágosítva szegény lelkemet, nehogy az örök halálban aludjon el bűneinek szeplőjével, hanem a te kegyelem-ajándékkal megváltva Téged dicsérjen és dicsőítsen mindenben“.

Salamon és Géza valamint László 1074-es összecsapása előtt megjövendölte az utóbbiak győzelmét. Géza király pedig a Boldogságos Szűz tiszteletére templomot építtetett azon a helyen, melyet Vácnak nevezett el, mivel akkor az egész környéken senki más nem élt, csak Boldog Vác remete.

Boldog Vác ábrázolása Czestochowában

A Pálos Rend mind a négyüket saját elődei és szentjei között tiszteli és fehér pálos ruhában ábrázolja a czestochowai kolostor régi olajfestményein. Az ötödik előkép ezeken a festményeken **Salamon** magyar király, aki a legenda szerint miután Szent Lászlótól véglegesen vereséget szenvedett „királyi pálcája helyett titkon görcsös botot vett a kezébe, koronája helyett kalapot tett a fejébe, a pusztának szaladt s remete barlangban első leckéjeképp tanulta meg, hogy azok a legboldogabbak, akiket a világ gyűlöl. A vadak

barlangja lett friss palotája, fű, gyökér, vadalma a válogatott étke, álló víz mocsara a jóízű itala, kemény föld, kőszikla a puha párnás ágya, fás gyékény, szűr, condra fedező paplanja, testének sanyargatása lett lelke nyugtatása. Ez a zarándok remete végigjárta a világ nevezetesebb szent helyeit, míglen Isztriában, annak Pola nevű városában szentül ki nem múlt e világból az 1077-ik esztendőben, szeptember 28-án, ahol szent testét böcsületben tartván ünnepét is évenként, október 4-én megülik.“ - írja róla a jezsuita Heveneszi Gábor 1692-ben megjelent *Régi magyar szentség* című könyvében.

A magyar remeték közösségbe tömörülésének első helyszíne a Mecsekben volt, ahol a francia származású **Bertalan** pécsi püspök 1225-ben Szent Jakabról nevezett monostort alapított az Irugh (Ürög) hegyén (a mai Jakab-hegy) a környék remetéi számára. Szabályzatot is adott nekik, amelynek teljes szövege a következő:

„Drága Testvéreim! A rendházakban közösen lakjanak együtt, kezük munkájából és keresetéből mértékletesen éljenek, a templomokat áhítatosan látogassák, alázatos és egyszerű ruhát viseljenek, mely állapotjukhoz illik. Az Atyák kánonjait és dekrétumait szorgalmasan tartsák meg, az erényes és áhítatos gyakorlatokat buzgón műveljék. És ne csupán feddhetetlenek, hanem példasak is legyenek mások előtt, hogy így Istennek kedves és elfogadható szolgálatot ajánlhassanak föl, nemcsak jó életükből, hanem mások megtéréséből és üdvösségéből is, kiknek szívét intelmeik révén illetni kegyes lesz az Úr. S ily módon felövezkedve a tökéletesedésre, minden cselekedetüket, vagyis imáikat, elmélkedéseiket, olvasásaikat, virrasztásaikat, böjtjeiket, szentgyakorlataikat, kezük munkáját, mind a külső, mind a belső ember igyekezetét arra a célra állítsák be, hogy így az isteni bölcsesség szeretetére és megízlelésére, egyenes úton, könnyebben és biztosabban eljussanak, a mi Urunk Jézus Krisztus kegyelmével, aki őket minden vezeklésükben megvigasztalni kegyeskedjék. Ámen.”

A szabályzatból világos, hogy a szerzetesi élet alaprétege az isteni szeretetben való elmerülés, elmélkedés, imádság, vezeklés és engesztelés. Az ősi monasztikus ideál szerint saját kezük munkájára utalja megélhetésüket nem pedig koldulásra. Figyelemre méltó, hogy nem elégszik meg a szerzetesek önmegszentelésével, hanem a mások üdvösségén való munkálkodásra is buzdítja őket. Ez a hármas irányultság (ima-munka-lelkipasztorkodás) a későbbi pálos eszmény egy korai megfogalmazása.

A Pálos-rend alapítása

Remete Szent Pál tehát egész életét remetesége magányában élte le és sohasem alapított szerzetesrendet. A pálos rendet a csaknem ezer évvel később élt **Esztergomi Boldog Özséb** (kb 1200-1270) alapította. A pálos hagyomány szerint Özséb előkelő magyar nemzetségből származott, de hogy melyikből, az nem őrződött meg. Igen képzett pap volt, egyházi jogi könyveket is írt, bár ezek nem maradtak fenn. Esztergomi kanonok volt. 1246-ban azonban minden lebeszélés ellenére, lemondott kanonoki méltóságáról és a Pilisben

remeteségbe vonult, hogy teljes magányban, csendben, imádságban és vezeklésben tökéletesen átadja magát Isten szolgálatára.

Boldog Özséb

Hitte, hogy egy országot nemcsak kétkezi munkával, hanem imádsággal, vezekléssel, engeszteléssel is kell építeni. Látomásban részesült: szélvihar támadt, mint pünkösdkor, de a fák nem mozdultak, lángnyelveket látott szerteszét, melyek egyetlen nagy lánggá egyesültek. A látomást úgy értelmezte, hogy össze kell gyűjtenie a remeteket. Ezután kezdte közösségbe gyűjteni a Pilisben, a Mecsekben, később az ország más részein élő remeteket. Az új rend védőszentjévé egyiptomi példaképét, Thébai Első Remete Szent Pált választotta, mert mint első remete ő volt ennek az életformának az elindítója. Ezzel mintegy Remete Szent Pál palástja alá rejtőzve, a rendalapítónak kijáró tiszteletet is elhárította magától.

Özséb és első hat társa 1250-ben Pilisszántó közelében, a kesztölci völgy fölötti (ma: Klastrompuszta) kis magaslaton, kisebb templomot épített – jelmondatához híven (*In cruce salus – a keresztben az üdvösség*) - a Szent Kereszt megtalálásának tiszteletére. Ezt az évet tekintjük a Pálos Rend alapítási évének. A csúcsíves templomhoz észak felől négyszögletes monostor csatlakozott az együtt lakó remeték számára, magas fallal körülvéve. Warsányi István, egykor ennek a kolostornak szerzetese, hexameterekben írt sorai a monostor kápolnájának bejáratánál köbevésve hirdették, hogy innét, Pilisszentkeresztről terjedt el a pálos rend:

*Egykor az úttalan pusztáknak útjain járva
Nagy hegyek alján kis kunyhókban laktak atyáink
S barlangok rejtették őket el a világtól.
Boldog Özséb, ez a szent ember, remete, pap, emelte
Itt a Keresztnak tiszteletére ezt a monostort,
Jöttek is ide hozzá a Testvérek seregestől
S elhagyva a magányt kezdtek közös életet élni.
Innen terjedt szét a világra Remete Szent Pál
Rendje, amelynek hófehér a ruhája s a lelke.
Nagy folyamok is ilyen kicsi forrásból fakadoznak.*

Özséb részt vett az 1256-os esztergomi zsinaton, amelynek dokumentumát *Eusebius prior provincialis Ord. S. Pauli primi Eremitae* néven írt alá. A szerzetesi életüket szabályozó jóváhagyott regula hiányában kezdetben a Pécs melletti Jakabhegyi remeték Bertalan püspök által írt szabályait alkalmazták, majd Özséb 1262-ben Rómába ment, hogy IV. Orbán pápától a rend elismerését kérje, valamint engedélyt arra, hogy a remeteéletből a Szent Ágoston szabályai szerinti életre térhessenek át. A IV. Lateráni Zsinat rendelkezése értelmében ugyanis új rendet alapítani a Szentszék engedélye nélkül nem lehetett. A kérés azonban nem várt nehézségekbe ütközött. Alig hat éve volt ugyanis, hogy IV. Sándor pápa Szent Ágoston Remetái néven szerzetesi közösségre fogta a Szent Ágoston Reguláját elfogadó remeteket. Teljesen fölöslegesnek látszott tehát egy új rendet létesíteni Remete Szent Pál nevén, amikor ugyanazon Szabályokat akarják követni, mint Szent Ágoston Remetái. Nem sok hiányzott tehát, hogy a magyar Pálos Rend már csírájában tilos jelzést kapjon. Annak ellenére, hogy maga Aquinói Szent Tamás pártfogolta ügyét, Özsébnek csak annyit sikerült elérnie, hogy Orbán pápa megbízta Pál veszprémi püspököt, akinek egyházmegyéjéhez tartozott a Pilis-hegység területe, hogy vizsgálja meg a remeték kérelmét, és ha a körülményeket megfelelőnek találja, engedélyezze számukra Szent Ágoston reguláját. Pál püspök jelentős személyiség volt, egyben IV. Béla király kancellárjaként is szerepelt. A püspök a kérés lényegét a vizsgálat elvégzése után elutasította. Pál püspök ugyanis végigjárta a dunántúli pálos kolostorokat és nyilvánvalóan túl szegénynek találta őket. Egyesek azt is feltételezik, talán úgy láthatta, hogy a kezdeti remeteközösségek nem rendelkeztek kellő teológiai felkészültséggel és nem akarta kockáztatni, hogy egy esetleges „látens-eretnység” csírái felett vállaljon védnökséget. Ennek azonban ellentmond, hogy noha a kérést nem teljesítette, de ugyanakkor be sem tiltotta az új remete-rendet, hanem mintegy várakozó állásontra helyezkedve és a status quo-t fenntartva csupán újabb kolostorok alapítását tiltotta meg. Ráadásul a pápa felhatalmazása értelmében maga adott nekik regulát (1263) amelyben megszabta bűntjeiket, az istentiszteletről vonatkozóan a székeskáptalanok kanonokjainak szabályait írta nekik elő, egyházjogilag pedig a helyi megyéspüspökök joghatósága alá rendelte őket. A rend első központja a Szent Kereszt monostor lett, amely ezt a funkciót 1308-ig töltötte be és véglegesen 1526-ban pusztult el. Itt halt meg Esztergomi Boldog Özséb is 1270. január 20-án és itt temették el. A mai egyházi naptárban ez lett emléknapja is.

A rend teljes elismerése csak jóval Özséb halála után, 1308-ban történt meg, amikor a Károly Róbert érdekében eljáró **Gentilis bíboros**, V. Kelemen pápa rendkívül széles körű felhatalmazással ellátott legátusa Budára érkezett. Több mint három évig tartózkodott Magyarországon. Küldetésének célja Károly Róbert hatalmának megszilárdítása, az anarchia felszámolása és az egyházi fegyelem helyreállítása volt. Megérkezése után igen hamar fogadta a remeték perjelét és kérésüknek helyt adva, engedélyezte számukra az ágostonos regula szerinti életet valamint új kolostorok alapítását. Engedélyét írásba is foglalta. A rend nevét illetően is teljesítette a remeték kérését, amikor a következő évben (1309) kelt levelében így nevezi őket: *Első Remete Szent Pál Rendje*. Az elismerés úgy is értelmezhető, hogy a pálosok tevékenysége Magyarországon az anarchiából való kiemelkedés és az egyház tisztaságának megerősítése szempontjából egyaránt pozitív

volt; Gentilis ugyanis minden eléje kerülő ügyben, küldetésének megfelelően, következetesen ezen szempontok alapján ítélte. Ezt az állítást támogatja az a tény is, hogy Gentilis a pálosok pilisszentlászlói kolostorában fogadta Csák Mátét, ahol a tizennégy vármegyét birtokló tartományúr összekulcsolt kezét a legátus kezébe adva fogadott hűséget Károly Róbertnek. A legátus maga is szerzetes volt, a ferences rendből. Három éves magyarországi tevékenységével a királyi hatalmat oly mértékben erősítette meg, hogy távozása után Károly Róbert maradék ellenségeivel már maga is eredményesen megmérkőzhetett.

A pálos rend jellemzői

A Pálos Rend az egyetlen magyar alapítású férfi-szerzetesrend. A Rend címere a névadó szent életének jeleneire utal: a pálma ruhát és táplálékot nyújtott Szent Pálnak; a holló mindennap fél cipót hozott; a két oroszlán pedig a sírját ásta meg és mint királyi állatok, jelenlétükkel jelzik Szent Pál nagyságát. Ezek a szimbólumok tulajdonképpen Isten gondviselő szeretetére utalnak. A címer azonban arra is utal, hogy aki harmóniában él Istennel és önmagával, az a természettel is harmóniában van.

A címer körüli felirat a Pálos Rend jelmondata: *Duplicavit annonam* - vagyis „Megkettőzte a járandóságot”, mely a szükséghez mérten megkettőzött cipó történetére emlékeztet, és az Istenbe vetett hitre és bizalomra alapuló életre bátorít. Remete Szent Antal látogatása napján ugyanis a holló az addigi fél helyett egy egész cipóval érkezett.

A rendre a remeteség hármasság jellege nyomja rá bélyegét: az imádság, a magány és a vezeklés szeretete. Ehhez a példát védőszentüktől, Első Remete Szent Páltól veszik, aki 90 évig szolgálta Istent a sivatagi remeteségben, s így méltán kapta a remeték atyja címet. Az ima vezet el a szerzetest a legmélyebb istenismeretre, itt gyullad ki leginkább a szeretet tüze, s ez a legtökéletesebb szolgálat az Úr előtt. „Az imádságban ismerjük meg

az Úr elgondolását önmagunkkal és a világgal kapcsolatban, Krisztus üdvözítő titkaiba mélyebben behatolunk, egyesülünk az Atyával a Szentlélek által, aki állandóan megújítja a föld színét. Így járulunk hozzá a földön Isten országának építéséhez és fölvirágoztatásához.”(Szabályzat 26. cikkely). „Rendünk kezdettől fogva végzett apostoli munkát is, ami kezdetben tanúságtételből, tanításokból és imádságból állott. A történelem folyamán az Egyház rendelkezéséből apostoli munkában vesz részt: az igehirdetésben, a szentségek kiszolgáltatásában saját templomainkban; sőt missziós és tanítási feladatot vállal. Rendünk tehát mindig nyitott volt az Isten népe szükségleteinek és az idők jeleinek felismerésében. Helyesen megértve tehát rendünk jellegét az elmélkedő és tanúságtevő imádságos életet buzgó lelkipásztori munkával egyesítjük.” (47. cikkely)

A rend életében központi helyen áll a Mária-tisztelet. E tisztelet kifejezésekként fehér ruhát hordanak, a rózsafüzért imádkozzák és kiemelt buzgósággal ülik meg a Mária-ünnepeket. Monostoraik többsége Mária kegyhelyeken épült fel, vagy az idők során azzá vált, mint a rend jelenlegi központja, Czestochowa.

A magyarságtudat mindig jellemzője volt a rendnek. A pálos szerzetes elsősorban nem magáért, hanem nemzetéért, hazájáért imádkozik és vezekel. Ezt a szoros kapcsolatot egy régi mondás így írja le: „*Et tu Hungaria, mi dulcis patria, cum Paulinis crescis, et cum itidem decrescis.*” (Te is Magyarország, édes hazám, a pálosokkal fogsz növekedni és ugyanazokkal fogsz hanyatlani.). Pázmány Péter mondta a rendről: „*Ha tudni akarod az ország sorsos állapotját, tekints Remete Szent Pál rendjére. Ha számukat fogyni látod, tudd meg, hogy az országnak is rosszul áll a szénája, de ha őket növekedni látod, tudnod kell, hogy az ország is felemelkedőben van.*”

A Pálos Rend a középkorban

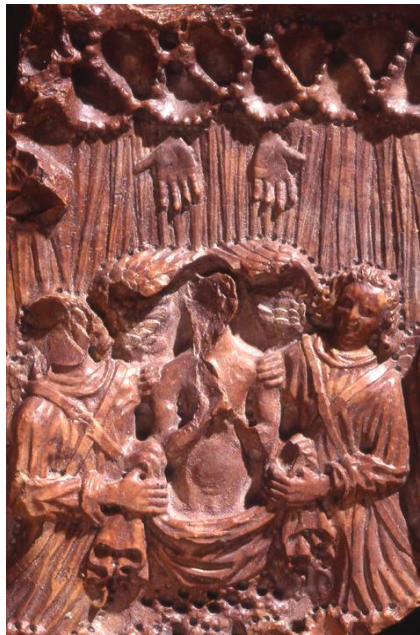
A rend főmonostora 1308-1526 között Budaszentlőrincen volt. Ennek ma már csak romjai láthatók a mai Budapest II. kerületében, a Budakeszi út 91–95. sz. alatt, a Hárshegy és a János-hegy között. A kolostor temploma országos zarándokhellyé vált, miután Nagy Lajos király Velencéből idehozatta Remete Szent Pál ereklyéit. A király ekkor Remete Szent Pált Magyarország társvédőszentjévé nyilvánította. Küküllői János, aki Nagy Lajos kancelláriáján dolgozott, így emlékezett meg erről krónikájában: „*Szent Pál első remete szerzeteseinek rendje virágozni és sokasodni kezdett Magyarországon. Így e rend atyjának, Szent Pálnak tetemét Velencéből áthozták Magyarországra és ünnepélyesen elhelyezték a remeték klostromába Szentlőrincnél, Buda közelében, egy hegytetőn. Ezen a helyen tisztelik e szent atya érdemeit, és seregestül tódul oda az Istent magasztaló nép.*”

Az ereklye Magyarországra hozatalának eseményét ünnepli a XV-XVI. század fordulóján élt pálos, **Csanádi Albert**, Remete Szent Pál átvitele ünnepére antik versformákban írt zsolozsmája. Ebből valók az alábbi sorok:

*Ó, te dicsőséges hitvalló, Pál, ki vezérlesz
minket a szent élet ragyogó szép tájain egyre,
kérd, hogy az égi kapuk megnyiljanak egykor a népnek,
mely tisztel téged, nevedet nagy dicccsel övezve.*

Bohuslav Lobkovic (1461-1510), „a csehek Janus Pannoniusa” verset írt Budaszentlőrincen tett látogatásáról:

*Pál kupolája árnyékában elsáppadnak az antik csodák,
Memphisnek s Symandusnak sem volt ily márványa, aranya!
De Páléhoz hasonló hitük sem vala.
Pál, im a te fényeddel gazdagítod az Iszter népeit
S megáldott neveddel megáldod Budát!*

Remete Szent Pál budaszentlőrinci sírjának töredéke:
Pál lelkének mennybe emelése - Dénes pálos testvér munkája

Szent Pál közbenjárására számos gyógyulás és csoda történt, különösen gyermekek körében. Egy ezek közül: 1490-ben egy jámbor asszony csecsemő fiacskája ragályos betegségbe esett és egy hétig még az anyatejet sem vette magához. Halálraélve anyja Budára vitte őt Remete Szent Pál ereklyéihez, hogy ott a gyermek felgyógyulásáért imádkozzék. Éppen délidőben érkezett, amikor a kápolna zárva volt, a szent test őrizetere rendelt szerzetesek pedig az ebéd utáni nyugalmat élvezték. Az asszony gyermekével csak az idős szakácsné tudta elmondani gyermeke baját. A szakácsné azt válaszolta neki, hogy meg kell várni, míg a szent testet őrző szerzetesek nyugalmukból fölébrednek, amikor is mindjárt kieszközli, hogy az anya gyermekével a kápolnába jusson. A gyermek azonban anyja karjában meghalt. Az anya keserves könnyekkel öntözte a holttestet, az öregasszony is vele zokogott. De hamarosan magához tért és kérte az anyát, hogy Szent Pál érdemeire való hivatkozással imádkozzék 15 Miatyánkot és Üdvözlégyet és higgyen abban, hogy Szent Pál közbenjárására Isten a gyermeket feltámasztja. A hitetlenek számára hihetetlen megtörtént. Mielőtt még imáját bevégezte volna, a gyermek magához tért és egészsége annyira helyreállott, hogy mindjárt két ízben is táplálkozott. Az ereklyénél azután hálát adtak és a gyermek máig is jó egészségnek örvend – ez a „máig”

1507-et jelent, amikor az esetet leíró pálos szerzetes, **Hadnagy Bálint** Remete Szent Pál életét és budaszentlőrinci sírjánál történt csodáit leíró könyve első alkalommal jelent meg. Ebben 82 csodát ír le, amelyek 1422-1505 között történtek. Vannak azonban más források is (pl Gyöngyösi Gergely vagy a Karthauzi Névtelen), amelyek itt nem szereplő csodákat is közölnek. A csodákkal kapcsolatos fogadalmak beváltásánál szokásban volt, a fogadalmi emléktárgyakat, amelyek azzal a bajjal voltak összefüggésben, amelyből az illető megszabadult, a kápolna falára függesztették. Néhány további történet Hadnagy Bálint könyvéből: 1465-ben Budán elfogtak egy nemes embert anélkül, hogy vétkes lett volna. Nyakára és kezére bilincseket vertek és börtönbe vetették. Őreitől megtudta, hogy kevés ideje van már hátra. Kétségbeesésében Istenhez és Szent Pálhoz folyamodott és erre hamarosan észrevette, hogy őrei álomba merültek, bilincseinek szorítása pedig annyira enged, hogy kezét könnyen kiszabadította. Kinyitotta börtönét, nyakán a bilincsel sikerült távoznia, kora hajnalban a szentlőrinci kolostorba ment, ahol a barátok éppen a hajnali zsoltosmát mondták kórusban. Elmondva esetét, Szent Pál holttestéhez kért bebocsátást, hogy hálát adhasson. Hálaadása után megnyílt nyakbilincse is, amelyet örök emlékül a kápolna falára függesztett. 1470-ben egy sánta ifjú gyógyult meg Szent Pál segítségével által és mankóját akasztotta a falra. Egy váradi nemesasszony, akinek lábfejéből gyógyult ki a szent közbenjárására, viaszlabákat helyezett el a kápolnában. Ugyanez az egykor Budaszentlőrincen gyakorolt szokás ma is él Czestochowában, ahol hasonló fogadalmi emlékek borítják a kegykápolna falát.

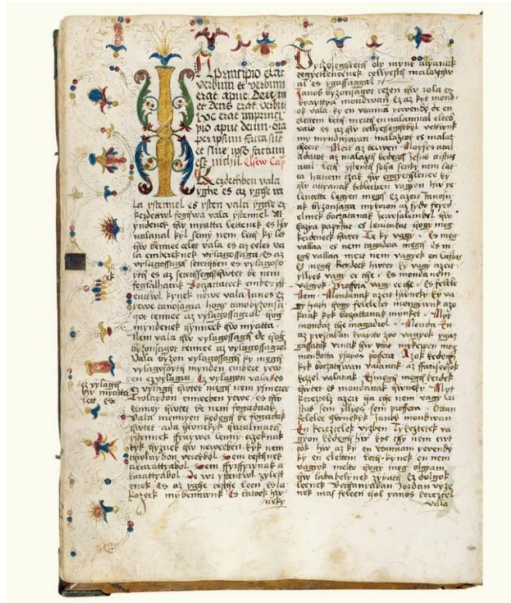
A könyvben feljegyzett csodák közel 10 %-a a törökök fogságából való csodás szabadulásról szól. A rabok valamennyien hittel vallották, hogy a szent közbejárása segítette ki őket szorult helyzetükből. Szabadulásuk után, amint erre lehetőségük nyílt, beváltották a vészhelyzetben tett fogadalmukat, azaz felkeresték Szent Pál budaszentlőrinci sírját, ahol hálát adtak a segítségért. Így tett a Maros vize mellett, Makó közelében elfogott Benedek, aki „miután Szent Pálhoz fohászzkodott, a nyakát körülölelő vasbilincset olyan könnyedén el tudta vágni, mintha az viaszból lett volna”. A Garához közeli Szent Mártonból származó Annát, Nagy Mátyás özvegyét 1471-ben a Száván túlra hurcolták. Remete Szent Pál segítségét kérve fogadalmat tett és a következő éjjel, mikor a törökök aludtak, sikerült elmenekülnie. A Szávához érve azonban a szerbek kezére került. Megpróbáltatásai azonban itt szerencsésen véget is értek: a szerbek „csodálatos módon az irgalmasságra hallgattak”, nem csupán elengedték, de még a folyón is átszállították.

A Pálos Rend közvetlenül a mohácsi vész előtt volt a leghatalmasabb. 1526-ban Magyarországon 170, szerte a világon kb. 300 kolostoruk volt. Ezek sorába tartozott például az 1263-ban alapított badacsonytomaji pálos kolostor. Itt termelték azt a szőlőt, melyből a Badacsonyi Szürkebarát bor készült. A pálosok kezdetben ugyanis szürke csuhában jártak, amelyet csak 1341-ben váltottak fehérre, hogy megkülönböztessék magukat a kóbor barátoktól, akiknek szintén szürke volt a ruhájuk, és némely esetben pálosoknak adták ki magukat.

A rend több más országban is elterjedt: Lengyelországban, Franciaországban, Itáliában, sőt még Palesztinában is volt kolostoruk, a Tábor-hegyén. 1340-ben német remeték

néhány kolostorból álló közössége csatlakozott a Pálos Rendhez rajnai tartományként amely 1786 után megszűnt de 1981-ben újraalapították. A portugál remeték, akik a XIII.-XIV. században tömörültek közösségbe 1464-ben csatlakoztak a Pálos Rendhez. A nagy távolság és a háborúk miatt csak négy- majd nyolcévenként jártak el a magyarországi nagykáptalanra, 1571-ben azonban elszakadtak a Pálos Rendtől a nehézségek miatt. Ezt a szakadást a portugál és magyar pálosok is sajnálták, de a kapcsolatot nem voltak képesek tovább fenntartani. A portugáliai pálosok, Amerika felfedezése után, 1495 körül mentek Dél-Amerikába, ahol a latin-amerikai gyarmatokon éltek. Az első 14 pálos missziós atya vértanúhalált halt. Az Argentínában és Paraguayban alapított pálos kolostorok más szerzetesek birtokában még ma is megvannak.

Pálos volt **Báthory László** (kb 1420-1484), aki egyes források szerint fiatalon, katonaként részt vett Hunyadi János oldalán a török elleni harcokban. Később a pálos rendbe lépett be és a budaszentlőrinci kolostor szerzetese lett. Itt hamar kitűnt buzgóságával, alázatosságával és aszketikus életével. Igazi remeteként, a perjel engedélyével felköltözött a zárdá melletti Hárs-hegyen található, később róla elnevezett Bátor-barlangba, ahol mintegy húsz évi munkával magyarrá fordította a teljes Szentírás. Műve sajnos a kolostorral együtt égett el 1526-ban. A Mátyás király Corvinái közé került példánynak is nyoma veszett a török hódoltság korában. Egyes vélemények szerint az ún Jordánszky-kódex (készült 1516-1519) az ő bibliafordításának egy részét őrizte meg mégpedig az Ószövetség első hét könyvét valamint a teljes Újszövetséget Szent Pál leveleinek kivételével. Magyar bibliamagyarázatokat is készített. Ezek is elvesztek, de latin fordításuk fennmaradt. Ebben olvasható a következő figyelmeztetés: *„Kedveseim, készítsétek föl szíveteket a küzdelemre, és mindenben jövevénynek tekintsetek magatokat a földön. Nézzétek csak az idő változékonyságát és a világ bizonytalanságát...”*

A János evangélium előszava a Jordánszky-kódexben

Gyöngyösi Gergely (1472-1531) 1512-19 között a római pálos kolostor priorja, 1520-22 között pedig általános rendfőnök volt. Fő műve az 1520-1526 között írt rendtörténeti összefoglaló: *Vitae fratrum heremitarum ordinis sancti Pauli primi eremitaie* (Az Első Remete Szent Pál rendjén levő testvérek életrajza). Ebben a saját koráig megírta a rend történetét, amelyhez mintegy 80 kolostor okleveleit dolgozta fel. Személyes ihletettségu fejezetekben, első személyben számolt be élete eseményeiről, megjelenítő erővel rajzolja meg a rendtagok, világi urak, uralkodók (Hunyadi Mátyás és II. Ulászló) portréit: „*Minthogy az idők múlandósága nem engedi meg, hogy az emlékeink kincsestárát sokáig megőrizzük, mert mindnyájunkat elragad a halál, ezért régi szokás az eseményeket az írás tartósságára bízni, nehogy az elmúlt idők történetét nem ismerő kor bizonytalanul tévelyegjen.*”

Gyöngyösi Gergely római évei idején és még sokáig a Santo Stefano Rotondo a magyar pálosok temploma. Itt található az 1523-ban elhunyt római magyar gyóntató, Lászlai János sírja ezzel a latin felirattal:

Vándor, ha látod, hogy az, ki a fagyos Dunánál született, most római sírban pihen, ne csodálkozzál: Róma mindnyájunknak édesanyja.

A római pálos templom (Santo Stefano Rotondo) tabernákuluma 1510-ből,
Szent István vértanúval és remete Szent Pállal

A Santo Stefano Rotondonak van egy kései magyar vonatkozása. Az Egyház minden bíborosának van Rómában egy ún. tituláris temploma. Ez a templom volt Mindszenty József bíboros római temploma.

A budaszentlőrinci kolostorban kezdte szerzetesi életét a későbbi tragikus sorsú államférfi, **Fráter (Martinuzzi) György** (1482-1551), váradi püspök, később bíboros és kinevezett esztergomi érsek. Fráter György fiatal korában Corvin János, ennek halála után Szapolyai János apródja volt. Később belépett a pálos rendbe, ahol 1506-ban tett szerzetesi fogadalmat. A Mohács előtti időszakban egy ideig a czestochowai kolostor előljárója is volt. Mohács után haláláig Szapolyai János majd ennek fia János Zsigmond egyik legfőbb támasza, a Habsburg Ferdinánddal szembenálló nemzeti párt vezéralakja, az összeomlott Magyarország romjain az önálló Erdély megalapozója, ennek első kormányzója. Ugyanakkor mindvégig kereste az ország újraegyesítésének lehetőségeit, ezért élete végén kiegyezett Habsburg Ferdinánddal, aki azonban gyanakvással kezelte, végül megölette. A gyilkosság nemzetközi botrányt kavart, hiszen Fráter Györgyöt nem sokkal halála előtt a pápa bíborossá nevezte ki. Róma kivizsgálta az ügyet, megállapította Ferdinánd felelősségét, de büntetést nem szabhatott ki. Csupán konstataulta, hogy a király, tettért Isten előtt fog számot adni.

Czestochowában jelentős építkezések fűződnek Fráter György nevéhez. A kolostorépület kapuja, mint egy latin nyelvű képregény mutatja be élete fordulópontjait. Az alábbi fotókat magam készítettem, a latin feliratok fordításában Jusztin Pétertől kaptam értékes segítséget.

Az első kép a szerzetes Fráter Györgyöt mutatja. Felirata a *Bölcsesség könyve 10,10-et* idézi: *Az Úr az igazat egyenes utakon vezérli, és megmutatja neki Isten országát, és neki adja a szentek tudományát.*

A második kép: *A váradi püspökké és a királyi kincstár előljárójává tett (Barát) és Izabella királyné, a magyar koronát átadja ausztriai Ferdinándnak, hogy az fegyvereivel megszabadítsa az országot a török zsarnokságtól.*

A harmadik kép: *III. Gyula pápa, V. Károly császár és Ferdinánd király javaslatára az eretnekség kigyomlálásában érdemeket szerzett Martinuzzit, a Szent Római Egyház bíborosává emeli.*

A negyedik kép a bíboros meggyilkolását ábrázolja: *Martinuzzi bíborost, midőn azzal foglalatoskodott, hogy a hit megőrzésére és az ország török alóli felszabadítására gyűlést hívjon össze, a kiküldött orgyilkosok átszúrták. Jézus és Mária szent nevét ismételve halt meg.*

Az utolsó kép, a ravatalon fekvő bíborosért bemutatott szentmisén történt: *A meggyilkolt bíboros testének temetésén, a celebráns, Isten titkos sugallatától vezetve az Úrfelmutatáskor a Szentostya felemelését elhagyván, csak a Kelyhet mutatta fel, e Kehellyel jelezvén a Martinuzzi által bemutatott vértanúságot.*

Fráter György nyomtattatta ki a pálos breviáriumot (zsolozsmáskönyvet) valamint a *Várad* *regestrumot* - ezáltal megóvta az enyészettől a középkori történelem egyik ritka dokumentumát, a várad tüzesvaspróbák jegyzőkönyveit.

Fontos szerepe volt az 1538-as segesvári hitvitán, amikor a terjedő reformációt megállítani próbáló katolikus főpapok disputára hívták ki a protestáns Szántai István kassai iskolamestert, akit a katolikusok a legveszélyesebb ellenfélnek tartottak. A vitában „Fráter György, várad pispék és kécncstartó” volt a hangadó, vele együtt lépett fel a dalmát származású Statileo János gyulafehérvári püspök és Frangepán Ferenc kalocsai érsek, egyben egri püspök. A három püspök elhívta még Váradról Szegedi Gergely minorita rendfőnököt. Ez a kiváló képességű és kitűnő képzettségű szerzetes Krakkóban tanult, majd Párizsban, a Sorbonne-on szerzett teológiai doktorátust. A dispután ő lett Szántai mester legfőbb ellenfele. Két bírót is kijelöltek a gyulafehérvári kanonokok közül: mindketten a kor irodalmának kiválóságai közé tartoznak és alapvetően a protestáns fél nézeteivel rokonszenveztek. A segesvári dispután a Szántai István ellen fellépő katolikus hitvédők „*bedugnák szegénynek az száját, hogy semmit nem szólhatna*” - írja a vitáról a protestáns Heltai Gáspár. A végeredmény az lett, hogy Szapolyai János király száműzte országából a protestáns tanítót.

Fráter György meggyilkolása után 1552-ben Erdély átmenetileg Habsburg kézre került, János Zsigmond Lengyelországba menekült. Ez az állapot azonban csak négy évig tartott: 1556-ban visszatértek. Az elszabadult politikai indulatok ekkor főként a katolikus egyház, s különösen a szerzetesrendek ellen fordultak. Lényegében ekkor semmisült meg az összes erdélyi és tiszántúli kolostor, s a pusztításnak halálos áldozatai is voltak a pálosok és a ferencesek között. A nagyszámú középkori pálos kolostor közül csupán öt-hat maradt fenn a királyi Magyarországon: Pozsony környékén, Nyitra vármegyében és Zágráb közelében.

Mohács után

Magyarország Nagy Lajos óta állt harcban a törökkel. Az első összecsapás 1366-ban a bulgáriai Nikápoly környékén zajlott. Nagy Lajos itteni győzelme emlékére építtette a az ausztriai Mariazellben ma is álló templomot. Erre az első, magyar szempontból győztes összecsapásra emlékezik a Mariazell-i bazilika kapuja feletti relief egyik részlete:

Pontosan 150 évvel később került a magyar trónra II. Lajos. Ellenfele, Szulejmán szultán három augusztus 29-én roppantotta meg Magyarországot; ugyanis Nándorfehérvár eleste (1521), a mohácsi csata (1526) és Buda elfoglalása (1541) ugyanarra a napra esik: augusztus 29, vagyis Keresztelő Szent János vértanúságának ünnepére. Ennek az ünnepnek a szentmiséjében a 71. zsoltár hangzik fel. Megrázó sorai mintha ezekre az eseményekre is vonatkoztathatók lennének: *„ellenségeim ellenem beszélnek, s akik életemre leselkednek, együtt tanakodnak. Így szólnak: Isten elhagyta, vegyétek üzőbe, fogjátok meg, hisz nincs, aki megszabadítsa!”*

Budaszentlőrincet már 1526-ban elpusztították a törökök. A hátramaradt 25 szerzetest megölték, a könyvtárat felégették, Remete Szent Pál síremlékét darabokra törték. A szerzetesek a szent féltett ereklyéit Trencsén várába menekítették, azonban ezek a vár 1528-as ostromakor kitört tűzvészben elégték. Pedig ez a vár biztos helynek tűnt, hiszen az uralkodó, Szapolyai János király családi kincstárát és levéltárát is itt őrizték.

Trencsén vára

Trencsén fekvése igen kedvező volt. A vár három oldalról ostromolhatatlan: északon és nyugaton a város terül el alatta, teljesen a Vág partján. A várost a vártól meredek sziklafal választja el, amely a keleti oldalon is folytatódik, erről az oldalról az akkor még meglévő holtág is védte. Egyedül déli, délkeleti irányból volt ostromolható. Szapolyai jól felszerelte a várat élelemmel, hadianyaggal és közel 2000 híve várta az ostromot. I. Ferdinánd hadvezére, Hans von Katzianer mintegy 3700 német zsoldosból és néhány száz magyar lovasból álló seregével 1528 május elején kezdte meg az ostromot. A vár védői mintegy másfél hónapig álltak ellen sikeresen. A várost egy hónapnyi kemény küzdelem után ugyan elfoglalták, de a fellegrát nem tudták bevenni. Végül egy környékbeli földbirtokos javaslatára, aki jól ismerte Trencsént, mert többször vendégeskedett itt, úgy döntöttek, hogy megpróbálják célzott ágyúlövésekkel, tüzes golyókkal felgyújtani a várat és ez sikerült is. Az ágyúzás következtében néhány épület lángra lobbant és a tűz átterjedt az egész várra. A tűzvész jelentős károkat okozott, a védők közül sokan estek áldozatul, a készletek nagy része megsemmisült, a lőporkészlet felrobbant, az ágyútűzben lehetetlen volt az oltás, a vár nem volt tovább tartható. Így kénytelenek voltak tárgyalásokat

kezdeményezni az ostromlókkal, s végül a várat június 30-án átadták. Ebben a tűzben égtek el Remete Szent Pál ereklyéi. A trencsényi győztes Katzianer 1539-ben dicstelen véget ért. A tábornok ugyanis Szapolyai és ezzel együtt a török pártjára akart állni és erre az átállásra próbálta rávenni Zrínyit is. Összevitatkoztak és állítólag ott helyben, vacsora közben maga Zrínyi Miklós végzett vele, mert annyira felbőszült a törökök oldalára pártolás gondolatától. Más források szerint Zrínyinek erre utasítása volt Ferdinánd királytól, aki maga ítélte el árulónak a tábornokot.

Remete Szent Pál ereklyéinek története azonban nem ért véget a trencsényi tűzvészben. Nagy Lajos király ugyanis nem kapta meg a teljes ereklyét a velenceiektől, ezért a szent földi maradványaiból az 1930-as években újra kis ereklyék kerültek Magyarországra, amelyeket ma a pécsi illetve a Budapest-Gellérthegyi pálos templomban őriznek.

1526 után sok kolostor pusztult el. A rend új központja a Pozsony melletti Máriavölgyi kolostor lett. Az atyák missziós tevékenységet folytattak a szinte teljesen pap nélkül maradt, s ezért a protestáns prédikátorok által uralt területeken. Ennek az időszaknak kiemelkedő alakja volt **CsePELLÉNYI György** vértanú (1626-1674) aki nem erőszakos módon, hanem békés, alázatos szónoki képességével lépett fel a hitvitákban. X. Kelemen pápa kinevezte Mezőkövesd, Eger és Füzes vidékére missziós főnököknek. Rövid időn belül eredményes munkát értek el a pálos atyák ezen a területen, amit a protestánsok rossz szemmel néztek. Az egri püspök feljegyzéséből tudjuk, hogy a szentéletű szerzetes hét falut térített vissza a protestánsoktól. Ezért ellenfelei elfogták, kínzásokkal próbálták hitehagyásra bírni, majd lefejezték.

CsePELLÉNYI György vértanúsága,
a füzeri plébániatemplom mennyezeti képe

A Máriavölgyi kolostor szerzetese majd újoncmestere volt **Széchenyi Pál** (1645-1710) későbbi kalocsai érsek. Mint olyan embert, aki mindkét fél bizalmát bírta, 1704-ben a bécsi udvar őt bízta meg, hogy tárgyaljon II. Rákóczi Ferencsel és megegyezést közvetítsen a császár és a kurucok közt. Az érsek készen nyilatkozott eljárni e fontos megbízásban, de előbb föl kívánta tárni az okokat, melyek a felkelést előidéztek,

mondván hogy csak azok megszüntetése által lehet a felkelést lecsillapítani. 1704 január végén volt első találkozója Rákóczi bizalmas tanácsosaival; utóbb ismételten találkozott magával a fejedelemmel is. Azonban lelkes igyekezete nem vezetett eredményre, mivel az udvar teljesen elzárkózott a kurucok kívánságainak teljesítése elől, így a tárgyalások eredménytelenek maradtak. Mumifikálódott teste a nagycenki Széchenyi mauzóleumban nyugszik.

Szintúgy pálos volt **Esterházy Imre** (1663-1745), később a rend generálisa, majd esztergomi érsek, aki Mária Teréziát megkoronázta, valamint **Esterházy László Pál** (1730-1799), a rend generálisa majd pécsi püspök, aki miután II. József 1786-ban feloszlatta a pálos rendet, Püspökszentlászlón püspöki nyaralónak álcázott illegális kolostort hozott létre. Később ebben az épületben töltötte fogsága egy részét Mindszenty József bíboros 1955-ben.

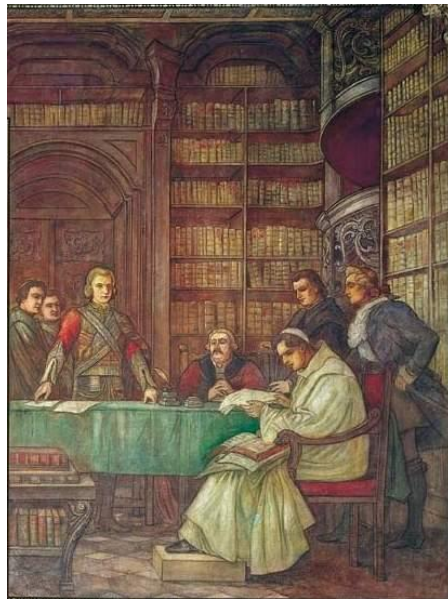
A pálos iskolák

Buda felszabadulását követően, az újjászervezés nehézségeinek megoldása után a Pálos Rend ismét fejlődésnek indult. Az újjászervezés változást hozott a rend karakterében, amely remete-szemlélődőből apostoli-szemlélődővé alakult. Ennek egyik következménye az oktatásba való bekapcsolódás volt. Pálosok saját iskoláikban a kor legkiválóbb oktató-nevelő szerzeteseivel, a jezsuitákkal és a piaristákkal egyenrangú, magas szintű munkát folytattak. Híres oktatási intézményük volt Sátoraljaújhelyen és Pápán. A jezsuita rend 1773-ban történt eltörlése után a székesfehérvári, sárospataki, ungvári, szatmári, szakolcai, pozsegei és varasdi jezsuita gimnáziumokat a pálosok vették át. A jezsuita iskolákban főcél volt a latin nyelv teljes elsajátítása, ennél fogva a heti óraszám jelentős részét a latin nyelv gyakorlására fordították. A másik nagy tanítórend, a piaristák annyiban tértek el tőlük, hogy a merev grammatizáláson túllépve a latin nyelv tanítása keretében jobban törekedtek irodalmi ismereteket nyújtani és iskoláikba a számtan meg a többi reália nagyobb teret kapott. A pálosok szabadabb szellemben fogták föl, hogy mit, mennyit és hogyan kell tanítani a középiskolákban. Modernebbek és magyarabbak voltak. A görög nyelvvel a piaristák mintájára ők sem foglalkoztak, ennnyiben iskoláik elmaradnak a jezsuitáké mögött, de sok más tekintetben viszont fölöttük állatak. A pálos rendfőnök, a később pécsi püspökké szentelt Esterházy Pál, a korban szokatlan világossággal és határozottsággal mondta ki a XXI. században is modern pedagógiai elvet, hogy a tanításnak csak egyik célja az ismeretszerzés, a másik, nem kevésbé fontos az értelem és ítélőképesség fejlesztése. A pálos gimnáziumokban, a tantárgyak nagy változatosságát oktatták. A humaniorák (latin, történelem, hittan) mellett, melyeket nagyrészt a jezsuitáknál használt könyvekből tanítottak, oktattak számtant és a geometriát, természetrajzot (állattan, növénytan, ásványtan), a felsőbb osztályokban a földrajzot és csillagászatot. A legkiemelkedőbb mozzanat azonban tanrendszerükben a magyar nyelv szerepe. A jezsuitáknál a magyar beszéd tiltva volt, s Virág Benedek fölháborodással említi, hogy a tanítói büntették, aki magyarul mert szólni. A piaristák használták ugyan iskoláikban a magyar nyelvet, de csak mint a tanítás eszközét. Célként egyedül a pálosoknál szerepel, hogy növendékeiket anyanyelvükön is megtanítsák helyesen írni és fogalmazni ezért hetenként magyar gyakorlatokat iratnak. A

magyar nyelv és a magyar érzés ápolását szolgálták az iskolai színjátékok is, minden esztendőben kettő, s mindig magyar nyelven előadva. Ezek voltak a híres pálos iskoladrámák. A tudós szerzetesek irodalmi tevékenységében a magas színvonalú tudományos munkásság mellett az iskoladráma művelése alkotta a másik pólust. A szűk értelmiségi körök számára írt műveikkel szemben drámáik eljutottak a legszélesebb közönséghez, sőt egyes esetekben már átlépték a népies irodalom határait is. A mozgékony, fejlődő drámaírás mintegy hidat alkotott a késő-barokk irodalmának legmagasabb és legnépszerűbb ágai között.

A XVII. - XVIII. század fordulóján épült templomok és kolostorok jelentős része ma is megtekinthető. Lakóik közül számosan a tudományok és a művészetek művelői vagy legalábbis elősegítői is voltak. Nyilván nem mindegyikük volt kivételes tehetség, de az Istennek szentelt élet, a szerzetesi napirend megtartó fegyelme, és nem utolsósorban a pálos lelkiélet évszázados hagyománya olyan belső többletet adott a rendtagok meglévő adottságaihoz, amit talán más helyen, más életkörülmények között nem tudtak volna ilyen páratlan formában kamatoztatni.

Budapesten az Egyetemi Templomot és a mellette lévő épületet, mely jelenleg a Központi Papnevelő Intézetnek ad helyet, szintén pálosok építették. Ennek az épületnek ékessége a Pálos Könyvtár, mely olyan szellemi műhelynek adott helyet, mely az 1770-es években a magyar tudósok közösségét kívánta megteremteni, mintegy a Tudományos Akadémia elődjeként. Ehhez a körhöz tartozott a három híres pálos költő: Ányos Pál, Virág Benedek és Verseghy Ferenc és számos lelkes magyar arisztokrata, köztük az un testőr-írók, mint pl. a protestáns Bessenyei György. Kezdeményezésük, a „Magyar Hazafiúi Társaság”, amely a kezdődő reformmozgalom a magyar szellemi élet irányítója volt nem intézményesülhetett, mégis a Magyar Tudományos Akadémia előfutárának tekinthető, amelyben a kezdeményezés a pálosoké volt.

Bessenyei György, Orczy Lőrinc és Ányos Pál
a pálos rend pesti könyvtárában megalapítja
a Magyar Irodalmi és Tudományos Akadémiát.
Az Országos Levéltár 1. emeleti falfreskója

A három nagy pálos költő

Ányos Pál (1756-1784) a Veszprém megyei Nagyesztergáron született régi, az Árpád-korig visszavezethető nemességgel rendelkező családban. 1770-től a Pápán, a pálosok gimnáziumában tanult. Itt határozta el, hogy ő is pálos lesz. 1772-ben lépett be a pálosok márianosztrai kolostorába, ahol a Pál nevet vette fel (eredeti keresztnéve ugyanis István volt). Márianosztrán barátkozott össze a egy másik fiatal szerzetessel Virág Benedekkel, későbbi költő- és tanártársával. 1774-től a nagyszombati egyetemen tanult. Az egyetem 1777-ben Budára költözött, emiatt itt folytatta teológiai tanulmányait. Ekkorra Ányos már neves költő volt, kapcsolatba került Bessenyei Györggyel és a "testőr-írók" körével. A szerveződő Tudós Társaság körébe tartozott.

Ányos Pál

1780-ban szentelték pappá. 1781 novemberében a felsőelefánti kolostorba, Nyitra megyébe helyezték. Ekkorra kezdett a gyakorlatba is átmenni II. József egyházpolitikája, a jozefinizmus, amelynek egyik eleme a szerzetesrendek zömének felszámolása volt. Ez több hullámban történt. Elsőként a tisztán imádkozó-elmélkedő életet folytató szerzetesrendek kerültek sorra 1782-ben: a karthausiak, a kamalduliak, valamint a klarissza és az ágostonrendi apáca rendek, továbbá a remeteség intézménye. Amint a lesújtó hír eljutott a pálosokhoz, az izgatott, maga sorsán is aggódó Ányos lelkéből a fájdalom és harag egy szenvedélyes költeményben tört ki. A kamalduliak Nyitra környéki zoborhegyi remetesége ugyanis annak az elefánti pálos kolostor közelében volt, ahol akkoriban Ányos Pál is élt. *A kamaldoliak pusztulása* című vers minden sorával elárulja, hogy az érzelmek viharában fogant:

*El mentek! Ott hatták kivánt hajlékokat,
Mellyekben most lelik vadak szállásokat.*

A vers szidalmak egész árját zúdítja II. Józsefre:

*Ama sz. nevet: szabadság! – békeség!
Törvény, és törvényből szivárgó egyesség!
Nem ösméri hazánk, miolta páltzáját
Bitangolja József, de nem koronáját.*

A fenti költemény tartalmában, hangvételben méltó preludiuma a nem sokkal később írt, híressé vált *Kalapos király* (1782-1783) című versnek, amelyben így ír:

*Uj ordittást hallok, uj csattogásokat,
Dühösség, pusztulás követi azokat.
Szegény remeteség, ájtatos szállások!
Értetek reszkedek szerzetes lakások;
Rátok látom mérve lenni e tüzeket,
Már szórja lángjait, már dul benneteket.*

...

*Már Zobor tetjén, s Maiki erdőségben
Állnak a barlangok néma csendességben.
Nem hallatik szózat, nem szent sohajtások,
Nem nyilnak az égre buzgó pillantások!
Elmultak lakosi, nincs ember pusztáin,
Csak vadak csapásit látni most utcáin,*

...

*Melly előbb ájtatos férfiak szavával,
Zengett az Istennek magosztalásával.*

Ez a verses politikai röpirat rendkívül népszerűvé vált a nemesi ellenállás körében, II. Józsefen rajta is ragadt az Ányos Pál által alkotott „kalapos király“ jelző. Ányos Pál nem érte meg saját rendjének 1786-os feloszlását. 1782 októberében előljárói a rend székesfehérvári gimnáziumába helyezték. Itt együtt taníthatott barátjával, Virág Benedekkel. Tanítványai és tanártársai szerették, nagyra becsülték. Betegsége azonban egyre jobban kínozza. Az orvosok tanácstalanul álltak tünetei előtt, amely mögött valamiféle gyomor- vagy bélbetegség állt. Már haldokolva vitték Veszprémbe, hogy az ottani orvosok talán segíthetnek rajta, de a műtétet követően meghalt. Nem volt még huszonnyolc éves sem. *Elmélkedéseiben* ezt írta: *(a halálra) nincs egyéb bízva, hanem csak az, hogy a tömlöczöt, melyben az Istennek színe látására óhajtozó lélek egy ideig fogva tartatik, felnyissa, kitörje és őtet szabadon bocsássa. És így megrontja ugyan a halál ezt a romlandó életet, de megronthatatlan életet ad; vége ez ideig való életnek, de kezdete az örökkévaló életnek; ajtó, mely elzárja az embert a földiektől és utat nyit az örökkévalóságra.* A veszprémi ferences templom kriptájában nyugszik.

Virág Benedek (1754-1830) Zala megyei jobbágycsalád fia volt. Eredeti neve Virág Ádám Ignác. 1775-ben lépett be a pálos rendbe, ahol a rendi neve Benedek lett. Bölcséleti és teológiai tanulmányait Pécsen fejezte be. Fölszenteltetése után Székesfehérváron kezdett tanítani a pálos gimnáziumban. Amikor II. József 1786-ban feloszlatta a pálos rendet, a székesfehérvári egyházmegye papjai közé vették fel és megmaradhatott tanári

állásában. 1794-ben megvált állásától és Pestre költözött, ahol a Batthyány családnál nevelősködött.

Virág Benedek

Betegsége miatt azonban hamarosan lemondott nevelői állásáról is és nyugdíjas pap-tanárként Budán húzódott meg. A Tabánban volt viskószerű kis háza. Igen kis nyugdíjából szegényen, de teljes függetlenségben élt. Segítségét csak igen jó barátaitól és íróársaitól fogadott el, azt is csak úgy lopták be hozzá (például a tűzifát). Olyan közszeretnek örvendhetett, hogy amikor egy tűzvész elpusztította kis házát, közadakozásból építették újjá a számára. Szentmiséit minden reggel a ferencesek tabáni templomában mutatta be. Ezen kívül alig mozdult ki, végezte a magára rótt feladatait, és fogadta vendégeit. Nemcsak a fiatalok keresték fel, hanem mindenki, aki számított a hazai kultúrában, mint Kazinczy Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Károly, Bajza József, Vörösmarty Mihály és mások. Eljöttek hozzá, hogy megmutassák új műveiket, hogy tanácsait meghallgassák és elbeszélgessenek vele az irodalom problémáiról. De nemcsak ezért jártak hozzá, hanem azért is, hogy meghallgassák, amit Virág Benedek írt, vagy éppen csak tervbe vett. Nemegyszer amit ő tervezett, azt mások valósították meg, olykor jobban mint ő maga képzelte. Ezért azonban Virág Benedek sohasem haragudott meg. Ő annak örült, ha valami új és szép született magyarul. Ezért szívesen adta a magáét. Emiatt maradt olyan jó a híre azokban a nemzedékekben, amelyek kapcsolatban voltak vele. A magyar irodalom szent emberének tartották. A tanítványok, követők ragaszkodására, szeretetére jó példa Berzsenyi Dániel *Virág Benedekhez* című verse:

... *koszorús vezér,*

...

Jer, jer, légy kalauz pályafutásomon!

...

Jer, jer, karjaidon segélj

Ösvényedre! Akármerre vezérelsz, megyek!

Vörösmarty Mihály is írt verset *Virág Benedekhez* címmel:

... tüzesen keltvén a nyugvó nemzeti lelket,
 Ifjat, üdóst egyiránt munkás életre siettetsz:
 ...
 Engem serdülőkorban megbájola nyelve
 Győztös apáinknak, s noha lassan, szüntelen érzém
 A titkos lángot, mely ösztönt nyújta erőmnek.
 Így haladék akadozva soká. Megláttalak aztán
 Kis számú jelesink közt téged, s amire eddig
 Kedvem volt, megerősödvén példáitok által,
 Folyvást és hevesen követém
 ...
 Ezt neked, aki utat törtél vagy szebbre simítál,
 És ki írásra hevült elméknek nyájasan örvendsz,
 Nyújtom tiszteletül...

Politikai nézeteit tekintve a Martinovics-mozgalomtól idegenkedett: de amikor az elbukott, közösséget vállalt az elitéltekkel. Egy ideig hitte, hogy a II. József németesítő törekvéseivel szemben álló magyar nemesség a nemzet haladásának hordozója, de később ebben is csalódott.

Irodalmi életműve hármasság volt. Elsősorban jelentős költő, aki az antik formákat alkalmazó magyar költészet, különösen az ódák terén alkotta a legnagyobbat. Azonban nemcsak költőként, hanem műfordítóként is jelentős. Az ókori latin költészetnek a XX. századig ő volt a legfontosabb magyar tolmácsa és népszerűsítője. Műfordítói főműve a teljes magyar Horatius. Kétszáz éves szövegei mára jórészt ugyan elavultak, de a modern fordításokig - több mint száz éven át - íróknak és olvasóknak ő közvetítette ezt a minden korszakban oly fontos latin klasszikust. Harmadik magára vállalt feladata a történetírói volt. A XIX. században szerte a világon a romantikus eposzt megelőzte a romantikus nemzeti történetírás. Virág Benedek élete utolsó harminc esztendejében a *Magyar századok* kötetében dolgozott, amelyek a honfoglalástól követik a magyar múlt eseményeit. Halála előtt lett kész az ötödik kötet, amely a mohácsi csatával ér véget. Műve ugyan a maga korában sem volt tudományos műnek mondható, azonban Virág Benedek olyan tömegolvasmányt írt, amelynek társadalmi funkciója felért a nemzeti eposzéval. Hőseinek jellemzése, anekdotisztikus mozzanatai visszhangoztak az egész magyar romantikában. Virág Benedek sírfelirata:

*Születtem. Szerettem hazámat s dolgoztam érte. Ez az én életem története.
 Tegyetek ti is így. Tanítsátok utódaitokat, s ha azok is így teszik, akkor
 Magyarország boldog lesz.*

Verseghy Ferenc (1757-1822) Szolnokon született, igen szerény életkörülmények közt élő kismemesi családban. Apja sóhivatali tisztviselő volt, aki fiatalon halt meg.

Verseghy Ferenc

Verseghy 1778-ben a pálos szerzetesrendbe lépett, rendi neve Jenő lett. A teológiát Nagyszombatban végezte, ahol fiatal növendéktársait héber és görög nyelvben oktatta. 1781-ben szentelték pappá. A budai egyetemen 1782-től matematikát és teológiát hallgatott. 1783-ban bölcséleti doktorrá, 1784-ben pedig a hittudományok borostyánosává avatták. Volt szerzetében tanulmányi felügyelő, majd Pesten hitszónok lett, méghozzá magyarul. Az akkor még javarészt német ajkú Pest hívőit a templomban igyekezett magyar szóra szoktatni. Beszédeire távolabbról is eljártak. A pálos rend 1786-os feloszlata után Verseghy katonai lelkész lett, részt vett a török elleni utolsó háborúban (1788) és súlyos izületi betegséget szerzett. Leszerelték és hazakerülve, Budán három és fél évig kezelték, gyógyfürdőztették, amíg meggyógyult. Verseghy a hosszas betegség alatt érett igazi költővé. Mint volt szerzetes, akinek feloszlatták a rendjét, csekély nyugdíjat kapott, amit, hogy kiegészítsen úri házaknál lett házitanító, nyelvtanár, énekmester. Közben rengeteget írt, vitázott, fordított. Tevékenységének legfőbb meghatározójává vált a magyar művelődésügy osztatlan szolgálata, méghozzá szinte elképesztően széles vállalkozókedvvel - költőként, színműíróként, zeneszerzőként, esztétaként, grammatikusként, szótáríróként, történészként, közíróként, állatorvosi művek szerzőjeként egyaránt működve. Ekkoriban egy hangsúlyozottan polgári világlátás jegyében élt, rendre mindenütt polgári öltözetet viselve, az igényes élethez szükséges jövedelmet is előteremtve és mindennapos szerepet vállalva Pest kulturális életében, az olvasókörökben, az induló újságok, az ekkoriban szerveződő magyar színtársulat s a német színház munkájában. Megjelent írásai miatt egyik idősebb pálos rendtársa Alexovits Vazul, kemény szavakkal lépett fel ellene. Botránnyal okozott szerelmi kapcsolata egy volt apácával, akinek szintén feloszlatták a rendjét és akit verseiben

különféle neveken örökített meg. Hosszabb távon házasságot tervezett, amelyet azonban fogsága és eközben kedvesének halála megakadályozott. Elítéléséhez politikai aktivitása vezetett. Már egyetemista társai és tanárai között többen voltak olyanok, akiknek a neve később a jakobinus perekben szerepelt. Ányos Pállal ellentétben Verseggy rokonszenvezett II. József reformjaival, sőt még ennél is radikálisabbá vált. Társasága főleg az a kör lett, amely a forradalmi eszmékkal rokonszenvezett. Kapcsolatba kerül Martinoviccsal, Hajnóczyval, Szentmarjayval. Hajnóczytól tanult meg franciául és elsőként magyarra fordította a *Marseillaise*-t. Verseggy 1795-ben a Martinovics-per vádlottjai közé került. Első fokon a Királyi Tábla halálra ítélte. Két nappal később a Hétszemélyes Tábla is megerősítette az ítéletet. Cellájába kivont kardú katona került, a kivégzés előtt állók őrzésére vonatkozó előírások szerint. Egy hónapot töltött így, amikor értesítették az ítéletet meghatározatlan idejű várfogságra változtató uralkodói kegyelemről. Kazinczy szerint életét Martinovics kivégzésének köszönhette, mert az udvar nem akart még egy papi áldozatot. Csaknem tíz évet töltött Kufstein, Graz és Brünn börtöneiben. 1804-ben szabadult. Nem a börtönévek törték meg, sokkal inkább az a megváltozott világ, amelybe csaknem egy évtized után visszaérkezett. Szabadulása után megpróbált korának légköréhez, törekvéseihez, a korabeli irodalmi élet irányaihoz alkalmazkodni. A forradalmi gondolatokat feladva, a polgárosodás irányába mozduló, nemzeti alapú fejlődést szorgalmazott. Tevékenységét mégis szinte csak kritika érte. Még Kazinczy és köre is élesen elmarasztalta nyelvhasználati elgondolásait. Lassan megértette, hogy sem a programjára, sem a műveire, sem a személyére nincsen szüksége az irodalmi életnek! Megváltozott helyzetét azonban sértődöttség nélkül vette tudomásul. Nagy változás indult belső életében, amelyhez jó kiindulópontot adott *Az igazi bölcs* című epigrammában megénekelt alapállás. Szó szerint megénekelt, ugyanis zenét is szerzett hozzá:

*Nézd a' búzakalászt, büszkén emelődik az égnek,
még üres; és ha megért, földre konyíttya fejét.
Kérkedik éretlen kincsével az oskola gyermek,
még a' tellyes eszű Bölcs megalázza magát.*

Visszavonult a közélettől, magányosan élt, 90 éves édesanyjáról gondoskodva. Pályája fogság utáni szakaszát az Egyházhoz való közeledés jellemezte. Utolsó nagy munkája egy hatalmas egyházi megbízás volt. Felvetődött a magyar nyelvű katolikus Biblia (Káldi-féle fordítás, amely először 1626-ban jelent meg) új kiadására, és kérdéses volt, nem kellene-e ezt a régi fordítást átdolgozni. Megbízták tehát a latinul, görögül, héberül egyaránt jól tudó Verseggyt, hogy vesse egybe a magyar szöveget az eredetiekkel, s jelölje meg, hol talál eltérésre, s milyen módosítást javasol. Ez az igen nagy munka töltötte ki Verseggy utolsó éveit, de elkészült vele. Nagy terjedelmű latin nyelvű jelentése példaképe a szakszerű és lelkiismeretes fordításkritikának. Végeredményben nem javasolta a Káldi-féle szöveg új kiadását, hanem új fordítást tartott szükségesnek. Csaknem tíz évi szünet után, utolsó éveiben újra írt verseket. Ekkor jelentek meg a költészetéből eddig hiányzó vallásos művek (*Az Úrnak felmutatása utánn, Az Istennek felsége és jósága, A' keresztfa mellett álló Szűz Anya, Az Istenben való Bizodalom, Ének*

szent István király' jobbjáról, A' Teremtésnek Képe, Ének páduai Szent Antalról, valamint számos zsoltárfordítás). A halála évében befejezett A' képzelő erőnek nagy művei az emberben című hosszú és bonyolult gondolati költemény mintha egy megtérő önvallomását rejtene magában:

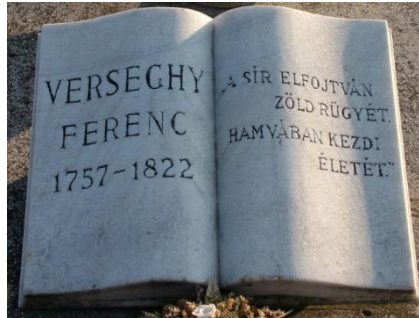
*Istenes árjaitúl ellepve az édes örömnnek,
 más gyönyörúséget földünkönn vággya nem ösmer.
 Lába alatt e' gyáva lakást tova sínleni látván,
 Istene, a' mire vágy egyedül; csak az égi lakások,
 mellyekhez szerető elméje kitörni ügyekszik.
 Már ragyogó fényébe merül e' mennyei Úrnak,
 's a' mit díszeirül örömet hitt, látni ohajttya;
 már felemelkedvén szárnyánn a' tiszta tüzeknek,
 lázúl a' gúnynak méltatlanságai ellen,
 mellyekkel gonoszúl sértette az ember az Istent;
 túri gyalázattyát, vele eggyütt kinnyait érzi,
 meg nem szűnhetvén sebeit mosogatni könyével;
 már meg egész napokat tölt el mennybéli tüzének
 csüggendezési között, 'a félig nyílt szótlan ajakkal,
 mozdulás nélkül, mély ájulásba merülvén,
 hódol az Istennek, ki tüzével fogytig emészti.
 így vesz ezen mennybéli erő, ezen Isteni képzés
 gondolatinn bizonyos diadalmat az emberi észnek;
 Így hódíttya kies jármához az emberi szívet!
 Belső bírónknak feddését, mellyel előnkbe
 tartván a' rút bünt, szíviünket kinzani szokta,
 rettenetes festéseivel táplállya, nagyíttya
 bennünk a' képzés. Ő hozza eszünkbe hitünket,
 mellyet megszegtünk, a' szentegyházat, az oltárt,
 hol fogadásinkat megtettük, szinte halálíg
 tartandó kinzást szülvén bűnünknek ölébül.*

A vers utolsó sorai az embert Istentől elfordító és tévútra vivő ideológiák kritikáját adják:

*Fátyolozott szemmel, vagy pelypeskedve követvén
 a' habozó köz vélekedést, vagy jégre vezetvén
 csábító nyomainn a' féktelen emberi képzés,
 már szomorú, már víg, már lágy, már vérnek örülő
 Isteneket költött váltólag, számtalan újnál
 újabb agyszüleményt, alacsony hóhérit az észnek;
 's már botorúl csalván, már elcsábítva, bevitte
 a' tévelygések' szomorú éjjébe az elmét,
 's a' szívnek vággyát erkölcstelen útra vezette.*

A' Teremtésnek Képe című részben verses, részben prózai elmélkedésének alaphelyzete, kerete, hangulata mintha előképül szolgált volna Kosztolányi Dezső Hajnali részegség című verséhez. A szöveg így végződik: *megéréntett engemet az Úrnak keze, eggy súlyos*

és hosszas nyavalya által a' halálra megintvén. Azt találtam azonban még szomorúabb elmélkedéseimben is, hogy nagy, irgalmas, és hatalmas az Úr, mikor sujt, és mikor gyógyít, mikor csapással látogat, és mikor kegyelmével vigasztal. A' legszebb napnak, melly az egész természetet feleleveníti, az végtére a' sorsa, hogy ismét elalkonyodik, és még nagyobb pompával kerekedik ki. (1822.) Ez a gondolat folytatódik maga által írt sírfeliratában: A sír elfojtván zöld rügyét, hamvában kezdi életét.

A Pálos Rend első feloszlata

II. József 1781-ben megtiltotta a szerzetesrendeknek, hogy Rómában tartózkodó generálisaikkal kapcsolatot tartsanak. 1782-ben feloszlatta a kontemplatív szerzetesrendeket. Ennek estek áldozatul a kamalduliak, karthauziak, a klarisszák és az ágostonos apácák. 1783-ban megszüntette a trinitáriusokat. A kármeliták felszámolására 1784-ben került sor. 1785-ben bezárták az ágostonos remeték három magyarországi monostorát. 1786-ban került sor a pálos rendre, majd még ugyanebben az évben a bencésekre. Erre a sorsra jutott 1787-ben a premontrei kanonokrend jászói és leleszi prépostsága. A ciszterciek zirci apátságát, az mentette meg, hogy az a heinrichai (Poroszország) apátság alá tartozott. Jelentős veszteségeket szenvedett el a domonkos rend és a búcsújáráshelyeitől megfosztott ferences rend. II. József 1782 és 1789 között 359 kolostort szüntetett meg birodalmában. A Magyar Királyság területén ez 140 kolostort érintett.

A császár egyre radikálisabb egyházpolitikai rendelkezései miatt 1784. december 3-án VI. Piusz pápa a pálosok lengyel rendtartományát (hogy azt a császár ne tudja eltörölni) saját kérésére kivette a magyarországi székhelyű Pálos Rend generális perjelének joghatósága alól, de ezzel a rendelkezéssel nem hozott létre új rendet vagy kongregációt, csupán a politikai helyzet súlyossága miatt a lengyel pálosok önrendelkezési jogot kaptak, azzal a megkötéssel, hogy amint az lehetségessé válik, a lengyel tartományt újra a Pálos Rend Generális Perjelének joghatósága alá rendelik vissza. A rend ennek köszönheti fennmaradását.

II. József 1786. február 7-én írta alá a rend eltörléséről intézkedő rendeletet, amelynek végrehajtását éppen augusztus 20-ra tűzte ki a helytartótanács, vagyis ezzel a nappal kellett a szerzeteseknek végleg letenniük szerzetük fehér ruháját és elhagyniuk kolostoraikat. Ekkor a magyar rendtartománynak 24 monostorban illetve rezidencián összesen 313 tagja volt. A lengyel kolostorok — mivel kívül estek a Habsburg-birodalom

határain — elkerülték a fölözlatást. Így a folytonosság a lengyel tartomány révén megmaradhatott. A főelöljáró székhelye Máriavölgyről átkerült a lengyelországi Częstochowába. Lengyelország felosztása után azonban ott is sorra zárták be a pálos kolostorokat a megszálló osztrák, porosz és orosz hatóságok rendelkezései nyomán. Az egész rendből végül csupán két kolostor maradt: Częstochowa és Krakkó. Később ebből a két kolostorból terjedt el újra a Pálos Rend.

A częstochowai kegykápolna szentélye

A Pálos Rend a magyar társadalomban

Miután áttekintettük a Magyar Pálos Rend tagjainak történetét a II. József féle feloszlatásig, szemügyre vehetünk egy másik érdekes szempontot is, ez pedig a Rendnek a magyar társadalomba való beágyazottsága. Mélyebb elemzésre nem telik tőlem, de laikusnak is szemet szúr, hogy történelmünk legnagyobbjai milyen szoros kapcsolatokat ápoltak a Renddel.

A pálos renchez közelálló, a rendet támogató személyek sorát a rendalapító Boldog Özséb életében uralkodó **IV. Béla** királlyal kell kezdenünk, aki az 1250-ben Boldog Özséb által alapított pilisszántói Szent Kereszt kolostort erdővel és szántóföldekkel és más birtokokkal is megajándékozta. Később átadta a pálosoknak pilisi vadászlakát a Szentlélek tiszteletére (Pilisszentlélek, 1263). A királyi vadászkastélyból kialakított kolostor **Kun László** és Róbert Károly kedvelt kirándulóhelye volt. Az utolsó Árpád-házi király, **III. András** Pilisszentlászlón alapított pálos rendházat (1290).

Károly Róbert szintén bőkezűen segítette a pálosokat. Az ő közbenjárása is sejthető amögött, hogy Gentilis bíboros, pápai legátus a neki adott teljhatalommal élve olyan gyorsan teljesítette a rend csaknem fél évszázada visszautasított elismerését. Károly Róbert volt a budaszentlőrinci kolostor első donátora. Uralkodása alatt 23 új kolostor épült fel.

Fia, **Nagy Lajos** király, a Rend talán legnagyobb támogatója volt. Az ő közbenjárására a pálosok megkapták mindazt a jogot, amit a plébániák élveztek, és ezzel rendszeressé vált

a lelkipásztori munka. Sokszor töltött napokat kedvelt pálosai között az általa alapított (1352) márianosztrai kolostorban. Ő volt az, aki a Rend számára megszerezte 1381-ben Első Remete Szent Pál testét Velencéből. A Pozsony melletti máriavölgyi kolostor alapítása (1377) - amely később, Budaszentlőrinc 1526-os pusztulása után a Rend központja lett - szintén Nagy Lajos király nevéhez fűződik. Egyesek úgy tartják, hogy a czestochowai kolostor alapítása eredetileg az ő szándéka volt, amelyet rokona, Opolei László magyar nádor, majd lengyelországi helytartó csupán kivitelezett amikor a márianosztrai kolostorból 16 magyar pálost telepített Jasna Górára. Küküllei János, aki Nagy Lajos káplánja és kancelláriájának vezetőjegyzője volt, krónikájában feljegyezte, hogy a király utolsó éveiben *„midőn megértette és látta, hogy országai és uralmai körök körül mindenfelé nyugodalomban és békességben virágoznak... szemlélődő életet kezdett élni, elvonulva az emberi sokaság zűrzavarától, hogy jámbor cselekedeteknek éljen, s buzgó és alázatos imádságokba merüljön. És megmaradt ebben állhatatosan.”* Ebben több ok is szerepet játszhatott. Egyes források szerint leprában vagy valami ahhoz hasonló betegségben szenvedett és a pálosoknál Budaszentlőrincen és Márianosztrán keresett gyógyírt szenvedéseire. Itt a király az egyszerű szerzetesek között, azokkal elvegyülve töltötte idejét, hogy növelje önfegyelmét s türelmét betegségének elviselésében. Visszavonulása azonban tökéletesen megfelelt a lovagi eszményeknek is - ezek szerint a lovag, miután véghez vitte nagyszerű tetteit és megöregedett, félrevonul a világtól és csendes, elmélkedő, jámbor életet kezd és vezekel a bűneiért.

Nagy Lajos itáliai hadjáratainak hadvezére **Lackfi István** horvát bán, később erdélyi vajda Küküllei krónikája szerint olyan sikeresen vezette a magyar hadakat, hogy Dél-Itáliában közmondás lett a nevéből: *„Győzelmes, bölcs ember vagy, valóságos Lackfi István!”* Jutalmul kapott birtokán, Csáktornyán 1376-ban alapította a Boldogságos Szűz Mária és a Mindenszentek tiszteletére szentelt pálos kolostort, melynek építését 1404-ben a Zsigmond-korban hatalmas **Cillei** család fejezte be. A következő évszázadban ez a kolostor lett a **Zrínyiek** családi temetkező helye.

Mátyás király uralkodása alatt a pálos kolostorok minden téren növekedtek: szerzetesi fegyelemben, szellemiekben és anyagiakban egyaránt. Egyes házak, különösen a budaszentlőrinci, a tudomány és művelődés központjai lettek. A király a budaszentlőrinci monostor egyik legjelentősebb támogatója volt. A kolostor scriptoriumában számos Corvina készült, köztük a pálos Báthory László-féle első magyar bibliafordítás. Egy korabeli elbeszélés szerint egyszer Mátyás király ellátogatott a budaszentlőrinci monostorba. A szerzetesek éppen ebédeltek, amikor a király - kíséretével - csengetett. A jámbor kapus testvér megnézte, ki az, majd túlságosan lelkiismeretesen véve a szabályt, amely szerint engedély nélkül tilos bárkit is beengedni, faképnél hagyva az uralkodót, elment jelenteni a dolgot az előljárójának, aki persze rémülten rohant a király elé, nem győzve mentetgetni a testvér ügyetlenségét. De a király egy cseppet sem haragudott, sőt a testvért példaképként állítva mondta kíséretének: *„Bárcsak ti is mindig ilyen hűséggel és engedelmisséggel szolgálnátok engem.”* Mátyás király 1475-ben Remete Szent Pál ünnepén verte meg a Moldvát pusztító Ali bég seregét, győzelmét a szent közbenjárásának tulajdonította, mert előzőleg az ő oltalmába ajánlotta magát és seregét. Mátyás király, pápai engedéllyel, több más rendekhez tartozó, de elnéptelenedett kolostort adott át a pálosoknak, így például a premontreiek által 1220 körül épített

zsámbéki kolostort és templomot, amelyet így fennállásának utolsó szakaszában, 1475-től 1541-ig a pálosok laktak. Hasonló módon adta át a pálosoknak az óbudai Fehéregyháza vagy Fehérboldogasszony templomát (Anonymus szerint egykor itt temették el Árpád fejedelmet. Fehéregyháza valahol a mai Óbudán, a Bécsi- és a Vörösvári út találkozásának környékén lehetett de a pontos hely ismeretlen). Mátyás halálakor, 1490-ben a következőket írták róla a Pálos Rend évkönyvébe: „A legjobb fejedelmet siratja a Pálos rend, amely elismeri, hogy egyrészt az egyik hollóstól, Isteni Pál atyánktól eredetét nyerte, másrészt a másik hollóstól, Mátyástól nem szerény anyagi javakat kapott s ezért gyászolva őt emlékezetében örökké megtartja.”

A Rend támogatói közé tartozott **Corvin János** (1473-1504), Hunyadi Mátyás Edelpeck Borbála bécsi polgárlánytól házasságon kívül született fia, Hunyadi János egyetlen unokája. A renدهz való kapcsolatáról a horvátországi Lepoglava pálos kolostora tanúskodik. Ezt a XV. század elején magyar pálosok által alapított varasd vármegyei kolostort 1481-ben felégette a török, ekkor pusztult el értékes könyvtára és levéltára is. Hunyadi Mátyás, majd halála után fia Corvin János herceg a régi templom helyett új, nagyobb, fényesebb templomot építtetett és a kolostort is megújította. A templom és a kolostor falait erődszerűen vaskos fallakkal építették meg, hogy a lakosságnak veszély esetén menedéket nyújtson. A templomot és monostort egyben hatalmas vízárokkal és őrtornyokkal vettette körül. Ez a Boldogasszonyról nevezett kolostor és templom, Corvin János különös pártfogásának örvendett. Ezt a templomot választotta végső nyughelyéül is, majd fiát Corvin Kristófot is ide temették. Corvin János sírköve a templomban közvetlenül a szentélyben, a főoltár előtt található. Sima márványlap a padlózatban két évszámmal, az 1504-es temetés és az 1899-es exhumálás dátumával. Az eredeti sírkövet, a Corvin Jánost vitézi öltözékben ábrázoló agyonkoptatott domborművet az 1824. évi exhumáláskor Esterházy János zágrábi kanonok a szentély falába illesztette. Felirata ma már kivehetetlen, de egykori feljegyzésből tudjuk, hogy neve után ez állt: „*ki a világnak szerzett sok diadal után, mint győzelmes katona fejezte be utolsó napját*”.

Érdekes kevesek által ismert életét röviden áttekintenünk. Corvin Jánost gyermekéveiben nagyanyja Szilágyi Erzsébet nevelte. Később minden tekintetben kiváló képzést kapott. A király utasítására nevelői ugyanazt a tanulmányi rendet követték, amelyet egykor Vitéz János állított össze az ifjú Mátyás számára. Apja, miután világhosszúvá vált, hogy Beatrix királynővel való házassága gyermektelen marad, adoptálta és örökösévé jelölte ki. Mátyás kérelmére a pápa a házasságon kívüli származás minden jogi következménye alól felmentette. IV. Sixtus pápa erről szóló bullájában a herceg “Hunyadi János” néven szerepel.

Corvin János azonban az 1490-es királyválasztó országgyűlésen mégis alulmaradt a Jagelló-párttal szemben. A köznemesség zöme ugyan őt támogatta, de ennek a pártnak nem akadt olyan vezéregyénisége, mint amilyen az 1457-es országgyűlésen Szilágyi Mihály volt, aki a főnemesség túlnyomó része ellenében is keresztülvitte az egyébként még csak 15 éves Hunyadi Mátyás királlyá választását. A 17 éves Corvin Jánost azonban még apja leghívebb hadvezérei is cserbenhagyták. Báthory István erdélyi vajda, Kinizsi Pál temesi ispán, Magyar Balázs és sokan mások ugyanis a lengyel király fiát, Jagelló János Albert lengyel trónörökösöt támogatták, aki már számos csatában bizonyított, fényes győzelmeket aratva a törökök, tatárok felett. A hadvezérek ugyanis olyan katonakirályt

akartak, aki eséllyel veszi fel a küzdelmet a török és a német ellen. Magyarország, mint a Jagellók vezette szövetségi rendszer tagja (Lengyelország-Litvánia-Csehország-Magyarország) használható stratégiai alternatívának tűnt a Habsburg dominanciával szemben és reményt keltett, hogy elegendő erőt tud majd felmutatni a török terjeszkedéssel szemben. A főnemesség zöme azonban a lengyel király idősebb fiát, János Albert testvérbátyját, a közismerten gyenge Jagelló Ulászló cseh királyt támogatta. A nyugati országrészek vele szemben Habsburg Miksát kívánták. Miután János Albert viszkozott, hívei Ulászló táborát erősítették. A Jagelló-párt Corvin Jánost ígéretekkel majd fegyverrel kényszerítette, hogy mondjon le trónigényéről. Báthory István és Kinizsi Pál csapatai Dunaföldvár térségében három összecsapásban verték meg Corvin Jánost, aki ezután felhagyott a további próbálkozásokkal és átadta a Szent Koronát Ulászlónak. Cserében Horvátország bánja, Szlavónia hercege és Bosznia királya címeket kapta, ezzel együtt az ország délnyugati határvédelmét, nagyjából a Nándorfehérvár és az Adria közötti szakaszon. Ezt híven teljesítette élete hátralevő 14 évében, mindvégig megőrizve az apja által kijelölt határokat. Küzdelmeinek csúcspontja a boszniai Jajca várának felmentése volt 1501-ben. A vár kulcsfontosságú pont volt az ország déli védelmi vonalában. Hatalmas török sereg fogott hozzá az ostromhoz. Corvin zászlaja alá seregelték a Frangepánok és Zrínyiek és tartományai többi főurainak banderiumai. Geréb Péter nádor szintén jelentékeny számú csapatokat küldött táborába. Az egyesült magyar-horvát sereg november elején diadalmasan verte vissza a horvát terület ellen intézett támadást, majd Jajca alá indult, melyet Iszkender pasa seregei végpusztulással fenyegettek. A következő hónapban Corvin a török sereget Jajca alatt megtámadta, s néhány órai kitartó küzdelem után döntő győzelmet vívott ki. Corvin újév után is Boszniában maradt, több kisebb erősséget elfoglalt és a tavasz kezdetéig folytatta apró csatározásait. A törökök megtanultak rettegni egykori nagy ellenségük, Hunyadi János unokájának kardjától. Boszniai diadalait nem voltak képesek megakadályozni. Bosszúból aztán Corvin kivonulása után, 1502 márciusában, betörték Szlavóniába és nagy pusztítást vittek véghez a herceg birtokain; de ez a támadásuk sem maradt büntetlenül. Corvin fegyveresei megszalasztották a rablókat és visszafoglalták tőlük a magukkal hurcolt zsákmányt. A háború 1502 októberében lángolt fel újra, amikor a magyar seregek három irányból összehangolt támadásba kezdtek. Az erdélyi vajda a bulgáriai Nikápolyig tört előre, majd nyugatnak fordulva Jajca térségében egyesült Corvin János és a nándorfehérvári bán seregeivel. Az összevont sereg létszáma a velencei követ híradása szerint mintegy 60.000 fő volt. Ekkora erővel a törökök nem mertek megütközni, hanem sietve visszavonultak, Bajazid szultán pedig 7 évi békét kért Ulászló királytól. A békét 1503-ban kötötték meg. A törökök azonban már 1504 október első napjaiban újra betörték Horvátországba és Kninig pusztítottak. A herceg megütközött a török csapatokkal. Szerencséje azonban már a csatatéren cserben hagyta; kevés híja volt, hogy az ellenség fogságába nem került. Betegen tért vissza a harcmezőről, úgy tartották, a déli végeken lappangó pestises láz támadta meg. Betegsége nem tartott sokáig, 1504 október 12-én meghalt. Corvin egyetlen fiú örököse, a még csak 6 éves Kristóf herceg, a Hunyadi-ház utolsó férfisarja, fél éven belül szintén meghalt és apja mellé temették a lepoglavai pálos templomban.

Corvin János síremléke a lepoglavai pálos templomban

Kinizsi Pál (1431–1494) pálos kapcsolatairól a nagyvázsonyi egykori pálos templom megmaradt falai tanúskodnak, amelyek a mai napig őrzik a hadvezér sírfeliratát. Kinizsi Pál, temesi ispán és a déli végek főkapitánya, valamint apósa és korábbi parancsnoka **Magyar Balázs** 1483-ban közösen alapították ezt a monostort Szent Mihály főangyal tiszteletére. A templom már korábban ott lehetett, mert Kinizsi Pál 1482-ben bűcsüengedélyt kért a pápától a Szent Mihály templomot látogatók részére. Kinizsi Párról azt tartják, hogy ő az egyetlen magyar hadvezér, aki minden egyes csatáját megnyerte. Első nagy győzelmét Báthory István erdélyi vajdával együtt, 1479. október 13-án, Kenyérmezőnél aratta a török sereg felett. 1481-ben Mátyás király a déli végek védelmével bízta meg. Mátyás halála után Kinizsi Corvin János ellen fordult, s II. Ulászló király mellé állt. 1492 végén, a déli határon, a Valkó vármegyei Halászfalva mellett kétnapi véres harcban megsemmisítette a fizetlenség miatt szétszűllött és prédálásból élő Fekete Sereget. Ezt követően ismét a törökök ellen harcolt. 1494-ben megmentette Nándorfehérvárt az árulástól: az áruló katonákat, akik pénzért akarták az erődítményt átadni a török seregnek, kivégeztette. Ezután még betört a török kézen levő Szerbiába és Bulgáriába, végül Szendrő ostrománál vesztette életét. Utolsó győzelmeit hordszékéből vezényelte, amelybe egy szélütés után kényszerült. A nagyvázsonyi pálos kolostorban temették el.

Feleségének, **Magyar Benignának** (1465-1526) a nagyvázsonyi pálos kolostorban magyar nyelvű zsolozsmáskönyvet, majd egy újabb imakönyvet készítettek. Ezek a művek Festetics- és Czeh-kódex elnevezéssel értékes nyelvemlékeink. Mindkét könyv kisméretű, ami rendeltetésükkel magyarázható: tulajdonosuk mindennapi magánáhítatát szolgálták, fontos volt, hogy könnyen hordozhatóak legyenek. A két könyv arról is tanúskodik, hogy Magyar Benigna tudott magyarul olvasni.

A Festetics-kódex, 1493

A *Festetics-kódex* keletkezési ideje a „Pál uram betegségéről szerzett imádság” alapján állapítható meg: Kinizsi Pál 1494. november 20-án halt meg, de már két évvel korábban súlyos beteg volt, erre utal a gyógyulását kérő ima; a kézirat tehát 1492 és 1494 között keletkezhetett. A kötet az egyik legszebb kiállítású nyelvemlékkódexünk. Díszítése a Mátyás király alatt létrejött, itáliai mestereket foglalkoztató budai könyvfestőműhely hatását tükrözi. A számos iniciálét és lapszédíszet tartalmazó kézirat második oldalán a szöveg első hét sora melletti mezőben holdsarló fölött Szűz Mária, mint a Napba öltözött Asszony látható, glóriával, kezében a gyermek Jézussal. Ugyanezen lap alján a Kinizsi és a Magyar család címere látható. Az igényes megjelenéshez a rendezett íráskép, a kifejezetten gondos és szép írás is hozzájárul. A szöveg egészét ugyanaz a kéz másolta.

A könyv legfontosabb alkotóeleme, *Szűz Mária kis zsolozsmája* (*Officium parvum Beatae Mariae Virginis*) a kódex legterjedelmesebb tartalmi egységét képezi. A szöveg 31 zsolnárt tartalmaz, fordításuk a nyelvemlékkódexekben található zsolnárfordítások egyikével sem egyezik meg. A könyv tartalmazza a János-evangélium prológusát (János 1,1–14). A könyv további fontos eleme, a hét bűnbánati zsolnárt, a középkorból fennmaradt magyar nyelvű imádságoskönyvek kedvelt fejezete. Figyelemre méltó, hogy Magyar Benigna kódexébe nem a bibliai szövegeket, hanem Petrarca hét bűnbánati zsolnárának fordítását másolta be a pálos scriptor. Ez a Biblia bűnbánati zsolnáraitól tartalmilag független szöveg magyar fordításban itt olvasható először, egyetlen más nyelvemlékkódexünkben sem található meg. Ismeretlen fordítója értelmesen és hűen ültette át magyar nyelvre a latin eredetit. Ízelítésként az első bűnbánati zsolnárt elejéről idézek:

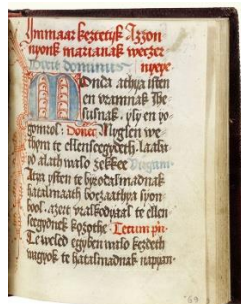
Jaj nékem, mert haragossá énellenem töttem én Megváltómat, és ő tervényét keménységgel elmúlattam! Igaz utat akaratom szerént elhattam, és az járatlan utakon messze és szélesen forgottam. Menden darabosokat és belhatatlanokat általjártam, és mindenütt muka és nyavalya (...) Mast azért mit tegyek? Ennyi veszedelmekben hová forduljak? Én ifjúságomnak reménségi mind elestének, és löttem tengerbe veszöthöz hasonlatos, ki jószága elvesztése után mezejtelen kiüsz (...) Hittem, hogy ifjúságnak ékes tévelgeni, és utat kevettem, valahová engemet viselt hertelenség (...) Mast az gonosz szokás az ő ünét megkéri és erővel elvonszja. Hejában ellene akarot. Hová fussak, nincsen utam! És én megketeztettem, és én megmenekedésem igen távol. Meghaljak én bineimbe, ha nékem segejtség nem jevend onnag felyöl. Nem érdemlettem, én vallom, de Te, Uram, irgalmazj, és teríts ki kezedet elveszőnek. És megemlékezvén te ígéretidről, szabadíts meg engemet pokolnak torkiból (...)

A nagyvázsonyi pálosok által készített másik imakönyvet, a *Czech-kódexet* fráter M. másolta 1513-ban. Megragadó erejű a Clairvaux-i Szent Bernátnak tulajdonított „Salve mundi salutare...” kezdetű latin imádság magyarított változata:

*Idvözlégý én idvösségöm Jésus Krisztus,
és én édösségöm,
Ím, jelönik te szerelmed,
mert mezételen te szent mellyed,
ki dicső és idvözlendő,
nagy félelmelel illetendő,
ki szentháromságnak széki,
nagy szerelmnek jelös helye,
erőtlennek erőssége,
félelmesnek békössége,
fáradtagnak jó szállása,
szegényeknek nagy bév háza.*

...

*Nyíljék szíved mint szép rózsza,
ki illatját távul adja,
én lelkömvel egygé légyön,
hogy én szívem megszépüljön.*

A Czech kódex, 1513

Szoros kapcsolatot ápoltak a pálosokkal a Jagellók is. **II. Ulászló** a visegrádi és a szentjebbi egykori bencés monostorokat adta át pápai engedéllyel a pálosoknak. Felesége, **Anne de Foix** királyné, férje szülésekor az óbudai Fehéregyháza pálos templomba zarándokolt, amikor pedig a király meggyógyult és fia, **II. Lajos** megszületett, Bakócz érsek Fehéregyházán, a pálosoknál keresztelte meg az újszülött trónörököst. II. Lajos szerezte meg a budaszentlőrinci kolostor számára Remete Szent Pál fejereklyéjét, amelyet korábban Csehországban őriztek.

Meg kell említenünk **Szapolyai János** (1487-1540) királyt, akinek legbensőbb tanácsadója és támasza Martinuzzi Fráter György volt és akinek trencsényi várába menekítette a Rend legféltettebb kincsét Remete Szent Pál ereklyéit – mint már láttuk, sajnos hiába.

Nem feledkezhetünk meg a Zrínyi családról, amelynek pálos kapcsolatairól elsősorban a fentebb már említett csáktornyai pálos kolostor tanúskodik. 1546-ban a terület új birtokosa, **Zrínyi Miklós** (1508-1566), a szigetvári hős, a kolostort Szent Ilona tiszteletére újraszenteltette és a kolostor támogatására számos birtokot és kiváltságot adományozott. 1559-1561 között építtetett a templomhoz egy kápolnát, melynek kriptájába temettette 1561-ben elhunyt feleségét, Frangepán Katalin grófnőt. Zrínyi Miklós 1566 szeptember 8-án esett el Szigetvár falai előtt. Levágott fejét a törökök elküldték a Habsburg uralkodónak, amelyet aztán fia katonai díszkísérettel vitt haza Csáktornyára, ahol a Szent Ilona kolostor kápolnájában temették el.

A szigetvári hős sírkövének maradványa,
a csáktornyai (Szent Ilona) pálos templomból

Az 1570-es évektől az 1620-as évekig a Zrínyiek is a reformáció híveivé váltak, mint például a szigetvári hős fia, **Zrínyi György** (1549-1603) is. Birtokaikon ezekben az évtizedekben a katolikus hiten élők sorsa sanyarú, melyben a pálosok is osztoztak. Horvát források szerint Zrínyi György 1570-ben foglalta le Csáktornyan Szent Mihály templomát az evangélikusok számára. Ugyanakkor a pálosok szentilonai kolostora, amelynek kápolnájába Zrínyi Miklóst 1566-ban temették, még 1577-ben is épségben volt. 1580-ban azonban Zrínyi Györgynek meggyűlt a baja a rendházzal, működésüket gátolta, Simon perjelt börtönbe is vettette. Zajcz János, a pálosok provinciálisa Rudolf királytól kért oltalmat, aki a vizsgálatot a vasvári káptalanra bízta. 1619-ből fennmaradt a katolikusok egy panaszlevele, mi szerint Zrínyi György fiai **Zrínyi György** (1599-1626) és fivére Miklós 12 forint büntetés terhe alatt tiltották meg jobbágyaiknak, hogy a pálosok csáktornyai Szent Ilona templomát látogassák.

Miklós és György 1617-ben még együtt ünnepelték a protestantizmus százéves évfordulóját. 1619-ben azonban Zrínyi György Pázmány Péter hatására visszatért a római egyházba. Pázmány térítési munkáját Bakich János csáktornyai pálos prior fejezte be. Zrínyi György a tridenti hitvallást a csáktornyai templomban tette le. 1626-ban ő maga írja: *„Mostan a haereticus predikátorokat is többet tiznél kikergettem s Isten kegyelmességéből csak az egy igaz catholica religio hirdettetik”*.

Az 1626-os esztendőben Petthő Gergely jegyzi fel Rövid Magyar Krónikájában: *„A' jó Zrinyi György a' Horvát Országi Bán, megbetegedék, és 18. napján Decembernek Posonban meghala, életének huszon nyolczadik esztendőjében. ...Temettetet Dráva Muraközben, a' Remete Barátok Kalastromában Sz. Ilonán, Septembernek ötödik napján, (1627) elég szép caeremóniával, és méltóságához illendő pompával”*. Két kiskorú fiát, gyámok gondnokságára bízta. Legfőbb pártfogójuk az uralkodó megbízásából Pázmány Péter bíboros, hercegprímás lett.

Ez a két fiú **Zrínyi Miklós** (1620-1664), a későbbi költő és hadvezér és Zrínyi Péter a Wesselényi-féle összeesküvés kapcsán 1671-ben lefejezett horvát bán voltak. Iskoláik befejezése és itáliai tanulmányútjukról való hazatérésüket követően a felosztották birtokaikat egymás között. A Muraköz, Csáktornya központtal az elsőszülött jogán Miklósé lett. Zrínyi Miklós mélyen hívő ember volt. Megragadó erejű hitvallása amelyet a római Hitterjesztés Kongregációja bíborosaihoz írt 1642-es levele őrzött meg: *„Tanúm az Isten, tanúm egész Magyarország, hogy nem csak szájjammal, hanem életemmel és véremmel mint a kereszténység előbástyája védelmezem a római katolikus hitet, s semmi más nincs régebbtől fogva vágyaimban, mint hogy dicsőséges őseim nyomába szegődve magát az életet a halállal cseréljem fel ezért a katolikus hitért, amelynél semmi sem kedvesebb számomra.”* Nem csoda, hogy a főúr és környezete kapcsolata a pálosokkal közvetlen volt. A költő- hadtudományi író, hadvezér gróft 1664. november 18-án bekövetkezett tragikus halálát követően még ugyanez év december 21-én, vörösréz szarkofágban temették el a családi sírboltba, 1656-ban és 1658-ban elhalálozott gyermekei mellé. Gyászszertartásán Kéry János, a későbbi pálos rendfőnök mondott halotti beszédet. Zrínyi Miklós 1662. április 6-án keltezett végrendeletében olvashatjuk: *„Először is azt akarjuk, hogy amikor a Te akaratod szerint, Szent Isten, ezt a mi halandóságunkat letesszük, és felcseréljük az örök boldogsággal, minden fölösleges pompa és költség nélkül temessenek el szentilonai temetkezési helyünkön, és a*

végtségüket ne halogassák hosszabb ideig, hanem egy hónapon belül mindenképpen tartsák meg. ...A szentilonai konventnek és a pálos atyáknak, hogy rólunk és családunkról imádságaikban megemlékezzenek, halálunk után tíz éven át hagyunk évente száz veder bort, és akarjuk, hogy ez mindenképpen megadassék”.

1665-től alig öt évre fivére **Zrínyi Péter** (1621-1671) lett Csáktornya ura. A magyarul író és érző bátyjával szemben ő a horvát nyelvet részesítette előnyben. Horvátra fordította bátyja nagy munkáját, a Szigeti veszedelmet. Ő adományozta Sztrigova híres kegyhelyét a pálosoknak. Sztrigova a Muraközben fekszik, 330-ban itt (római kori nevén Stridon városában) született Szent Jeromos, aki egykor a Bibliát latinra fordította és akinek Remete Szent Pál életrajzát köszönhetjük. Zrínyi Péternek 1671-ben történt lefejezése után évszázadokra Bécsújhely temetőárka lett a sírhelye, míg 1919-ben végső nyugalomra nem lelt a zágrábi székesegyházban. Gyermekai: **Zrínyi János** (1650-1703), aki alaptalan vádak alapján 20 évet töltött börtönben és Kufstein várában halt meg, valamint **Zrínyi Ilona** (1643-1703), II Rákóczi Ferenc édesanyja, aki fia mellett nyugszik a kassai dóm kriptájában.

R. Várkonyi Ágnes *A fejedelem gyermekora* című könyvében tesz említést Zrínyi Ilona częstochowai zarándoklatáról. Sobieski János lengyel király 1682 március 13-án menlevelet állított ki I. Rákóczi Ferenc özvegye, gróf Zrínyi Ilona számára - aki ekkor még nem volt Thököly Imre felesége - a częstochowai „fekete” Madonnához tett zarándoklata biztosítására: „*Johannes Tertius, Dei Gratia Rex Poloniae...etc.*” tudtára adja mindenkinek, akit illet, főképpen a szenátoroknak, adminisztrátoroknak, udvarbíróknak, nemes és városi bírácoknak és vendégfogadók gondviselői számára, „*hogy méltóságos Grófné Heléna Zrínyi, Méltóságos Rákóczi házból Fejedelemasszony, felvette a częstohovi utat Boldog Asszonynak tett votumja (fogadalma) beteljesítésére.*” A lengyel király szabad utat parancsolt, s azt, hogy mindenben szívélyesen fogadják a fejedelemasszonyt és kíséretét a zarándoklaton. Magáról a zarándoklatról nem sokat tudunk, azt sem, hogy vajon a gyermekeket – Juliannát és Ferencet – magával vitte-e édesanyjuk Lengyelországba. Annyi biztos, hogy Zrínyi Ilona jó viszonyt ápolt a pálos renddel – akár még muraközi éveiből is – és bizonyosan szoros kapcsolatban állt a lengyelországi Częstochovával is, amely ekkor éppen alapításának 300. évfordulójára készült. Azt is tudjuk, hogy Munkácson a vár kápolnájában megvolt a częstochowai „fekete” Madonna másolata – nevezzük „Munkácsi Madonnának” – amelynek korabeli leírása is ismert: *Czesztohovai Boldog Asszony képén egy nyakravaló arany három sorban, öt sorban veres kaláris. Az mellye iránt, mely az egész képet elfoglalja szélességében ezüst öreg lánc nagy szemekből való.*

Zrínyi Miklós egyetlen fia **Zrínyi Ádám** (1662-1691) nagykorúvá nyilvánítása után visszakapta az uralkodótól apai birtokait, az 1680-as évektől Csáktornyan élt. Ezer forintot adományozott a szentilonai kolostornak, hogy édesapja lelki üdvéért hetente szentmisét mondjanak. A török kiűzésének végső szakaszában, 1691. augusztus 19-én Szalánkeménél, „a század legvéresebb csatájában” halt hősi halált. Holttestét szintén a szentilonai családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. Örököse nem lévén a családot kihalttá nyilvánították, birtokaik visszaszálltak az uralkodóra.

A szentilonai kolostort a Zrínyiek sírkápolnájával együtt 1695. április 29-én tűzvész pusztította el. A tűzvészben és a későbbi újáépítésben megsemmisültek a sírok. Az 1924-es ásatás a szentély közelében lévő oszlopba beépítve találta meg a szigetvári hős, Zrínyi Miklós veronai vörös márványból készült sírkövének nagyobb részét, továbbá nagy valószínűséggel azonosították feleségének, Frangepán Katalinnak (†1561) a sírját.

A pálos rend magyar történelmi személyiségekkel való kapcsolatát áttekintve meg kell még megemlítenünk **II. Rákóczi Ferencet** (1676-1735), aki a Zrínyieken kívüli a Báthory család somlyai ágának is leszármazottja (akárcsak Báthory István korábbi erdélyi fejedelem és lengyel király). Szabadságharca leverése után egy pálos atyát vitt magával a száműzetésbe, név szerint Radulovich-Bojta Jánost. János atya Füleken született 1671-ben, a Pálos Rendben 1699-ben tett fogadalmat. A szabadságharc végén a Szentszéktől engedélyt kapott, hogy elhagyhassa a kolostort, így elkísérhette a száműzetésbe a fejedelmet. Mindvégig kitartott mellette, 24 éven át. Mikes Kelemen leírása szerint Rákóczi és udvara szerzetesi fegyelemben élt Rodostóban. A fejedelem napirendje a pálos kolostorok időbeosztására emlékeztetett. János atya feladata volt a fiatalabb bujdosók lelki nevelése, ő töltötte be közöttük a házitánító szerepét is. Szintúgy ő gyóntatta, áldoztatta meg utoljára a fejedelmet és adta fel neki a betegek kenetét és állt mellette halála pillanatában is 1735 április 8-án. Miután Rákóczit eltemették, János atya Rómába ment és haláláig az ottani pálos rendházban élt. 1744-ben halt meg. Élete Magyarországon feledésbe merült, emlékét egyedül a częstochowai kolostor évkönyve őrizte meg.

A częstochowai pálos kolostor

Áttekintettük tehát a magyar pálosok történetét a XVIII.-XIX. század fordulójáig. Most térjünk vissza kiindulópontunkhoz a częstochowai kolostorhoz, amelynek gyökerei, amint már láttuk Magyarorszáig nyúlnak, ugyanis Nagy Lajos magyar-lengyel király rokona, Opolei László herceg, magyar nádor, később a király lengyelországi helytartója 1382-ben Magyarországról, Márianosztráról, telepített ide 16 pálos szerzetest.

Az alapítást ábrázoló mozaik a belső udvar kapuja felett

Ugyancsak az 1382-es alapítás jelenetét ábrázolja a Lovagterem egyik képe

Érdekes az alapítás jelenetét ábrázoló két fentebbi kép eltérése, amely a kegykép származási helyének eltérő elméleteire is utalhat. A fentebbi képen, a herceg elé járuló szerzetesek maguk hozzák a képet, esetleg egyenesen Magyarországról; míg a másodikon Opoli László herceg adja át nekik, aki maga mentette ki azt a tatárok által ostromolt ukrainai Belz várából. Akárhogyis, mindez Nagy Lajos király életének utolsó heteiben történt. Kevesen tudják, hogy kolostor máig használt lengyel neve "Jasna Góra" (Fényes Hegy, latinul Clarus Mons) is a rend egykori magyarországi anyakolostorára utal. A budai Szent Lőrinc pálos kolostor ugyanis a latin oklevelek szerint "in Claro Monte Budensi" (a budai Fényes Hegyen) állt.

A kegykápolna, a templom és a kolostor tele van a lengyel és a magyar történelem emlékeivel. A Pallas Nagylexikon részletesen összefoglalja ezeket a magyar vonatkozású emlékeket: A templom bejáratánál Szent István és Szent László királyok és Szent Imre herceg életnagyságú álló alakjai láthatók. A zárda előcsarnokát valószínűleg Utjesenovics (Martinuzzi) Fráter György, egykor itteni, majd sajóládi pálos perjel, később váradi püspök és bíboros építtette. Erre vall az a körülmény, hogy az egész pitvar kizárólag az ő életéből vett freskókkal van borítva. A kolostor számos olajfestménye őrzi a magyar pálosok őseinek arcképét. Ott van Szent Gellért, Szent András Zoerardus és tanítványa Benedek, a nyitrai remeték, Boldog Vác, valamint a vezeklő Salamon király, fehér kámzsában. Egy nagyméretű kép azt a jelenetet ábrázolja, amikor Nagy Lajos magyar király fényes kísérettel viszi Szent Pál tetemét Budaszentlőrincre. Ugyanott láthatók Tamás atya, amint Mátyás király előtt próféciaát mond a jövendőről, Boldog Özséb esztergomi kanonok, Bertalan pécsi püspök. További magyar pálosok arcképei: Dénes kalocsai érsek, Mihály zágrábi, Péter nyitrai, István szerémi, Szabályi János csanádi, Fráter György váradi püspök és Báthory László, a Biblia legrégebb magyar fordítója. Őriznek itt Szent Hedvig készítette miseruhát, illetve Báthory István király díszkardját.

A kolostor légifelvételen

A külső várkapun az Isten Anyja mozaikképe, felette a kardját magasba emelő Szent Mihály főangyal. A kapu fölirata az ismert ima kezdőszavait adja: *Sub tuum presidium*, magyarul: *Oltalmad alá (futunk, Istennek szent Anyja, könyörgésünket meg ne vedd szükségünk idején. Hanem oltalmaz meg minket minden veszedelemtől, mindenkor dicsőséges és áldott Szűz. Mi asszonyunk, mi közbenjárónk, mi szószólónk, engeszteld meg nekünk szent Fiadat, ajánlj minket szent Fiadnak, mutass be minket szent Fiadnak. Amen.)* Ez legrégebb ismert Mária-ének és -imádság, a Decius (ur. 249-52) vagy a Valerianus (ur. 253-260) féle keresztényüldözés idején keletkezett Egyiptomban, tehát Remete Szent Pál korában. A hagyományosan és általánosan ismert imádságról a 20. században derült ki ősisége. Egyiptomban találtak egy papirusztöredéket, ami 1917-ben Angliába került. A papiruszt a 3. század végére datálják és ezt a szöveget, a kopt, a katolikus és az ortodox liturgiában egyaránt használt imát tartalmazza.

A kapun kívül, a kapura irányozva egy régi ágyú áll, rajta svéd címer:

Ez, illetve a kegykápolna egyik hatalmas festménye a kolostor 1655-ös ostromára utal.

A svédek ostromolják a kolostort, 1655 október 29 – december 27

A svéd ostrom

Częstochowa sikeres védelme (1655 október 29 – december 27) jelentette a fordulópontot az 1655-1660 közötti svéd-lengyel háború során. Lengyel szemszögből ez a győzelem a mai napig a hazafiság és egyházhűség szorosán összefonódó szimbóluma. Kiváló példa arra is, hogy állt fel egy nemzet egy teljesen reménytelen helyzetből.

Az előzményekhez tartozik, hogy 1654-ben lemondott Svédország trónjáról az utolsó Vasa uralkodó, Krisztina királynő. Apja a harmincéves háborúban a protestáns oldal vezére, II. Gusztáv Adolf király volt. Krisztina azonban katolizálni akart, ezért kellett lemondania és elhagyni az országot. A trónt egy német unokatestvér, a pfalzi örgróf vehette át, X. Károly Gusztáv néven. Csakhogy a Vasa családnak volt még egyenesági férfi tagja, II. János Kázmér lengyel király személyében. Ő a reformációt Svédországban bevezető I. Vasa Gusztáv király dédunokája volt. Apját, Zsigmondot katolikus hite miatt fosztották meg a svéd tróntól. Vasa Zsigmond azonban, mivel anyai részről Jagelló leszármazott volt, 1586-ban (Báthory Istvánt követően) lengyel király lett. 1655-ben tehát a lengyel trónon egy potenciális svéd trónkövetelő ült Vasa János Kázmér személyében, aki ráadásul nem ismerte el jogosnak Károly Gusztáv trónralépését. A svéd protestánsokat egyébként is mintegy 60 éve nyugtalanította, hogy Lengyelország királyai a svéd Vasa-ház száműzött, katolikus ágából kerültek ki, ez pedig már eddig is több összecsapáshoz vezetett a két ország között. János Kázmér nem csupán katolikus volt. Ő volt a "jezsuita király" – ugyanis még bátyja IV. Ulászló uralkodása idején, 1643-ban belépett a jezsuita rendbe. Később a pápa bíborossá is kinevezte. Erről azonban lengyel királlyá választásakor lemondott.

A háborúnak a dinasztikus és hatalmi okokon túl tehát vallási okai is voltak. Lengyelország legyőzésétől a katolikus befolyás csökkenését és a protestantizmus erősödését várták. Az Angliát kormányzó Cromwell örömmel fogadta, hogy a svédek megtámadják a katolikus Lengyelországot. Azt tervezte, hogy, ha a svédek legyőzik a lengyeleket, akkor eljön az ideje, hogy létrehozzon egy svéd-angol-francia szövetséget, hogy a vezető katolikus nagyhatalmat, a Habsburg birodalmat is megtörjék.

1655-ben 120.000 fős orosz sereg támadta meg Lengyelországot. 40.000 lengyel viszonylag sikeresen védekezett ellenük. Ebben a helyzetben, a nyár derekán indította meg háborúját Lengyelország ellen X. Károly Gusztáv svéd király is. Két részre osztott sereggel két irányból támadott, összesen mintegy 40.000 kiválóan felszerelt és kiképzett katonával. Vele szemben kb 50.000 katonát tudtak a lengyelek kiállítani. Gdansk sikeresen tartotta magát, de Károly Gusztáv Varsónál megverte a lengyel sereget és augusztus 29-én elfoglalta a fővárost. A lengyel király hátrált, majd elmenekült az országból. Október 8-án elesett Krakkó is. Ezután két lengyel sereg, összesen 16.000 katonával, megadta magát és hűséget esküdött a svéd királynak. Ekkora a Lengyel-Litván Államszövetség területének zöme a svédek illetve az oroszok kezére került.

X. Károly Gusztáv emlékműve Stockholmban

1655 október 29-én egy svéd seregrész, amely a már elfoglalt Krakkótól északnyugat felé tört előre, elérte a kolostort. Az előrenyomulás nagyon sikeres volt. Krakkó óta öt csatában verték meg a lengyeleket, elfoglaltak 12 helységet és zsákmányoltak 52 ágyút, így aztán egy elégedett és magabiztos alakulat vert tábornok a kolostor mellett. A kolostorban 70 szerzetes, 170 lengyel katona, 20 nemesember és ezek néhány szolgálója tartózkodott. A fegyverfogásra képes férfiak száma összesen 310 volt. A svédek létszáma a több hullámban érkező erősítések után mintegy tízszer ennyi, kb 3.200 fő volt (köztük 700 átállt lengyel is). A kolostor falai vastagok voltak, tornyokkal, a korbán modernnek számító olasz-bástyákkal ellátva, mert János Kázmér apja, III. Zsigmond király az 1620-as években alaposan megerősítette. A védőknek voltak ágyúik, köztük néhány nehézágyú is. A kolostor ugyanis már augusztus óta készült rá, hogy előbb-utóbb őket is elérje az ellenség. A svédek szokás szerint rögtön megadást követeltek, de a prior, Augustyn Kordecki – tudván mi történt a svédek által korábban elfoglalt templomokkal és kolostorokkal - ágyútűzzel válszott. Az ostromlók november 8-án kaptak először erősítést, ekkor érkezett meg Burkhard Müller von der Lühnen tábornok csapatával és nyolc kisebb ágyúval. A védők és az ostromlók szüntelenül ágyúztak egymásra, de a svéd ágyúk túl kicsinek bizonyultak. Müller tábornok ekkor nehéztüzérséget hozatott. Az erősítés hamar megérkezett, ettől kezdve hatalmas golyókkal lőtték a kolostor északi és déli falait. Egyetlen vasárnapon 324 darab 24 fontos golyót lőttek ki.

Jasna Góra védői

A kolostor falai omladozni kezdtek. Károly Gusztáv azonban december végén visszavonulást parancsolt Müller tábornoknak a további veszteségek elkerülése érdekében. Az elvonulás fejében a svédek még megpróbálták hadisarcot követelni. A prior azonban ezt is megtagadta, mondván, hogy amijük még megmaradt, arra szükségük lesz az újjáépítéshez. Végül december 27-ére virradóra a svédek üres kézzel visszavonultak, a kolostor felszabadult. A tény, hogy Jasna Góra-i erődítmény visszaverte a támadást, óriási vallási és politikai jelentőséggel bírt, mivel a Jasna Góra elleni támadást a lengyelek vallási érzelmeik megsértésének tartották, a győzelmet pedig nem a védőseregnek vagy a falak erejének tulajdonították, hanem a Szűzanya oltalmának és közbenjárásának. A győzelem híre elterjedt egész Lengyelországban. A sikeres védelem hazafias ébredést indított be és a nép ellenállása egyre erősödött. A svédek nagy presztízsveszteséget szenvedtek.

Augustyn Kordecki

A külföldre menekült II. János Kázmér ekkor váratlanul hazatért és Lwów székesegyházában a pápai legátus által mondott szentmise keretében ünnepélyes fogadalmmal felajánlotta az országot a Szűzanyának, akit Lengyelország Patrónájává és Királynőjévé választott. E fölajánlást beiktatták a lengyel alkotmányba. Ettől kezdve a katolikus Lengyelország úgy tekinti, hogy felette a Szentséges Szűz gyakorolja a legfőbb hatalmat, Jasna Góra pedig a nemzeti és a vallásszabadság jelképévé vált. Ezt a jelenetet ábrázolja a kegykapolna másik hatalmas festménye:

Lengyelország felajánlása, 1656

A felajánlás után a király seregei élére állt. A svéddekhez pártolt lengyel csapatok visszatértek a lengyel királyhoz. A lengyelek visszafoglalták Varsót. A svéd királynak azonban új szövetségese akadt, a protestáns II. Rákóczy György erdélyi fejedelem személyében, aki a néhai Báthory István mintájára a lengyel koronára pályázott. Csakhogy a katolikus Báthoryt maguk a lengyelek hívták meg királynak, a protestáns Rákóczy viszont a hódító svéddek szövetségében fegyverrel jött. Az erdélyi sereget 1657 júliusában a lengyeleket támogató krími tatárok szétverték és 11.000 erdélyi katona került tatár rabszolgaságba, ahol nagy részük meg is halt - lényegében itt kezdődött az önálló Erdély bukása. Rákóczy György veresége után a svéddek kénytelenek voltak feladni Krakkót, majd miután a dánok is, az oroszok is rájuk támadtak lassanként kiszorultak egész Lengyelországból. Seregük háromnegyede, kb 30.000 katona veszett oda a lengyelországi háború során. A háború ezután Svédországra tevődött át és a svéddek és a dánok között zajlott. X. Károly Gusztáv 1660 februárjában tüdőgyulladást kapott. Állapota rohamosan romlott, végül bár protestáns volt, meggyóna bűneit saját (lutheránus) érsekének, úrvacsorát vett, majd február 13-án Göteborgban meghalt.

II. János Kázmér, 20 évi uralkodás után - miután mind a svéddek, mind az oroszokat kiverte az országból - 1668-ban lemondott a trónról. Ezután Párizsba ment és fiatalkori vágyát követve visszatért a jezsuita rendbe. 1672-ben halt meg. A Vasa-házból őt csak Krisztina királynő élte túl, aki lemondása és katolizálása után Rómában élt. 1689-ben halt meg, a Szent Péter bazilikában temették el.

A Regina Poloniae

- vagyis Lengyelország királynéja néven is tisztelt Szűzanya Jasna Góra-i ikonja köré egyre erősebb kultusz formálódott, különösen akkor, amikor a törökellenes felszabadító harcoknak vált jelképévé.

Lengyelországban és Magyarországon a történelem folyamán osztályrészül jutott hasonló sors és hasonló szenvedések kialakítottak egy merőben hasonló küldetésstudatot, amelyet az egymáshoz szorosan fűződő kapcsolatok, a hasonló történelmi fejlődés mélyítették el. Ilyenek voltak a tatárral, majd később a törökkel vívott háborúk, melynek következtében kialakult az felfogás, hogy az adott nemzet, az adott ország a nyugati keresztény civilizáció és kultúra fő védelmezője. Ez a római katolikus egyház által is támogatott felfogás, amelyet jelentős közép- és nyugat-európai humanisták is elfogadtak, hosszú évszázadokig hasonló szereppel ruházta föl a történelmi Lengyelországot és Magyarországot. A törökellenes harcok következtében egymás megsegítésének gondolata már Jagelló Ulászló (1440–1444) uralkodásától kezdve számtalan alkalommal merült fel. Egy közös törökellenes védelmi vonal felállítása mellett szólt, hogy a szultán hadjáratai nem csak Magyarország és Bécs, hanem Moldva irányából Dél-Lengyelország ellen is irányultak. A pápák úgyszintén törekedtek egy ilyen szövetség létrehozására és ebben számítottak a lengyelekre is. Az antemurale (a kereszténység védőbástyája) közös eszméje egyértelműen megnyilvánul abban a beszédben is, amelyet Báthory István, akkor még erdélyi fejedelem követe mondott el, megbízóját ajánlva a lengyel trónra, ahol is Sarmatiát (Lengyelország) egész Európa védőfalának nevezi: “Respublica christiana, cuius murus aeneus est Sarmatia”. Vagyis ennek a gondolatnak már az 1575-ös királyválasztó országgyűlés előtt is hagyománya volt. E gondolat fejlődik tovább a „lengyel = katolikus” eszméig a szomszédos másvallású országokkal, Svédországgal, Oroszországgal, Poroszországgal folytatott védekező háborúk idején.

A kolostor múzeumában látható egy XVI. században készült díszes szablya, **Stanisław Żółkiewski** (1547-1620) hetman adománya:

Żółkiewski karrierje Báthory István király oldalán indult. Részt vett a Rettegett Iván cár elleni 1578-82-es hadjáratban. 1610-ben Moszkva előtt, Klusinónál mindössze 5.000 “szárnyas” huszárával szétverte a 35-40.000 fős orosz hadsereget, amelyben Jacob De la Gardie parancsnoksága alatt mintegy 5.000 fős svéd segédhad is harcolt. Ezt követően elfoglalta Moszkvát (ami rajta kívül csupán Napóleonnak sikerült), elfogta IV. Vaszilij cárt, akit Varsóba vitetett, majd a lengyel király fiát, a még csak 15 éves Ulászlót orosz cárrá választotta. Ezután Lengyelország Nagyhetmanja (a hadsereg főparancsnoka) lett.

Báthory István előtt hódoló orosz vezetők.
A “szárnyas huszár” a kép közepén – Żółkiewski

II. Oszmán szultán 1620-ban hadat indított Lengyelország ellen, azt ígérve, hogy “porig égeti Lengyelországot és lovait a Balti-tengerben fogja megfürdetni”. Stanisław Żółkiewski, 73 évesen, 8.000 fős seregével Moldvába ment, hogy ott állítsa meg a törököket. A moldvai fejedelem előzőleg 25.000 fegyverest ígért, de ebből nem lett semmi. A hetman csapatai egy 22.000 fős török sereggel csaptak össze. A lengyelek nyolc napig tartottak ki. Végül serege nagy részével együtt elesett Żółkiewski is. Fejét a legértékesebb trófeaként küldték el a szultánhoz, családja csak sokára tudta kiváltani, hogy eltemethesse.

Żółkiewski halála Cecora-nál

A török elleni háborúk egy másik magyar szempontból alapvető fejezete is kapcsolatban van a fenti történettel. 1683 nyarán a Bécs felmentésére siető **Sobieski III. János** lengyel király Częstochowában megállót tartott, zárandokként kérve a Fekete Madonna védelmét, akinek képét pajzsára vésette. A kolostor priorja Żółkiewski hetman kardját adta Sobieskinek (aki királlyá választása előtt úgyszintén a hetmani tisztet töltötte be): “Vedd, menj és győzz, mentsd meg a kereszténységet!” A jelenetet a kolostor épületében az úgynevezett Lovagterem falán láthatjuk:

A király tehát a kardot - mintegy a Szűzanyától - kölcsön vette, majd miután Bécsnél győzelmet aratott, ugyanezzel a karddal vezényelte Magyarország felszabadításának első lépéseit: a párkányi csatát és Esztergom visszafoglalását. Lengyelországba visszatérve a kardot visszaszolgáltatta, amely azóta is látható a kolostor fegyvertárában. A Bécs melletti csata előtt Avianói Szent Márk pápai legátus modott szentmisén, amelyen Sobieski János volt a ministráns. Az ütközet két döntő mozzanata volt egy két napos csendes menetelés, amellyel a király a terepet jól ismerő magyar kalauzok segítségével a Bécsi-erdő sűrűjén átvágva, észrevétlenül a török tábor hátába került, majd pedig az általa személyesen irányított lovasroham, amelyben a Kahlenberg hegyénél a 6 km széles arcvonalon támadó 20.000 lengyel és csaknem 10.000 német páncélos nehézlovas elsöpörte a szpáhik, majd a janicsárok hadrendjét. A király a győzelem után a nagyvezír sátrából írt levelet a pápának, amelyet Julius Caesart idéző, mégis mély keresztény hitre utaló mondattal kezdett: “Venimus, vidimus, Deus vicit” – jöttünk, láttunk, Isten győzött! – és mellékelte a próféta zöld zászlaját. A győzelem napját, szeptember 12-ét XI. Ince pápa Szűz Mária Szent Neve tiszteletére ünneppé nyilvánította.

A “szárnyas” huszárok mindent elsöpítő rohama

Érdekes a Lovagteremben a bécsi győzelem ünneplő kép felirata, ha arra gondolunk, amit fentebb már említettem, hogy a Magyarországot megroppantó három legjelentősebb török győzelem ugyanarra a napra, augusztus 29-re esik (Nándorfehérvár eleste 1521, Mohács 1526 és Budavár eleste 1541). Ez a nap Keresztelő Szent János vértanúságának, lefejezésének emléknapja. Ezért különösen döbbenetes a felirat első mondata: *Fuit homo missus a Deo cui nomen erat Johannes – Megjelent egy ember, akit Isten küldött, János volt a neve* (János 1,6). Az evangéliumnak ez a mondata Keresztelő Szent János fellépésére vonatkozik - az itteni szövegből azonban világos, hogy itt a János néven harmadik lengyel uralkodóra alkalmazzák, aki 1683-ban a törökök és tatárok átka felett a győzelem koszorúját nyerte el. Így, noha Magyarország bukása Keresztelő Szent János lefejezésének napjához kapcsolódik; a török kiűzése feltételeinek megteremtése és a felszabadító háború első lépései egy olyan személyhez köthetők, akinek fellépése és küldetése, valami módon szintén Keresztelő Szent János színrelépésével állítható párhuzamba:

A felirat első sora:

”Megjelent egy ember, akit Isten küldött, János volt a neve...”

Sobieski János király, mellvértjén a Fekete Madonna képével

1717-ben 200.000 zarándok jelenlétében egy XI. Kelemen pápa által küldött koronával megkoronázták a Fekete Madonna ikont. Ezt 1909-ben ugyan ellopták, de a következő évben újra megkoronázták egy másik, X. Szent Piusz pápa által küldött koronával.

A megkoronázott kegykép

Lengyelország bukása

Lengyelországban 1768-ban az un Bari Konföderáció felkelést robbantott ki a benyomuló oroszok és a II. Katalin cárnő bábjának tartott Szaniszló Ágost, az utolsó lengyel király ellen. Az 1772-es elbukásig három éven keresztül tartotta Jasna Góra erődjét az oroszok ellenében **Kazimierz Pułaski** tábornok. Később emigránsként az amerikai függetlenségi háborúban a lovasság megszervezőjeként és tábornokaként harcolt. Ott esett el 1779-ben. Ma az USA különböző államaiban két város és több megye viseli Pułaski nevét. Társa az USA lovasságának megszervezésében, a magyar **Kováts Mihály** ezredes volt, aki a „Fidelissimus ad Mortem” – hűséges mindhalálig – formulával zárta Benjamin Franklinhoz írt, szolgálatait felajánló levelét. Ugyanabban az évben esett el, mint parancsnoka, szintén amerikai lovasroham élén.

Kováts Mihály

Pułaski Częstochowa alatt. Zászlaján a Fekete Madonna képe

A Bari Konföderáció egy másik neves tisztje, a magyar **Benyovszky Móric** gróf (1746–1786) volt, aki 1769-ben a Stanislawow melletti ütközetben a túlerővel szemben alulmaradt, orosz fogságba került, és Kamcsatkába száműzték. Innét Franciaországba szökött. Később Madagaszkár királya lett, ahol a franciákkal vívott ütközetben esett el.

A nemzeti elnyomás időszakában a Szűzanya, mint Lengyelország Királynőjének tisztelete tovább nőtt. Segítette ugyanis azt a meggyőződést, hogy az egész lengyel nemzet az égi királynő közvetlen oltalma alatt áll. Ez a kultusz hatással volt a lengyel anya - mint a nemzeti és egyúttal vallási hivatás és áldozatvállalás asszonya - fogalom kialakulására. Egyúttal a lengyelek emlékezetébe idézte, hogy valamikor szabad és önálló államnak voltak polgárai.

Lengyelország felosztása után a Poroszország és az Ausztria által elfoglalt részeken nem maradhatott fenn a pálos rend. Az 1815-ös bécsi kongresszus Krakkót a megszálló hatalmak közös védnöksége alatt álló „szabad” városállammá tette. Az itteni pálos kolostor ezért fennmaradhatott. Ez a rendház Krakkó 1846-os Ausztriához csatolása után is tovább működhetett. Elszigetelődve, elszegényedve, minimális utánpótlással, de megélte Lengyelország 1918-as felszabadulását. Az Oroszországhoz került lengyel területeken is sorra zárták be a kolostorokat a XIX. század folyamán. 1813-ban I. Sándor cár 2000 paraszttal két hét alatt leromboltatta Częstochowa várfalait. 30 évvel később I. Miklós cár takarított el a romokat, s engedélyezte a védelmi célokra alkalmatlan, ma is látható díszfalak fölhúzását. Ugyanez a cár volt azonban, aki „a legveszélyesebb lengyel forradalmárnak” nevezte a Fekete Madonnát, és betiltotta a częstochowai zarándoklatokat. Az orosz uralom alatti Lengyelországban 1864-re egyedül a częstochowai monostor maradt életben. II. Sándor cár ugyanis Jasna Górával, mint „történelmi” kolostorral kivételt tett. Lényegében azonban ezt a kolostort is kihalásra ítélték, korlátozták a rendtagok számát, 24 éven aluliak felvételét megtiltották. Adminisztratív rendelkezések sorával igyekeztek a szerzetesi életet megnehezíteni. Napirenden volt a szerzetesek zaklatása, állandó korlátozása. Sokukat Szibériába deportáltak. Amikor azonban a magasra szabott felvételi korhatár miatt alig lett volna új hivatás, az egyházmegyék papjai közül egészítődött ki a kolostor létszáma. A rendezett szerzetesi élet csak 1918 - Lengyelország függetlenségének helyreállítása után vált ismét lehetővé. Ekkor a krakkói rendház ismét egyesült a częstochowaival és megkezdődött a pálos rend megújulása.

„A lengyel zarándokság” eszménye

Magyarországon az 1526-os mohácsi csatavesztés utáni összeomlást és az ország három részre szakadását a kor vallásos történelemszemlélete Isten akaratából vezette le, aki közvetlenül irányítja a népek sorsát, büntet vagy jutalmaz érdem szerint. Tehát a török támadás Isten büntetése, aki bűneiért haragudott meg a magyar népre. Mindebből következik, hogy az isteni büntetésnek célja van, Isten ugyanis azokat bünteti, akiket szeret, akiket jobbá akar tenni. Ahogyan az ószövetségben a zsidóságot, most a magyarságot érzi magához Isten a legközelebb s a büntetés egyben próba is, amely kiválasztottságára utal. A gondolat irodalmi igényű kifejtését találjuk meg a *Szigeti veszedelem* első énekében, a költő Zrínyi Miklós tollából. Hasonló magyarázatot tett magáévá Lengyelország, amikor a XVIII. század végén az országot három szomszédja elfoglalta és egymás között felosztotta. Karol Wojtyła, a későbbi II. János Pál ezt írta 1976-ban:

„Amikor mi, a XX. században élő lengyelek pillantást vetünk múltunkra, arra amelyre atyáinknak is kellett gondolniuk a múlt században, Lengyelország feldarabolásának idején, gondolatainkban nem csak a politikai tévedéseket látjuk, melyeket elődeink a történelem folyamán elkövettek, hanem főleg a bűnöket, az erkölcsi rend elleni bűnöket: Az apák ették az éretlen szőlőt és a fiaik foga vásott el tőle (Jer 31,29; Ez 18,2). A nemzeti lelkiismeretvizsgálatból indult ki a jóvátételnek és az újjáépítésnek a műve, éppen úgy, mint ahogy az minden gyónás után történik.”

(Jel, melynek ellentmondanak, OMC, Bécs, 1981. 117.old)

Ez a nemzeti lelkiismeretvizsgálat egyfajta lengyel messianizmusba ment át, amelynek legjelentősebb élesztői a lengyel romantika két legnagyobb költője: **Adam Mickiewicz** (1798-1855) és **Juliusz Słowacki** (1809-1849). Mickiewicz *Dziady* (*Ősök*) című drámájában Lengyelország felosztását Krisztus keresztre feszítésével állítja párhuzamba. Miként Krisztus feltámadva legyőzte a halált, Lengyelország is elnyeri a szabadságot. A *Dziady* üzenete az, hogy a cárizmusban megtestesülő gonosz elleni harcra Isten választotta ki Lengyelországot, egyrészt tekintettel elviselt szenvedéseire, másrészt a régmúltban a keresztény hit és a szabadság védelmezésében szerzett érdemeiért. Mickiewicz ezzel a művével lengyel nemzeti mitológiát teremtett. A hit és a szabadság védelmezéséről a lengyel messianizmus legismertebb és legjelentősebb dokumentumában, *A lengyel nép és a lengyel zarándokság könyvei*-ben írt. Az ország sorsát Krisztus szenvedése személyesíti meg, vértanúságát, pedig mint a krisztusi áldozat beteljesülését interpretálva az országot mint a nemzetek Krisztusát mutatta be, bukását mint az emberiség történetének egyik legfontosabb momentumát. A lengyel emigránsok szerepe az, hogy védelmezzék a szabadságot. A szerző igyekszik megmutatni azt is milyen szerep vár Lengyelországra egy új világrendszer megteremtése során. A külföldre szakadt lengyelek ugyanis nem egyszerűen emigránsok, hanem zarándokok, akik a lengyel szabadság és ezen keresztül az egész emberiség szabadságküzdelmeit képviselik. Ezért ha a világ bármely részén próbálják megdönteni a zsarnokságot, akkor nekik ott a

helyük. Ezzel a háttérrel még érthetőbbé válik a lengyelek nagyarányú részvétele az 1848-49-es magyar szabadságharcban is. Mickiewicz szerint a lengyel emigrációnak egységesnek és erősnek kell lennie, ez pedig csak a hit és a szabadság szeretetével, valamint az anyagi javakról való önfeláldozó lemondás révén valósulhat meg. Magyarországon Kazinczy Gábor, Kazinczy Ferenc unokaöccse foglalkozott Mickiewicz munkájával, mindez ideig ő a teljes munka egyedüli fordítója. A mű magyarul 1839-1841 között jelent meg. A korszak másik kimagasló költője, Juliusz Słowacki, Mickiewicz nézeteit továbbfejlesztve azt állította, hogy a szenvedések megedzették a lengyel lelket, s ezért a lengyelek heroizmusban, életszentségben túlszárnyalták a többi népet. Ha pedig a lengyel nemzet a többi vezetőjévé vált, ebből az következik, hogy a lengyel egyháznak is a többi egyház vezetőjévé kell válnia. S ha az egyház vezetését a lengyel egyház vállalja, akkor a legmagasabb méltóságot betöltő személynek is lengyelnek kell lennie. IX. Pius pápa 1848-as a római forradalom előli menekülése csak erősítette benne egy eljövendő lengyel-szláv pápába vetett hitet, amelyből a később prófétainak bizonyuló *A szláv pápa* című verse született.

A visztulai csoda

Az első világháború végeztével, amikor az újonnan megalakult Lengyel Köztársaság egykori keleti területeit elkezdte visszafoglalni, amelyet Oroszország a XVIII. század végén Lengyelország felosztásakor foglalt el, szembekerült a Vörös Hadsereggel, ez pedig az 1919-1920-as lengyel-szovjet háború kitöréséhez vezetett. Kezdeti lengyel sikerek után a Vörös Hadsereg kerekedett felül és 1920 augusztusában már Varsót fenyegették. A bolsevikoknak távolabbi céljaik is voltak, igyekeztek Közép-Európába exportálni forradalmukat. Fő céljuk Németország volt. A lengyel püspökök Częstochowában gyűltek össze és augusztus 15-én megismételték János Kázmér király 1656-os felajánlását: Szűz Mária Lengyelország Királynője. Hívek ezrei jöttek imádkozni az országért, hiszen a függetlenségét alig visszaszerzett lengyel állam máris végveszélyben volt. Az oroszok augusztus 12-re tervezték a főváros elfoglalását. Ez egészen Berlinig szabad utat nyitott volna a számukra. Mihail Tuhacsevszkij, a Vörös Hadsereg tehetséges fiatal tábornoka (a később Sztálin utasítására kivégzett szovjet marsall) egyik menetparancsában azt írta: „A fehér Lengyelország testén át vezet az út a világot lángba borító forradalomhoz”. A lengyelek azonban hősiesen védekeztek, így a Vörös Hadsereg csak augusztus 14-én érte el Varsó külvárosait. A helyzetet súlyosbította, hogy a bolsevik propaganda és az európai baloldali pártok nyomására a Szocialista Internacionálé teljes szállítási bojkottot hirdetett Lengyelország ellen. Németország, Csehszlovákia és Danzig szabad város nem engedett át szállítmányokat. A lengyelek július elején csapatokat kértek Magyarországtól, felelevenítve Horthy Miklós azon korábbi ajánlatát, amelyben azt javasolta az antantnak, hogy vezérletük alatt közös lengyel-magyar haderő szorítsa vissza a bolsevikokat. Horthy Miklós emlékirataiban megemlíti bizonyos francia körök „a trianoni szerződés enyhítését félig-meddig kilátásba helyező” hitegetéseit „arra az esetre, ha segítséget nyújtunk a lengyeleknek az országukat előzőnlő bolsevista orosz seregek ellen.” A terv végülis a csehszlovák lobby ellenállásán hiúsult meg. Trianon évében Magyarország más lehetőség híján csak lőszerszállítmánnyal tudott segíteni, amelyet Románia francia követelésre átengedett.

Teleki Pál külügyminiszter már június 8-án táviratban értesítette a lengyeleket, hogy a csepeli Weiss-Manfréd gyár meglevő teljes tölténykészletét küldi, és utasította a románok által nemrég kirabolt gyárat, hogy kizárólag Lengyelország számára állítson elő töltényt. 80 vagonnyi, 22 millió darabos, karabélyokhoz és tüzérségi fegyverekhez való magyar lőszerszállítmány végül az utolsó pillanatban, augusztus 12-én érkezett meg a Varsóba, onnan vitték egyenesen a harcoló egységekhez. Az oroszok közben a proletár internacionalizmus nevében fegyverbe szólították a varsói munkásokat. Az „eszme” első nemzetközi kudarcaként azonban a lengyel munkások hazájuk védelmét választották. Józef Piłsudski marsall önkéntesekkel felduzzasztott hadserege élén augusztus 15-én, a Szűz Mária mennybemenetele napján kezdeményezett ellencsapás során százezer hadifoglyot ejtett, és a Vörös Hadsereget másfél hónap alatt több száz kilométerrel űzte vissza. Ez volt a „visztulai csoda”. 1921 márciusában a két fél aláírta a rigai békét, amely majdnem teljesen helyreállította Lengyelország 1772-es határait. Az ország területe 388 900 négyzetkilométer lett, jóval nagyobb, mint korábban remélték. Az orosz vereség főbb okai közé tartoztak a vezérkaron belüli ellentétek, elsősorban Trockij és Sztálin között. Trockij már egy-két héttel a varsói csata előtt jelezte, hogy szerinte a hadsereg kimerült, Lenin azonban mindenkit meggyőzött a háború folytatásáról. A háború győzelmes befejezése után a lengyel törvényhozás elutasította a trianoni békeszerződés aláírását, ami azt jelentette, hogy jogi értelemben Lengyelország nem ismerte el a történelmi Magyarország feldarabolását. A kimerült Lengyelország részéről ez bátor tett volt, annak bizonyítéka, hogy a politikában sem mindig az érdekek diktálnak.

A 1920-as magyar segítségnyújtás emléktáblája Varsóban

A Magyar Pálos Rend helyreállítása

A rendtagok már II. József halála után megpróbálták kieszközölni a rend helyreállítását. Reményt adott, hogy I. Ferenc 1802-ben rendeletet adott ki a bencés, ciszter és a premontrei rendek visszaállítására, azonban 1804. március 28-án maga a császár így nyilatkozott: „A pálosok visszaállításától el kell tekinteni.” Ennek igazi oka a Rendet

jellemző erősen magyar szellemiség lehetett. Az 1786-os feloszlatakor élt magyar pálosok közül utolsóként Kristóffy Gáspár halt meg 1845-ben.

Az 1860-as évektől több kísérlet is történt, hogy a Rendet Lengyelországból visszahozzák Magyarországra. Sokak szívügye volt ez a terv, ilyen volt többek között **Zichy Gyula** (1871-1942), aki pécsi püspök, 1923-tól pedig kalocsai érsek volt, egyben a rend konfrátere is lett. Amikor a Rend lengyelországi vezetése végre abban a helyzetben volt, hogy ígent mondhatott a magyar kérésre, Zichy Gyula maga utazott Częstochowába, hogy elkísérje a Magyarországra induló szerzeteseket. 1934. május 12-én indultak el Jasna Górából az érsek és a rend generális perjele társaságában magyar pálos rend újraalapítására kiszemelt szerzetesek. Visszaemlékezésük szerint *„a történelmi határt átlépve csendben imádkoztak a magyar hazáért, Trencsén vára tövében pedig Remete Szent Pál pártfogását kérték, kinek ereklyéi a Mohács utáni időkben itt égtek porrá, s lettek elválaszthatatlanul egyé a magyar anyafölddel.”* A Budapestre érkező pálosok tizenhatan voltak (köztük hat magyar, akik az újonc idejüket töltötték Lengyelországban), éppen annyian, ahány pálost 1382-ben Magyarország adott Częstochowanak.

A Rend Magyarországra való visszatelepítésében jelentős szerepe volt az akkori generális perjel, **Przeździecki Pius** (1865-1942) atya közreműködésének. Érdemes röviden kitérnünk életére. Régi lengyel nemesi családban született, a cári Oroszország által megszállt területen. Pap lett, majd teológiai tanár egyházmegyéje hittudományi főiskoláján. 1892-ben lépett be a częstochowai pálos kolostor szerzetesei közé. Az I. világháború előtt éveket töltött szibériai száműzetésben. Szabadulása után az osztrák területekhez tartozó krakkói pálos kolostorba kellett átköltöznie. 1930-ban választották a rend generális perjelévé.

Przeździecki Pius

Pius atya személyes vezetése alatt 1934 május 12-én érkeztek meg Budapestre a Magyar Pálos Rend újraalakítására küldött szerzetesek. Háromhónapos ittartózkodásával sikerült átlendíteni a meginduló pálos életet a kezdet nehézségein. A rend magyar ága a szívügye volt. A hetvenes éveiben járt már, de szorgalmasan tanulta a magyar nyelvet, azt tervezve, hogy rendfőnöki idejének lejáratá után Magyarországra költözik. Majdnem minden évben ellátogatott a magyar rendházakba. 1939-ben is ezt tette, itt érte a II. világháború kitörése

is. Egészsége ekkor már nagyon gyöngye volt. Az orvosi vizsgálat fehérvérúséget állapított meg. Hosszú hónapokon keresztül kezelték különböző budapesti kórházakban míg annyira megerősödött, hogy kijárta a megszálló német hatóságoknál, hogy visszatérhessen Częstochowába. Ott halt meg 1942-ben. Lelkiségének fontos eleme volt Krisztus Király eszméje. Szorgalmazta, hogy Lengyelországot, és minden államot, Krisztus Király hatalmába ajánljanak fel, aki egyedül mentheti meg az országokat a háborús pusztulástól.

A pálos rend magyarországi újraindulásának másik jelentős lengyel alakja, Michał Zembrzusi - vagy ahogyan magát Magyarországon következetesen nevezte - **Zembrzusi Mihály** volt. Eredeti keresztnéve Marian, a Mihály nevet a rendben kapta. Pálos lett, 1934-ben szentelték pappá és még ebben az évben Magyarországra küldték, sőt, fiatal kora ellenére őt jelölték ki, hogy a rend újraalakuló magyar ágának első vezetője legyen. Kitűnően megtanult magyarul, számos szép magyarsággal írt cikke olvasható a Fehér Barát – a pálosok lapja - ma már az interneten is elérhető korabeli számaiban. 1935-ben pécsi perjelként, ő rakta le a pécsi pálos templom alapkövét. 1939 után a lengyel menekültek lelki gondozásában is részt vett. A német megszállás után kénytelen volt illegalitásba vonulni, ugyanis kiszivárgott, hogy a letartóztatandók listáján van, ami egyet jelentett a koncentrációs táborral. A háború után a kommunisták azzal vádolták, hogy angol kém és 1947-ben kiutasították az országból. Előbb Rómába ment, majd 1951-ben az USA-ba küldték, azzal a küldetéssel, hogy ott is honosítsa meg a pálos rendet. „A kommunisták 1950-ben felszámolták a magyar kolostorokat. Attól tartottunk, hogy ezt fogják tenni Lengyelországban is.”- nyilatkozta később amerikai küldetése háttéréről. 1953-kezde el felépíteni az Amerikai Częstochowai Miasszonyunk templomot és a hozzá kapcsolódó pálos kolostort Doylestown-ban, Philadelphia közelében, amelyet 1966-ban, a lengyel kereszténység milleneuma évében szenteltek fel. Az amerikai pálos rendtartomány ma mintegy negyven szerzetesből áll. Mihály atya 1988-ban a generális perjel kijelölt delegátusaként még egyszer visszajött Magyarországra előkészíteni a rendfőnök látogatását és egyengetni a pálos rend újraindulását. 2002-ben 94 éves korában halt meg Doylestown-ban.

A lengyel menekültek magyarországi befogadása

A pálosok budapesti tempolma, a Gellért-hegyi Sziklatemplom lengyel kápolnája a II. világháború lengyel menekültjei szenvedéseinek emlékét őrzi, valamint a két nép évezredes barátságát mutatja be, emlékeztetve minket a lengyel és a magyar nép régi időktől visszanyúló baráti kapcsolataira, közös szentjeire, akik összekapcsolják a két nemzetet. A lengyel kápolna korlátja szépen állítja elénk ezt a kapcsolatot, ahogy a két nemzet címerét, mintegy összefogja a közepén lévő harmadik, a pálos címer. Az itt található oltárt a középkori lengyel uralkodóház jelvényéből, a Jagelló-sasból alakították ki, és azon a híres częstochowai szentély kegyképének, a Fekete Madonnának egy másolatát helyezték el.

A Gellért-hegyi Sziklatemplom lengyel kápolnája

A kápolna falán az 1938-1941 között megnagyobbodott területű Magyarország térképe látható, amely feltünteti az ország egész területén létesített lengyel menekülttáborokat. Ezek története a következő:

1939 tavaszán, Kárpátalja visszacsatolásával újra létesült egy lengyel-magyar közös határszakasz, ami alig egy fél évvel később százezernyi lengyel számára az életbenmaradás egyetlen lehetőségét jelentette. Hitler kijelentette: „Lengyelország megsemmisítése első számú feladatunk.” A németek a gyorsabb eredmény érdekében több oldalról tervezték megtámadni Lengyelországot. Szlovákia ebben partnernek bizonyult, Magyarország azonban nemet mondott. 1939. április 27-én Csáky István magyar külügyminiszter a várható lengyel-német háborúról szólva leszögezte: „fegyveres akcióban Lengyelország ellen sem közvetve, sem közvetlenül részt venni nem vagyunk hajlandóak. Minden olyan követelés, hogy a német csapatok gyalog vagy járművekkel vagy vasúton Magyarország területén áthaladjanak Lengyelország megtámadására, vissza lesz utasítva. Ha a németek erre erőszakot helyeznek kilátásba, kategorikusan ki fogom jelenteni, hogy fegyverre fegyverrel válaszolunk. Aki Magyarország területére engedély nélkül beteszi a lábát, azt ellenségnek tekintjük.” Teleki Pál miniszterelnök, Hitlerhez intézett levelében ugyanezen álláspontot erősíti meg: „Magyarország (...) erkölcsi okokból nincs abban a helyzetben, hogy hadműveleteket kezdjen Lengyelország ellen.” Hiába volt Ribbentrop német külügyminiszter erőteljes nyomása, Teleki és Csáky hajthatatlan maradt. Nem engedélyezték a német hadsereg részére, hogy a Kassa-Homonna-Lupków-vasútvonalat használhassák, mondván: „nem lenne összeegyeztethető a magyar nemzet becsületével”. (Vessük ezt össze azzal, ahogyan a következő évben még Svédország is átengedte a Norvégia megszállására küldött német csapatokat!) Amikor a Hitler hadjáratában résztvevő szlovák kormány is kérte Telekitől ugyanezen vasútvonal használatát, a magyar válasz így hangzott: amennyiben szlovák részről erőszakra kerülne sor, mozgósítani fogják a magyar hadsereget. A német támadás szeptember 1-én indult. Szeptember 17-én a Szovjetunió is megtámadta Lengyelországot. Két hatalmas gépezet morzsolta, zúzta össze az országot. A németek, a Molotov-Ribbentrop paktum titkos záradékának megfelelően, a már elfoglalt keleti lengyel városok jó részét átadták fegyverbarátaiknak a Vörös Hadseregnek. A hadjárat befejezése után Ribbentrop német

külgyminiszter Moszkvába utazott, és Molotov szovjet külgyminiszterrel aláírták a német-szovjet határ- és barátsági szerződést. A németek és a szovjetek a következő években módszeresen irtották a lengyel lakosságot. Itt nem csak a koncentrációs táborokról kell beszélni, de szólni kell az utcai kivégzésekről, amelyek főleg Varsóban értek el hatalmas méreteket. Szólni kell Palmiryőről, ahol a németek több mint kétezer lengyelt végeztek ki: polgármestereket, országgyűlési képviselőket, papokat, katonákat, orvosokat, mérnököket, írókat, újságírókat és másokat. Szólni kell a krakkói Jagelló Egyetem professzorainak elhurcolásáról. És szólni kell természetesen Katyírról, ahol a szovjetek mintegy húszezer lengyel katonatisztet lőttek tarkón vagy Mednoje, ahol több mint hatezer lengyel rendőr és határőr jutott hasonló sorsra. De tudnunk kell azt is, hogy Belorusszia és Ukrajna börtöneiben – a legújabb kutatások szerint - legalább hétezer lengyel vesztette életét. A częstochowai kegykápolnában megtaláljuk a II. világháború különféle lengyel áldozatainak megrendítő erejű emléktábláit.

A Mednoében legyilkolt lengyel rendőrök és határőrök emlékműve a kegykápolnában

A lengyelekkel való együttérzés szép példája a premontrei szerzetespap-költő, Mécis László 1939 őszén írt *Vörösbe*gy című verse:

Nagy csend az őszi kertben. Megszólal egy vörösbe
Ó költő-népek által nem méltányolt trillácska,
mint kikirics az őszi réten: halvány lilácska,
megsúgom: én szeretlek, s hogy itt szólsz, különös kegy.

Mondd, nem gyerekkoromból szálltál hozzám, madárkám?
ott láttalak először, midőn boróka-erdőn,
vadbokros szakadékok szélén félsztől didergőn
apám három üszőjét legeltettem nagy-árván.

*Kis mitológiám volt: én tudtam, hogyha itt-ott
a sötét sűrűségből felbukkan kicsi tested:
kígyó jár a bokorban, s rejtélyesen jelezted,
vigyázzak! Majd a sűrű elnyelt, mint furcsa titkot.*

*Vagy tán a vérözönbe fullasztott Lengyelhonból
jöttél, hol emberszívek bús biborfürtje reszket,
gránátok, légi bombák szaggatják a gerezdet,
amíg a gyűlöletnek szörnyű szüretje tombol?*

*És jelzed, hogy az élet borzalmas dzsungelében
kiköltötték a Kígyót, az ősit, óriásit
a nagy sárkánytojásból, és füstöt, kormot ásít,
és elsötétül tőle Nap, csillag, Hold az égen?*

*Akár Lengyelországból, akár gyermekkoromból
jöttél, kicsiny vörösbegy: intés vagy, hogy a Sárkány
győzőre, legyőzöttre vérgennyet, szennyet, sárt hany,
országokat fal, s minden szépséget összerombol.*

1939 szeptember második felében a lengyelek hatalmas tömege próbált menekülni. A lengyel államfő, a kormány és a főparancsnokság, az 1921-es lengyel-román titkos védelmi szerződés értelmében, szeptember 17-én este Romániába, majd innét tovább Franciaországba menekült. A szovjet előretörés azonban lassacskán lezárta a Románia felé vezető utat is. A kétségbeesett menekülőknak Magyarországról jött a segítség. Teleki Pál miniszterelnök személyes utasítására megnyitották a lengyelek előtt a magyar határokat, amit 1939. szeptember 18-án hivatalosan is közöltek a lengyel követtel, Leon Orłowski gróffal. Annak ellenére, hogy Lengyelországot leradírozták a térképről, Orłowski, még több mint egy évig nagyköveti rangban maradhatott Budapesten. Amikor elbúcsúzott Teleki megnyugtatta: - Ön távozik, ettől a naptól kezdve én leszek a lengyelek nagykövete. A mintegy 100 ezer lengyel menekültnek Magyarország a túlélést, illetve az ugródeszkat jelentette a nyugaton szerveződő lengyel hadseregbe való távozásra. Külön katonai és polgári táborok alakultak. 141 katonai és 114 polgári menekülttáborról tudunk. Balatonbogláron lengyel gimnázium és líceum működött.

Magyarország persze folyamatos nyomás alatt volt. A fent idézett Mécs Lászlót egy másik, Hitler-ellenes verse (*Imádság a nagy Lunatikusért*) miatt, amelyet Hitler ellenes pamflettnak minősítettek, 1942-ben kikérte a német kormány. Ez egyet jelentett volna a halálos ítélettel, de a magyar bíróság nem adta ki. (Mécs László csak a Rákosi korszakban került börtönbe. A kommunisták összes verseit a tiltott könyvek listájára tették, egy másik verse, a Finnország elleni szovjet támadásról szóló *Egy finn leányka képe* miatt.)

Teleki Pál miniszterelnök kijelentette: „a németek nem sokáig túrik a mi lengyelbarátságunkat, előbb vagy utóbb leszámolnak velünk. De addig segíteni kell őket, még ha ezért felakasztanak majd minket. A becsületünk forog kockán! Nem szabad

meghunyáskodnunk Hitler előtt.” Teleki 1941 április 3-i halála után ez a független magyar politika megbukott. Néhány hónappal később az ország a németek oldalán hadba lépett. A lengyel menekültek azonban 1944. március 19, Magyarország német megszállásáig biztonságban voltak. A Teleki által jósolt leszámolás azonban ekkor megkezdődött. A bevonuló Gestapo nemcsak a lengyel menekültek vezetőit fogta el és zárta börtönbe vagy gyilkolta le, de hasonló a sorsra jutottak a lengyeleket támogató magyar vezetők is.

A kort és a küszöbön álló közeljövőt prófétikus erővel írja le a fentebb már említett egykori pálos Fráter (Martinuzzi) Györgyre utalva Babits Mihály *Politika* című verse:

*Martinuzziak kora jött újra. Összeszorított
fogak, keserű alkuvás, erdélyi ravaszság.
Már látom a csukott ajk s nyitott szem hőseit.*

*A régi fények égnek még előttünk, se fogyva, se lengve:
de lábunk óvatos, hogy el ne tiporjuk vetéseinket,
és szóltan, tartott, lélekzetfójtott lett bennünk a Hit.*

*Óh, vetéseink, gyenge kis magvaink, sarjadjatok fűvé
gyűljetek pázsittá, duzzadjatok bársonnyá, kezdjétek szőni
a reményszín szőnyeget a Nap sugárlábai alá!*

*Most harcol ő a Tél óriásaival. A gazda
vár, kinéz, kerítést csinál, öntöz. A nagy vizek
zúgnak már. Vigyázni kell. Vésszel és áldással jön a Láng.*

„Sok ezer vörös zászló az széllal lobog”

Az idézet Zrínyi Miklóstól való, aki a Szigeti veszedelemben (VII. ének 16), így írta le a Szigetvárt körülzáró török sereg érkezését:

*Az seregek fölött magas por csavarog,
Alattok rettenetességgel föld robog,
Sok ezer vörös zászló az széllal lobog,
Gondolnád, tenger is hogy most reád forog.*

Az ország 1944/45-ben csatatérre vált. „1944-ben két elnyomó és embertelen rendszernek seregei, Hitleré és Sztáliné érkeztek meg maradék földünkre, hogy itt vívják meg végső csatáikat. ... A magyar föld a világtörténelem két legvérengzőbb diktátorának hadszínterévé vált.” – írta Mindszenty Emlékirataiban (39. old.). A vörös zászlók lobogása – horogkeresztes vöröszászlót követő sarló-kalapácsos vöröszászló – a II. világháború utáni Magyarország feletti uralom alapszimbóluma lett több mint 40 éven át. A diktatúra szovjet mintára az Egyház felszámolására, de legalábbis teljes megtörésére törekedett. Ennek egyik lépése volt a szerzetesrendek feloszlata 1950-ben, a mely a Magyar Pálos Rendet is szétszórta. Ekkor hazánkban – a lengyelek távozása után - a pálos szerzetesek, szerzetesjelöltek száma 38 volt. Egyesek börtönbe kerültek, mások

bányákban vagy gyári munkásként helyezkedtek el, majd egyszerű kántorként, sekrestyésként dolgoznak. Voltak akik külföldre távoztak és az emigráns magyarság lelkipásztorai lettek. 1951. március 26-án, Húsvéthétfőn este az ÁVH „begyűjtötte” a budapesti pálosokat.

A tapolcai származású **Ács Ferenc István** (1912-1951) atya, a pécsi pálos rendház lakója, miután értesült, hogy Budán összeszedték a pálosokat és pécsi házfőnökét, P. Bolyos Rezső Ákost is elvitte a pécsi ÁVÓ, menekülni próbált. Mecsekalja környékén az ávosok nyomára akadtak és a menekülő papot lelőtték. Hogy baleset látszatát keltsék, Mecsekalján a robogó vonat elé dobták. De az is lehetséges, hogy sebesülten szeretett volna a vonatra felugrani, azonban a kerekek közé esett. Tény, hogy a boncolás holttestén lőtt sebeket állapított meg – írja a ferences egyháztörténész, Szántó Konrád. Árva Vince atya, aki titokban lett az illegalitásba kényszerült pálos rend tagja, adatai szerint a kritikus napon két pálos szerzetes fent volt a Jakab-hegyen. *„Amikor hajnalban, mit sem sejtve, fehér ruhában lejöttek, a népek azonnal átöltöztették őket civilbe. Megbeszélték, hogy egyikük a pécsi vasút állomáson, Ács atya pedig Abaligetén száll vonatra. Csakhogy őt már a vasútállomáson agyonlőtték, majd baleset látszatát keltve a vonatról dobták a kerekek alá. Pécssett temették.”*

P. Ács Ferenc István

A Grósz József kalocsai érsek elleni koncepciós per részeként a pálosok közül **Vezér Ferenc** (1914-1951) atyát halálra ítélték, és felakasztották.

Vezér Ferenc atya (eredeti neve Vizer György), Szatmár megye Trianonnal Romániához csatolt részéből, Szaniszló községből származott. Az újraalapított Magyar Pálos Rendhez az elsők között csatlakozott. A II. világháború végén a Kiskunfélegyháza közelében levő pálosszentkúti kolostor szerzetese volt. A hívek kérésére elvállalta a helyi polgárőrség parancsnokságát is (1944. december 13-tól 1945. március végéig). Céljuk a hatalmi vákumban a fosztogatások, erőszakoskodások megakadályozása volt. *„...népemet nem engedhetem büntetlenül kirabolni, unintelligens, műveletlen csirkefogóktól. Nehéz helyzet, rendkívüli gondolkozást is követel. Mert a nép papjára úgy néz, mint valamikor Mózesre a zsidó nép. Ha én is elhagyom, mi lesz vele? Ki segíti? Ki pártfogolja? Nem. Nem*

hagyhatom el őket, pedig tudom, sok kellemetlenség, sőt életembe kerülhet. De meghátrálni hazaárulás, gyávaság volna. Az utókor talán nem érti meg, de a pálos szerzetes, magyar szerzetes. A magyar pedig halálig dacol és harcol.” – írta.

P. Vezér Ferenc

1944 decemberében Soltvadkerten, ahol a rendnek pincegazdasága volt, az óvóhelyre menekült nők védelmében birokra kelt egy szovjet katonával, aki fiatal asszonyokat, leányokat akart elhajtani. A dulakodás közben a katona fegyvere elsült és halálra sebesítette gazdáját. 1945-ben a kommunisták feljelentése után a kecskeméti bíróság elé került, de felmentették. Hat évvel később Vezér Ferenc a Grösz József kalocsai érsek elleni koncepciós per egyik társvádoltja lett. A pert és annak végkimenetelét előre megtervezték, az ítéletet nem a bíróságon írták, amint az kitűnik a kommunista párt (Magyar Dolgozók Pártja) Titkárságának jegyzőkönyvéből (1951.05.04.). Az ülésen maga Rákosi Mátyás elnökölt. A jegyzőkönyv szerint „*a pálosok elleni per ... vádlottjait „amalgám”-módszerrel kell kiválogatni: a pálosokon kívül vádlott legyen a ciszter rendfőnök és néhány püspök... A per politikai vonala a következő legyen: a./ a vádlott pálos–szerzetes gyilkosságainak elkövetésénél szövetkezett a népi demokrácia esküdt ellenségeivel, ellenforradalmi szervezetet épített ki és ebben a munkájában támaszkodott nemcsak saját rendjére, hanem az egész klerikális reakcióra, beleértve a püspöki kart. b./ A pernek bizonyítani kell, hogy a vádlott püspökök a régi rend visszaállítását akarják, esküdt ellenségei a népi demokráciának, illegálisan dolgoznak ellene, megszegik törvényeit, kémkednek, valutaüzleteket kötnek stb... Ezek a püspökök csalárdul írták alá az állammal kötött egyezményt, egy pillanatra sem gondoltak az egyezmény becsületes betartására, nem lehet tehát rájuk bízni az egyezmény betartásáról való gondoskodást sem. c./ A pernek bizonyítani kell, hogy a legfontosabb szerzetes rendek, megszegve az egyezményt és az állam törvényeit, illegalitásba vonultak, szervezett államellenes működést fejtettek ki a reakciós püspökök tudtával és segítségével. d./ A pernek bizonyítania kell, hogy a szerzetes rendek és tagjaik erkölcsi mocsárban éltek.”* A vádirat

szerint tehát Vezér Ferenc atya olyan fegyveres összeesküvő csoportot szervezett, amelyet harminc szovjet katoná meggyilkolásával vádoltak. Pálósszentkút környékén a rendőrök minden frissen ültetett facsemetét kiástak, mivel a vádhatóság szerint ezek tövében egy-egy megölt orosz katonának kellett volna feküdni. De hasztalan erőlködtek, egyetlen egy holttestet sem találtak. A nyilvánvaló tények ellenére Vezér Ferenc atyát vétkesnek mondták ki egy rendbeli gyilkosságban, mint főbűjtőt többrendbeli gyilkosságban és „a népek háború utáni együttműködésének megbontására irányuló bűntettben”. Ezért halálra ítélték és a Gyűjtőfogházban 1951 augusztus 3-án főlakasztották. Vele együtt hat helybeli férfit végeztek ki. Ugyanebben a perben Csellár Jenő pálos atya 10 évet kapott. A fővádolt kalocsai érseket 15 évre ítélték.

Egy másik perben 11 pálos állt a bíróság előtt. Őket is elsősorban szovjet katonák meggyilkolására való izgatással, lázítással és illegális hitoktatással vádolták. Bolyós Rezső Ákos atyát 10 évi börtönre ítélték. Tíz társával; Bihar Árpád Tádéval, Gyéressy Béla Ágostonnal, Homonnay Miklóssal, Juhász Jenővel, Könyves Lajossal, Lelkes Paszkállal, Oláh Juliánnal, Rába Lukáccsal, Szabó Lászlóval és Túri Didákkal együtt összesen mintegy 150 évet kaptak. A börtönben is igyekeztek missziót teljesíteni, ahogyan P. Tádé mondta: „Mivel kidobálták a börtönkapolnából a papot, az Úr minket passzírozott be, hogy legyenek lelkivezetők a mai börtönben is.” 1950 után az egykori márianosztrai pálos kolostorból kialakított börtönben tartották fogva az úgynevezett papi szakaszt, azaz a koncepciós perek papi és szerzetesi vádlottait, elítélteit. Az öröknek ateista tanfolyamokat szerveztek, nehogy megtérítsék őket a foglyok. Éberségük és „osztályöntudatuk” fenntartása érdekében - kiírták a falakra: *ne csak őrizd, gyűld is!* S közben a rabok - köztük számos pap - szötte a hatalmas szőnyeget, amelyek ma is a Parlament termeit díszítik. Márianosztra vértanúja az itt meggyilkolt ferences Kiss Szaléz. Egy másik egykori rab, Tabódy István, az ismert pap és tábornok - aki kilenc évig raboskodott Márianosztrán - visszaemlékezése szerint, megesett, hogy száznegyven napon keresztül napi öt deka kenyeret kaptak táplálékul, amibe sokan belepusztultak.

A márianosztrai börtön falán levő emléktábla Mindszenty bíboros Emlékirataira utal, amelyben leírta, hogy kevéssel letartóztatása előtt egy ismeretlen híve küldött neki egy töviskoronás Krisztus-képet ezzel a felirattal: „*Devictus vincit*” – Legyőzve győz. Nála volt letartóztatásakor, magával vitte a börtönbe, később az amerikai követségen töltött évei alatt is ez előtt a kép előtt mondta el szentmiséit. „Állandóan magamnál hordom. A felirat fele, a legyőzetés rajtam is és az én életemben is megtörtént. De az állítmány, a *vincit*... Isten kezében van.”- írta nem sokkal halála előtt kiadott könyvében.

Emléktábla Márianosztrán

A márianosztrai rabtemető

A pálos rend átmentését, túlélését tette lehetővé a Szentszék intézkedése, amely a diktatúrák által akadályozott szerzetesrendeknek megengedte, hogy noviciátus szokásos formáját, vagyis a szerzetesjelöltek kolostorban töltött próbaévét/éveit rendszeres találkozókkal helyettesítsék valamint, hogy ezek az új tagok érvényes szerzetesi fogadalmakat is tehettek. A cél az volt, hogy a Magyar Pálos Rend ne tűnjön el az 1950-es szétszóratással is olyan nyomtalanul, mint II. József 1786-os rendelete után. Tudták, hogy emiatt börtönbüntetést kockáztatnak. A tagok toborzása, képzése, a fogadalmak letétele tehát titokban történt az egyházmegyes kispapok közül, akikről még szemináriumi előjáróik, sőt püspökük sem tudta, hogy titokban pálos szerzetesek lettek. Ezek a „földalatti” (klandesztin) fiatal pálosok tanulmányozták a rend történelmét, „fehér napok” elnevezéssel közös lelkigyakorlatokat rendeztek és titokban élték a pálos lelkeséget és hivatást. Közéjük tartozott **Kováts Ferenc Imre** (1932-1958). Ő a győri szemináriumban ismerkedett meg a már örökfogadalmas pálos Máthé Tibor Péterrel, a rend későbbi tartományfőnökével. Újmiséje 1956-ban volt, már titkos pálos szerzetesként. Gencsapátiban káplánként szolgált. Nagyon szerették a hívek, különösen a fiatalok. A fiatal papot az rendőrség emberei 1958 tavaszán többször fenyegették, bántalmazták, majd ismételtén kihallgatásra rendelték, ahol kegyetlenül összeverték. Egészsége többé már nem állt helyre és fél év múlva meghalt. „Bűne” többek között énekkar szervezése volt de bizonyos jelek arra is utalnak, hogy titkos pálos voltára is fény derülhetett. Néhány nappal a történetek után, a nagypénteki prédikációjában így beszélt Krisztus keresztjéről: *„a mai nagypénteken lélekben odazarándokolunk. – Nem azért, hogy tetemre hívjuk Krisztus ellenségeit; nem azért, hogy számonkérjük a Heródesektől és Pilátusoktól, akik évszázadok folyamán számtalanszor végigostorozták és megfeszítették az Isten fiát és Krisztus saját vérén megváltott testvéreit és követőit. (...) Nem számonkérni és nem gyűlölni jövünk mi Krisztus keresztjéhez, hanem azért, hogy erőt és vigasztalást merítsünk tőle.”* Ács Ferenc István és Vezér György Ferenc mellett Kováts Ferenc Imrét is a pálos rend XX. századi vértanúi között tartjuk számon.

Kováts Ferenc Imre

A diktatúra keménységét, a hallgatás, elhallgattatás falát is jól szimbolizálta, hogy a Gellért-hegyi pálos Sziklatemplom bejáratát két méter széles betonfallal torlasztották el. Egy másik, szintén a Pálos Rendhez köthető templom érdekes titkot hordoz 1950-ből. Sopronbánfalva temploma 1482-től volt a Pálos Rend tulajdonában. 1529-ben a Bécs ellen vonuló törökök feldúlták a templomot és a kolostort. 1614-ben kezdték helyreállítani, amelynek költségeit az Esterházy, a Széchényi, a Csáky és a Nádasdy családok viselték. A középkori templomból eredeti formájában csak a szentély maradt meg, ez ma is gótikus formát őriz. A templom Fekete Madonna kegyképe már a 16. században a pálosok tulajdonában volt. Ez a mű a częstochowai kegykép egyik legkorábbi hazai másolata. Amikor II. József 1786-ban feloszlatta a pálos rendet, a templomot kiárusították. Az épületeket Sopron városa vette meg. Először a brennbergi bányatisztek kaptak itt lakást, majd helyőrségi kórház lett. A kolostort 1892-ben a karmelita nővérek kapták meg. Ők működtek itt 1950-ig. A templom kuriózuma, hogy valószínűleg a világ egyetlen templomfalra festett Sztálin-portréja látható itt. 1950-ben, a szerzetesrendek feloszlása évében, egy Felvidékről kitelepített művész, Básthly Zoltán, a restaurálás alatt álló templom falára festette a „Szent Mihály főangyal legyőzi a sátánt” című képét, amelyen a művész Sztálin bajszát és vonásait kölcsönözte az ördögnek. A freskó az oltártól nézve a karzat bal oldalán található, a vonásokat a karzatra felmenve lehet jól kivenni. A küzdelemben a sátán teljes erővel kapaszkodik a sziklába, izmai megfeszülnek, karmai szinte a sziklába vájnak. Szarvai égnek meredeznek, szemöldöke ráncolt, bajusza ismerős, de nem a megszokott bibliai témájú képekről, hanem a történelemkönyvek lapjairól, hiszen a sátán ihletője maga rettegett diktátor! Mindez a megrendelő plébános és a művész bátorságát emeli ki, hiszen Sztálin még élt és hatalma tetőpontján állt, Mindszenty bíboros és papok nagy sokasága börtönben volt, és a szerzetesek internálása volt éppen napirenden... A látogató több más ismert személyt is felfedezhet a falfestményeken, Básthly ugyanis híres emberekről mintázta alakjait. A falról tekint le ránk többek közt az akkori pápa, XII. Pius. A mártírhalált halt Apor Vilmos győri püspök szintén feltűnik az angyalok körében.

A sopronbánfalvai Szent Mihály kép

»A győzelem – ha megérkezik – Márián keresztül érkezik«

Ezeket a szavakat **August Hlond** (1881-1948) varsói bíborosérsek mondta a halálos ágyán. A kommunisták Lengyelországban nem merték felosztatni a szerzetesrendeket, de a hit visszaszorítása ott is a politikai célok között szerepelt, azonban nagyobb ellenállásba ütközött. A fentebb már említett lengyel messianizmus eszméje sem zárult le a romantika nagy nemzedékével, sőt a II. világháború után megélénkült, amikor a katolikus lengyel társadalom a kommunista diktatúra miatt egyre inkább az egyház körül kezdett integrálódni. Ennek egyértelmű nyomait találhatjuk Hlond utóda, **Stefan Wyszyński** (1901–1981) bíboros tevékenységében. A prímás fokozatosan a lengyel nemzet valódi vezetőjévé nőtte ki magát, abban a lengyel társadalomban, ahol a magyarhoz hasonlóan úgyszintén különös jelentősége volt a prímás-interrex hagyománynak, mely szerint a prímás-érsek a király után az első ember, valamint a király helyettese. Ez a politikai hagyomány egyértelműen megkérdőjelezte a kommunista rendszer legitimitását. Király/legitim kormány hiányában ugyanis a prímás-érsek az ország legitim vezetője. Magyarországon ugyanez a gondolat volt **Mindszenty József** bíboros egyik fő mozgatórugója. Mindszentyhez hasonlóan Wyszyński bíborost is letartóztatták. Ő az 1953-1956 közötti éveket töltötte fogságban. 1956-ban még fogva tartása alatt megírta a Jasna-Góra-i eskü szövegét, amit a lengyel nemzet annak emlékére tesz le újra a częstochowai pálos kolostor lábánál, hogy János Kázmér király 300 évvel korábban a svédek fölött aratott győzelem után a Szűzanya kezébe helyezte Lengyelországot, a częstochowai Fekete Madonnát pedig Lengyelország Királynőjének kiáltotta ki. A lengyel egyház erejét leginkább az a kilenc éven át tartó hatalmas eseménysorozat mutatta meg, amelyet Wyszyński bíboros szabadulását követően indított el. A „Wielka Nowenna” („Nagy Kilenced”) 1957. májusában kezdődött, és az 1966-os Millenniumra, a lengyel katolikus egyház ezer éves jubileumára való felkészülést jelentette. Kilenc éven keresztül különböző ünnepélyes alkalmak, tömeges zarándoklatok zajlottak az egyház szervezésében szerte az országban. A częstochowai Fekete Madonna kegykép „országjárása” reakcióra készítette a pártvezetőket. Miután elkobozták a képet, Wyszyński bíboros rendelkezése szerint az üres kerettel járták tovább az országot, egyre nagyobb

tömegeket megmozgatva. E rendezvények a társadalom tömeges részvételével megerősítették a vallási és nemzeti érzést, azonosságtudatot és szolidaritást. A Millenniumnak pedig – az egyház szempontjából – az volt a feladata, hogy felmutassa minden lengyelnek úgy az országban, mint a világban, saját kulturális gyökereit, még jobban tudatosítsa bennük nemzeti és vallási azonosságukat. A bíboros gyakran hangoztatott jelmondata: „Polska zawsze wierna Bogu” (Lengyelország örökké hű Istenhez), azt érzékelteti, hogy a viszony kölcsönös – Isten is számít erre a nemzetre. Tanításának fontos elemei voltak, hogy a lengyel nemzetnek először is lelkileg meg kell újulnia, azután belsőleg egyesülnie, megerősíteni a családok helyzetét, végül pedig olyan fejlődésen kell keresztülmennie a keresztény hitben, hogy szembe tudjon szállni a gonosz hatalmával. Lengyelországnak fontos szerepet kell eljátszania Európa lelki értelemben vett egyesítésében is. Az országnak mindig ragaszkodnia kell az ősök keresztény hagyományaihoz. Lengyelország a nyugati latin kultúrához kapcsolódott, viszont annak a határvidékén helyezkedik el, s ez feljogosítja, hogy küldetése legyen Európa keleti felében is. Wyszyński messianizmusában nincs nyoma, hogy bizonyos csoportokat, közösségeket kirekesztene, nincsenek nemzeti megalomániára utaló jelek, nem ígér senkinek sem szép jövőt már itt a földön, mint ahogy azt XIX. századi elődei tették, s Lengyelország nem akar a nemzetek Messiása sem lenni. A prímás szerint a lengyel nemzet nem rendelkezik sem több, sem kevesebb értékkel, mint a többi nemzet, egyedül csak a történelme gazdag és keresztény hagyományai specifikusak. Wyszyński bíboros eszmerendszere jelentős mértékben hatott az akkor még krakkói bíboros Karol Wojtyłára. A „Wielka Nowenna” azt is eredményezte, hogy az állam gyakorlatilag teljesen elvesztette a legitimitációs harcot az egyházzal szemben, az egyház újra az egyetlen, támasztékot nyújtó intézménnyé vált Lengyelországban a társadalom számára, hívők és nem hívők között egyaránt. VI. Pál pápa három alkalommal is szeretett volna Lengyelországba látogatni, először a Millennium (1966), majd Maksymilian Kolbe atya boldoggá avatása alkalmával, végül 1978 májusában. Mindegyik alkalommal a lengyel pártvezetés tért ki a pápa fogadása elől. (VI. Pál ajándékol egy arany rózsát akart a kegykép elé helyezni. Ezt végül II. János Pál pápa hozta el 1979-ben, ma is látható a főoltáron, a kegykép mellett.) Az elnyomás azonban csak erősítette az elnyomottak eltökéltségét és szabadság utáni vágyát. A częstochowai Szűz adta az erőt és a felejtethetetlen jelképet a hetvenes évek végén kialakuló és 1980-ban szervezeti formát öltő keresztény munkásmozgalomnak, a Szolidaritásnak. *Lech Wałęsa* is zakója hajtókéjén viselte a Fekete Madonna képét. E békés forradalom végső soron a Fekete Madonna és II. János Pál pápa „védnökségével” győzte le a szovjet kommunista világbirodalmat.

„A szláv pápa”

II. János Pál megválasztása óriási esemény volt Lengyelországban. Szimbolikusan az egész nemzet szabadult fel. Sokan idézték Słowacki jövendölését a szláv pápáról. Juliusz Słowacki, a fentebb már említett lengyel messianista költő ugyanis még 1848-ban írt egy prófétikus verset (*A szláv pápa*) egy jövendőbeli szláv pápáról, „aki nem menekül el a fegyverek elől”. A teljes költemény nincs meg magyar fordításban, csak egy töredéket találtam:

*Ha vész tör ránk, a Mindenható
Messze zúgó harangszóra:
"Új pápa kell! Új helytartó!"
Egy szlávot helyez a trónra...*

*Mint lámpás a vaksötétben,
Sugárzik a jóság róla,
Juhait a hit fényében
Vezetgeti az akolba...*

*Isten szép világát őrzi,
Reményt, bátorságot nem vesz.
Nézd: testvérünk hogy is győzi
A szláv pápa tenni mindezt?*

*Szemben fegyverek hadával
Őt szeretet bátorítja,
Krisztusnak szent hatalmával
A világot kézben tartja...*

Ez 1978 október 22-én, II. János Pál beiktatásával valósult meg. A lengyel tömegek számára a pápa a messianisztikus eszmék beteljesülését jelentette. Főleg azért, mert ő maga is isteni jelként, a Jaltában véghezvitt és Helsinkiben megerősített európai megosztottság végét jelentő szimbólumként értelmezte megválasztását. Újkori Mózesként rázta fel a lengyeleket, s nem csak a lengyeleket, hanem a többi közép-és keleteurópai népet is: „Szeretett honfitársaim! Ez a pápa vér a véretekéből, csont a csontotokból. Veletek együtt fogja hirdetni: Az Úr dicsősége tartson mindörökké, az Úr örvendezzen alkotásának. Együtt megyünk történelmünknek ezen az útján. A Jasna Górra, a Wawel és Szent Szaniszló irányába. A jövő felé.” A pápa kezdettől fogva nagy tehertétel volt a lengyel és a szovjet pártvezetés számára, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy ő az egyetlen karizmatikus vezető, akit a lengyelek elismernek. A pápa jól ismerte a keleti blokk belső viszonyait és fellépett a régió legtöbb államában betiltott görög katolikusok érdekében. Támogatta a Szolidaritás szakszervezetet. Lech Wałęsa egy interjúban beszámolt arról a merényletről, amelyet ellene kíséreltek meg elkövetni. „Hihetetlen szerencsém volt, mivel előbb meg kellett volna hálnom, mint a pápa”. A pápa 1980-ban Rómában fogadta Wałęsát, a Szolidaritás elnökét. Az ott tartózkodás egyik napján olasz kísérőik esti városnézést javasoltak a lengyel vendégek számára. Mindnyájan elfogadták a meghívást, de Wałęsa az utolsó pillanatban lemondta a programot. A többieket álarcos fegyveresek támadták meg, de miután meggyőződtek róla, hogy a keresett személy nincs közöttük, szabadon engedték őket.

II. János Pál ellen 1981 május 13-án, a Szent Péter téren merényletet követtek el. A merénylő közvetlen közelből többször lőtt. A pápát egy golyó a hasán, egy a bal kezén és egy a jobb karján találta el. Azonnal a Gemelli klinikára vitték, ahol hatórás műtétet hajtottak végre rajta. A pápa három és fél liter vért veszített, vérkeringése majdnem összeomlott, belső vérzését csak nehezen tudták elállítani és több sérült bélszakaszt el kellett távolítani. A lövedék azonban csodálatos módon egyetlen létfontosságú szervet sem ért. A sokat sportoló pápa szervezete erős volt. Öt nap múlva már elhagyhatta az intenzív osztályt és néhány hét múlva visszatért a Vatikánba.

A lövés előtti pillanat. A kép bal oldalán látszik a pisztolyt tartó kéz

Az olasz parlament un Mitrohin-bizottsága a merénylet megrendelőjeként a Moszkvai felső vezetést valószínűsítette. A pápa személyének befolyása ugyanis kiszámíthatatlan következményekkel járt volna, ha Lengyelországot katonai felvonulási területnek használja a „baráti” Szovjetunió. Nyugat-Európa esetleges lerohanására ugyanis léteztek konkrét forgatókönyvek és ennek lehetőségét a szovjet vezetés még a nyolcvanas évek elején sem zárta ki.

Maga a pápa azonban sohasem nevezett meg egyetlen szervezetet vagy országot sem mint felelőst, hanem így nyilatkozott: „Bárki legyen is a felelős a merényletért, szó szerint az ördögnek dolgozott”. Arra a kérdésre, hogy miért nem kísérte figyelemmel a merénylő ellen folytatott bírósági eljárást - így válaszolt: „Nem érdekel, mert a gonosz követte el a tettet. A gonosz pedig sokféleképpen szövetkezhet valaki ellen. Egyik módja sem érdekel.”

Ma Częstochowában, a kegykép mellett függ II. János Pál pápa az 1981-es merényletben összevázelt selyemöve. A Szentatya elleni merényletet éppen a Szűzanya első fatimai jelenése (1917. május 13.) évfordulóján követtek el. A Szűzanya akkor ezt üzenté az emberiségnek: „Azért jöttem, hogy figyelmeztessem az embereket, hogy térjenek meg és tartsanak bűnbánatot”.

A fotó bal oldalán látható a véres pápai öv, jobb oldalon az aranyrózsa

A merénylet első évfordulóján, 1982. május 13-án a Szentatya Fatimába látogatott, hogy hálát adjon csodálatos megmeneküléséért. Ezeket a szavakat mondta akkor: „A dátumok (1917.05.13. és 1981.05.13.) annyira összefüggnek egymással, hogy éreztem, emiatt valamit tennem kell. És most megérkeztem ide. Megérkeztem, hogy hálát adjak az Isteni Gondviselésnek ... Egy kéz a pisztolyt fogta, egy másik a golyót vezette”. Később így nyilatkozott: „Újból a Szent Szűz és a szentek adósává váltam. Hogyan is felejtethném el, hogy a Szent Péter téri esemény éppen azon a napon, és pont abban az órában történt, amikor arra emlékeztünk, hogy Krisztus anyja a portugáliai Fatimában falusi gyerekeknek megjelent? Mindenben, ami aznap történt velem, éreztem azt a rendkívüli anyai szeretetet és gondoskodást, amely erősebbnek bizonyult a halálos golyónál.” Később a felépüléséért hálát adva így imádkozott Czeszochowában: „Május 13-án telt el két év azóta, hogy megmentetted az életemet, a Szent Péter téren történt. Az általános kihallgatáson valaki rám lőtt. Tavaly május 13-án Fatimában voltam, hogy köszönetet mondjak ezért és följánljam neked az életemet. Ma, Jasna Górán, szeretném itthagyni látható bizonyítékként az átlőtt reverenda selyemövét. Tisztelőd, Hlond bíboros, Lengyelország prímása, halálos ágyán ezeket a szavakat mondta: »A győzelem – ha megérkezik – Márián keresztül érkezik« Totus Tuus. Mást nem mondhatok”. Az *Átlépni a remény küszöbét* című könyvében II. János Pál így írt: „És mit is mondhatnánk a három fatimai kisgyerekről, akik egyszer csak, az októberi forradalom kirobbanásának előestéjén azt hallják, hogy »Oroszország meg fog térni«, hogy »Szent Szívem végül győzedelmeskedik«?... Ezt ők nem találhatták ki maguktól. Nem ismerték annyira a történelmet, sem a földrajzot, és még kevésbé voltak tájékozottak társadalmi mozgalmak és szellemi irányzatok terén. És mégis, az történt, amit ők előre láttak. Talán éppen erre volt hivatott a »távoli országból érkezett pápa« talán ezért volt szükség a Szent Péter téren elkövetett merényletre éppen 1981. május 13-án, hogy mindez még nyilvánvalóbb és érthetőbb legyen, hogy Isten szava, amely az emberiség történelme során »az idők jelein keresztül« szól hozzánk, könnyebben hallhatóvá és érthetővé váljon.” 1917-ben, Fatimában a Szűzanya arra kérte a pápát, hogy ajánlja az ő oltalmába az egész világot és különösen Oroszországot. Kérését megismételte 1929. június 13-án, amikor megjelent Lucia nővérnek Tuyban: „Eljött az a pillanat, amikor Isten arra kéri a szentatyát, hogy a világ összes püspökével együtt Szeplőtelen Szívemnek ajánlja Oroszországot, hogy

ezáltal próbálja megmenteni ezt az országot”. II. János Pál teljes szívéből teljesíteni akarta Krisztus Anyjának a kérését. Ezért az összes püspökkel együtt, megkezdte az előkészületeket, hogy 1984. március 25-én, az egész világot és Oroszországot ünnepélyesen a Szűzanya Szeplőtelen Szívének ajánlja. Rómában, a Szent Péter téren egy külön erre az alkalomra felállított Fatimai Szűzanya szobor előtt történt meg ez a följánlás. Ugyanezen a napon megtették ezt a világ összes egyházmegyéjében a püspökök, papjaikkal és híveikkel együtt. A hívek ösztönösen megérezték, hogy ez az esemény megváltoztatja a világ történelmét. II. János Pál azért ajánlotta föl a világot a Szűzanyának, hogy legyőzze az egész világot fenyegető gonosz hatalmát: „E följánlás ereje – mondta a szentatya – időtlen időkig tart, vonatkozik minden emberre, népre és nemzetre, legyőz minden gonoszságot, amellyel a sötétség szelleme az ember lelkét és cselekedeteit be tudja árnyékolni: ahogy teszi ezt a mi időnkben... Följánlom Neked Anyám a világot, az embereket és a népeket (...) anyai szívedre bízom őket. Ó Szeplőtelen Szent Szív! Segíts legyőznünk a gonoszt, mely oly könnyen a modern ember lelkébe költözik – azt a gonoszt, mely kiszámíthatatlan következményeivel már ránk telepedni látszik, hogy elzárja előlünk a jövőbe vezető utat”.

A pápa testéből kivett lövedéket a Fatimai Szűzanya koronájába illesztették. A világ és Oroszország följánlásának napja megváltoztatta a történelem folyását. Rövid időn belül összeomlott a Szovjetunió. 1991 december 8-án Oroszország, Ukrajna és Fehéroroszország vezetői megállapodtak, hogy a Szovjetunió megszűnik és helyette létrehozzák a Független Államok Közösségét. December 8. Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatásának ünnepe, amikor a világ minden római katolikus templomában a Teremtés könyve 3. fejezetéből az un protoevangélium szövegét olvassák: „*az Úr Isten így szólt a kígyóhoz: ... Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé, ivadékod és az ő ivadéka közé: Ő széttiporja fejedet, te pedig a sarkát mardosod.*” Az Egyház és egész Közép-Európa felszabadulását, mint Mária közbenjárásának tulajdonított győzelmet, Lengyelországban az „új visztulai csoda” néven emlegetik.

A világ és Oroszország felajánlása

„A meggyesett fa kizöldül”

A pálosok egyik ősi kolostora, Márianosztra egy szép Patrona Hungariae kegyképet őriz, amelyen Szűz Mária a magyar Szent Koronát viseli. A kép megkoronázását **Lékai László** bíboros végezte el 1983-ban. Gondoljunk bele a szimbólum erejébe és az évszamba! Ő, mint esztergomi érsek, interregnum vagyis király/legális kormányzat nélküli állapot lévén, a középkori jogfelfogás szerint az ország egyetlen legitim képviselője. Részben ugyanezért a felfogásáért szenvedett annyit elődje Mindszenty József, Lengyelországban pedig Stefan Wyszyński. Az esztergomi érsek a Szent Koronával való koronázásra jogosult főpap. Tehát koronázhat, egyúttal az országot eredetileg felajánló Szent Istvánt is képviselheti. Amikor a magyar Szent Korona másával megkoronázza a częstochowai Fekete Madonna kép itteni másolatát, akkor ezekkel az anyagi mivoltukban szerény tárgyakkal, egy még látszólag reménytelen korban hatalmas erejű szimbolikus tettet visz végbe: a magyar nemzetet, jog szerinti képviselőjeként újra felajánlja Szűz Máriának, Magyarország Nagyasszonyának. Fontos lépés, hogy a jelmondatában megfogalmazott remény megvalósulhasson: „*Succisa virescit*” - a meggyesett fa kizöldül. Vagy, hogy egészen pontosan idézzük a Szentírást: „*A fában mindig marad még reménység: hogyha lenyesik is, új ágakat hajthat, zsenge hajtásai el nem maradhatnak.*” (Jób 14,7). Az esemény egyaránt kapcsolódik a szentistváni hagyományhoz és a világegyház akkor éppen aktuális nagy eseményéhez, ha úgy tetszik szellemi harcának soron lévő lépéséhez: az egész világ (és Oroszország) felajánlásához.

A bíborost sokan megalkuvónak tartották. Gondoljunk azonban vissza még egyszer Babits prófétikus versére:

*Martinuzziak kora jött újra. Összeszorított
fogak, keserű alkuvás, erdélyi ravaszság.
Már látom a csukott ajk s nyitott szem hőseit.*

*A régi fények égnek még előttünk, se fogyva, se lengve:
de lábunk óvatos, hogy el ne tiporjuk vetéseinket,
és szóltan, tartott, lélekzetfojtott lett bennünk a Hit.*

...

A vers kétszeresen is alkalmazható, Lékai bíboros ugyanis az ekkor illegális pálos rend konfrátore (tiszteletbeli avagy pártoló tagja) volt. Az élete végén szintén bíborossá és esztergomi érsekké kinevezett Fráter (Martinuzzi) György – aki egykor a menthetőt menteni próbálva paktált a törökkel - tehát mintegy hivatali előde volt. „Sok ezer vörös zászló az széllel lobog” – még 1983-ban is ez látszott az egyetlen politikai realitásnak. „A meggyesett fa” azonban várta a kedvező időt, hogy kizöldülhessen.

A Magyar Pálos Rend második újraindulása

Magyarországon a szétszórattatás évtizedei után maradt még néhány idősebb, a kolostori életet ismerő pálos, akik rejtve tevékenykedtek Istenért, hazáért, és volt tíz különböző egyházmegyékben szolgáló pap, akikről senki sem tudta, hogy titokban pálosok. 1989-ben ők indították újra a Pálos Rend működését Budapesten, Pécsen és Márianosztrán,

majd 1991-ben Pálosszentkúton. A második újrakezdéshez tehát nem volt szükség közvetlen lengyel beavatkozásra. A négy magyar kolostorban 2011-ben 20 szerzetes működött. A Rend nemzetközi központja továbbra is Częstochowa (Jasna Góra) Lengyelországban, amelyről a pálosok azt mondják, ez az az áldott hely, ahol az Istenanya megőrizte az egyetlen magyar alapítású rendet. Az egész világon 54 kolostorban mintegy 400 pálos szerzetes él. Hazánkon kívül kívül Lengyelországban, Németországban, Olaszországban, Horvátországban, Szlovákiában, Csehországban, Fehér-oroszországban, Ukrajnában, Belgiumban, Kamerunban, Ausztráliában, a Dél-Afrikai Köztársaságban és az USA-ban. A magyar rendtartomány 1996 óta gyakorlatilag teljes önállóságot élvez és a világ minden táján élő pálos testvérek úgy tekintenek rá, mint anyatartományra.

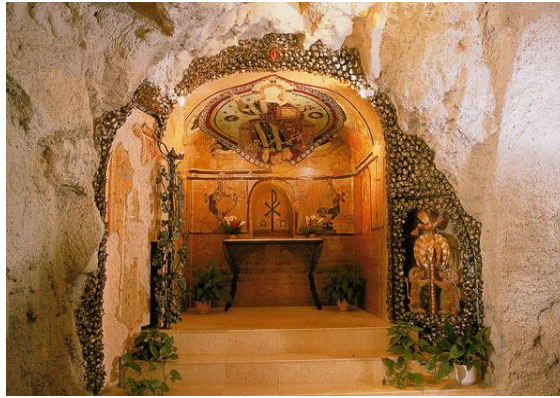
2005-ben új kolostort építettek Pálosszentkúton az újoncoknak, illetve azoknak, akik hosszabb-rövidebb ideig szeretnének együtt élni a szerzetesekkel, a világ zajától elvonulva. Ez és a Márianosztrán lévő búcsújáróhely is szeretettel fogadja a zarándokokat, turistákat, érdeklődőket. A pécsi pálosok a város két templomában teljesítenek szolgálatot. Budapesten pedig a Gellért-hegyi Sziklatemplom a pálosok temploma. 2014-ben az erdélyi Hargitafürdőn alapítottak új kolostort. Hargitafürdő Csíksomlyó közelében van. Talán ez az alapítás is közrejátszott abban, hogy néhány évvel ezelőtt a csíksomlyói kegyszobor másolatát elhelyezték a częstochowai bazilikában:

A magyar pálosoknál, az ősi eszményekhez, a gyökerekhez való visszatérés szép szimbóluma a Gellért-hegyi Sziklatemplom Thébai-kápolnája. Itt van a templom szentségháza, a tabernákulum. A kápolna egy ősi thébai keresztény szentély méretazonos fotómásolata.

A kápolna története a következő: 1995-től egy magyar kutatócsoport Vörös Győző egyiptológus vezetésével Thébában, a Thot-hegyen több évig ásatásokat végzett, ahol feltártak egy Montuhotep Szanhkaré fáraó (Kr. e. 2010-1998) által épített templomot. 1997-ben fedezték fel azt a királysírt, amelynek bejárata a Thot-hegy északi oldalán, egy függőleges sziklafalon, 17 méter magasan helyezkedik el. Valószínűnek látszik, hogy annak a fáraónak a temetkezési helyét találták meg, aki a hegyen lévő templomot emelte. A sírt már az ókorban kirabolták. Az öt nagy terem mellett, egy

másodlagosan bemetszett szentélyre bukkantak, a Pantokrátor (a világ végén dicsőségesen eljövő, ítélkező) Krisztus freskójával. A kis kápolnát a thébai sivatagban élő keresztény remeték készítették valószínűleg Kr. u. a IV. században. A VII. sz.-ban, az Egyiptomot leigázó mohamedán hódítók a szentélyt megrongálták, ezért a falfestmények csak töredékesen maradtak ránk.

A thébai kápolna a Sziklatemplomban

A remetekápolna másik képe egy fehér ruhás szentet ábrázol. Mellette kopt nyelvű felirat olvasható: „Én vagyok az Istenhez tartozó szerzetes”. Ez valószínűleg Remete Szent Pál lehet, aki 230 körül született Théba városában, és közel száz évet töltött el a thébai sivatagban, teljes magányban, imában és vezeklésben. A kápolna szentélye fölött a Pálos Rend névadójának, Remete Szent Pálnak csontereklyéje látható, akit Nagy Lajos király 1381-ben Magyarország társvédőszentjévé kért fel..

A rendalapító hivatalos kanonizációja, vagyis boldoggá avatása az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció által 2008 februárjában kibocsátott dokumentummal történt meg, amely engedélyezi Boldog Özséb liturgikus ünneplését. Ünnepe január 20., erre a napra a Zsolozsma Esti dicséretébe ezt a szép himnuszot iktatták:

*Magyar erdők mélyén
Fehér lángok gyúlnak,
Boldog Özséb remetéi
Imára vonulnak.
Boldog Özséb, áldott Atyánk,
Esedezve kérünk:
Gyűjtsed össze imádságra
Árva magyar népünk!*

*Magyar erdők mélyén
Hálatüzek gyúlnak,
Boldogasszony pálosai
Atyjuknak hódolnak.
Boldog Özséb, áldott Atyánk,
Esedezve kérünk:
Gyűjtsed össze imádságra
Árva magyar népünk!*

*Magyar élet mélyén
Izzó tüzek gyúlnak,
Krisztus király hű fiai
Özsébbel imádnak.
Boldog Özséb, áldott Atyánk,
Esedezve kérünk:
Gyűjtsed össze imádságra
Árva magyar népiünk!*

A himnusz szövege és dallama két pálos szerzetes műve, akik később megjárták a Rákosi és Kádár korszak börtöneit. A mai pálosok élete nyilván békésebb, de nem küzdelemmentes. Ennek egyik érdekes szelete a napjainkban éledező, részben a New Age inspirálta magyar újpogánysággal kapcsolatos, amely a pálosokat is ezoterikus színben próbálja feltüntetni. A Magyar Pálos Rend a rendszerváltás utáni szellemi harcok egyik nagy frontvonalán találta magát. P. Imre Csanád pálos atya egyik beszédéből idézek, amely jól illusztrálja a probléma lényegét:

„... ma Magyarországon nagyon sok hamis próféta van. Azok a hamis próféták, akik azt hangoztatják - és a rádióban és a TV-ben is megy -, hogy a magyar népnek vissza kell térnie az ősi magyar valláshoz, mert csak akkor emelkedik majd ez a magyar nép föl, ha az ősi magyar valláshoz visszatérünk, a sámánokhoz, meg a táltosokhoz. És kijelentik, hogy a kereszténység nem felel meg a magyar nép lelkületének, mentalitásának. Nem tudom, hogy hol élnek ezek a hamis próféták, vagy hogyan gondolkodnak ezek a hamis próféták? Hát ezer éven keresztül megfelelő volt a magyar nép lelkületének a keresztény vallás? Csak éppen most nem megfelelő már? Ezer éven keresztül mi tartotta meg ezt a népet, hogy életben maradjon? Mi tartotta meg, hogy a sok-sok veszedelemben, bajban újra és újra fel tudjon emelkedni? A Krisztusba vetett hit tartotta meg, és a Nagyasszonyba, a Boldogasszonyba vetett remény és szeretet és bizalom. Ennek nem szabad, megszűnnie, nem szabad ennek engedni. Rólunk pálosokról azt szokták mondani, hogy mi táltosok vagyunk, és azt hangoztatják, hogy Boldog Özséb atyánk táltos volt, és a táltosokat gyűjtötte össze az ő szerzetesrendjébe, s mi mindannyian táltosok vagyunk, s nekünk tudnunk kell azokat az ősi hagyományokat, amelyeket egymás után adnak át a pálosok a következőknek, és mi, nem tudom milyen titkos tudományoknak a részesei és tudósai vagyunk. Erről szó sincs! Ez mind csak mese. Azután félrevezetik a Kedves Híveket, amikor fény-koronás szertartásokat tartanak hol itt, hol ott, hol amott. A Szent Koronának tulajdonítanak olyan magnetikus erőt, olyan kisugárzó erőt, amely majd visszavezeti vagy elvezeti a népet a nem tudom milyen magaslatra. Hát igazában ez már a Szent Koronának az istenítése. Igen, természetesen tiszteljük, szeretjük a Szent Koronát, hiszen a magyar népnek nagyon szép és nagyon értékes ereklyéje, de nem Isten! Nem szabad engedni, hogy félrevezessenek bennünket! Azért fogadjuk el a prófétáknak, az igazi prófétáknak a tanítását, a kinyilatkoztatás prófétáit, akik tudósítottak bennünket Jézus Krisztusról. Abban higgyünk! Jézus Krisztusban! De ne úgy, hogy Ő a pártus herceg, meg magyar, vagy a magyarsághoz közel álló valaki! Hanem az Isten Fia, aki a választott népből testesült meg! Higgyünk azoknak a prófétáknak, akik ezer évvel

korábban, vagy hétszáz évvel korábban mindezt már megjövendölték Jézus Krisztusról! Ragaszkodjunk ehhez a hithez, és ne engedjük magunkat félrevezetni!”

Nincsen tehát új a nap alatt. A fent illusztrált ”ősmagyar, ezoterikus kereszténységgel” kapcsolatban három olyan gondolatot emelhetünk ki, amelyek katolikus szemmel elfogadhatatlanok. Ebben ma is jó útmutatónk lehet XI. Piusz pápa 1937-es „*Mit brennender Sorge*” (Égető gonddal) kezdetű enciklikája.

1. *A nemzet és haza hitigazságok fölé emelése.* Az enciklika világosan kimondja: ”Aki a fajt, a népet, vagy az államot, vagy az államformát, az államhatalom hordozóit vagy az emberi közösség egyéb alapértékeit – amelyek a földi élet keretein belül lényeges és tiszteletreméltó helyet foglalnak el – kiemeli földi értéksorrendjükből s mindennek, még a vallási értékeknek is legfőbb zsinórmértékévé teszi s bálványimádóan isteníti, az felforgatja és meghamisítja a dolgoknak Istentől alkotott és megszabott rendjét. Az ilyen távol van az igazi Isten-hittől, s e hitnek megfelelő életfelfogástól.”

2. *A Biblia és az üdvtörténet pusztán zsidóelleneségen alapuló átírása.* XI. Piusz szerint: ”Csak az elvakultság és a gőg nem látja azokat a kincseket, amelyeket az ószövetség az üdvösségre való nevelés szempontjából magában rejteget. Aki a bibliai történelmet és az ószövetségben rejlő oktató bölcsességet száműzni akarja templomból és iskolából, Isten szavát gyalázza, a Mindenható megváltói terveit csúfolja meg, s korlátolt szűk emberi gondolkozást tesz bírónak az isteni történelemtervezés fölött.”

3. A fenti módon ”zsidótlanított” maradék Biblia és a nemzeti pogány hagyományok összegyűréséből kreált *nemzeti kereszténység igénye.* Ismét XI. Piusz szavai: ”Csak felületes szellemek eshetnek abba a tévedésbe, hogy nemzeti Istenről, nemzeti vallásról beszéljenek, csak ilyenek tehetik azt a botor kísérletet, hogy az egész világ Alkotóját, minden nép Királyát és Törvényhozóját, akinek nagyságához képest a nemzetek oly kicsinyek, mint a vízcsepp a vödrön’ (Iz. 40, 15.), egyetlenegy nép határai közé, egyetlen faj vérségi kötelékébe akarják szorítani.”

Nyilván nem ez a vita a pálosok legfőbb gondja, de egyetlen magyar alapítású és lelkületében is hangsúlyozottan magyar rendként az ezoterikus magyar újpogányság támadása kétszeresen - nem csupán keresztény, de speciális rendi identitásukban is - éri őket. A tartományfőnök nyilatkozatban határolódott el a rend nevével, címerével és egyéb jelképeivel visszaélőktől.

A rend működése széleskörű. Igyekeznek az élet minden területén jelen lenni; kiszolgáltatták a szentségeket, lelki támaszt nyújtanak a rászorulóknak, lelki gyakorlatokat tartanak, különböző rétegeket igyekeznek pasztorálni: művészek, motorosok, hajléktalanok, sérültek egyaránt szerepelnek ezek között, gyerekeket táboroztatnak és visznek kirándulni, van kis gazdaságuk, jószágaik, de emellett megőrzik eredeti hivatásukat, a magány és imádság szeretetét: egyedül az egyedüli Istennel, imádkozva és engesztelve a hazáért.

A motorosok zárandoklatán

Bátor Botond tartományfőnök írja *Motoron is lehet az Urat dicsérni* című írásában:

”Az előítéletek nagyon meghatározzák életünket. Ezek közé lehet sorolni a motorosokkal kapcsolatos elgondolásainkat is, akik zordon kinézetükkel, dübörgő gépeikkel a Mad Max embertelen világát idézik. A valóság azonban sokszor kellemes csalódással lep meg bennünket... Öröm volt látni, hogy az utak felmérhetetlen kavalkádjában sokan vannak olyanok, akik Krisztust vallják egyedüli Uruknek és az agresszív erőt sugárzó külső ellenére azon vannak, hogy útjuk során, a motor nyergében is Krisztus-hordozók legyenek ebben a világban. Kapcsolatba kerültünk a Magyar Keresztény Motorosok Közösségével is, ahol az ökumenizmus egészen egyedi formájával talákoztunk, hiszen Krisztus Urunkba, a Szentháromságba vetett hitünk mellett a motor az, ami összeköt bennünket. Közös törekvésük; azt keresni, ami összeköt és nem azt, ami elválaszt. Ha ezek a keresztény emberek nem ültek volna motorra, soha nem találkoznak, vagy legalábbis kicsi az esélye. Isten útjai, valóban kifürkészhetetlenek. Talán én sem ismerhettem volna meg sok jó embert, ha az életembe nem lép be ilyen módon a motor, amely a fentiek alapján nem csak a közlekedésben, hanem az emberek közötti kapcsolatépítésben is eszköz.

Ezen tapasztalatok alapján újabb és újabb ötletek születtek, hogy a motorozás élményét kössük össze az ennél sokkal fontosabb hit-élménnyel. Ezért szeretnénk folytatni a már megkezdett Pálosszentkúti Motoros Zárandoklatot, ... illetve zárandok-túrát szervezünk a híres, magyar pálosok által alapított Mária-kegyhelyre, Częstochowába, ahol tavaly (2008) 15 ezer motoros gyűlt össze az ünnepi szentmisére... Az élet minden területén Isten dicsőségét hirdetni, hálát adni a teremtett világ csodáiért, fontos feladat. Nagyon sok olyan dolog van az életünkben, amiről azt gondoljuk, semmi köze nincs hitünkhöz. Pedig igazából semmit sem élhetnénk meg anélkül, hogy ne Krisztusba vetett hitünk elmélyülését szolgálja. És talán nem is kell attól félni, hogy Isten olyan úr, aki csak a templom falain keresztül szereti az „alattvalóit”. Neki azokban telik öröme, akik benne és általa akarják megélni az élet legapróbb rezdüléseit is. Akár éppen egy motorkerékpáron.”

Aczél László Zsongor atya aranymiséje a budaszentlőrinci kolostor romjain

Végszó

Eredetileg csak Częstochowáról akartam írni, arról, amit az elmúlt közel húsz évben számos rövid ott tartózkodásom alatt láttam, aztán minnél jobban belebonyolódtam, annál inkább megragadott a Pálos Rend története, végül a témák és asszociációk egymásbaérése mentén a teljes lengyel és magyar történelembe botlottam. A két ország közötti lelki és a történelmi szálak összekapcsolódását szépen írják le a lengyel szabadságharcos és forradalmár, Stanisław Worcell (1799-1857) szavai: *„Magyarország és Lengyelország két ősi tölgyfa, mindegyikük külön és önálló törzssel, de gyökereik szélesen szétterülnek és összefonódnak a föld felszíne alatt, és láthatatlanul összekapcsolnak egymással.”*

Az összefonódás szép szimbóluma a márianosztrai pálos templom már említett, Lékai bíboros által megkoronázott kegyképe. 1382-ben ebből a kolostorból is voltak szerzetesek a Jasna Góra alapítására induló 16 magyar pálos atya között. 1934-ben pedig onnét jött 16 szerzetes Magyarországra, hogy újraélessze a Magyar Pálos Rendet. A márianosztrai kegykép pedig a częstochowai Fekete Madonna másolata, de a magyar Szent Koronával: Szűz Mária ugyanis egyszerre Regina Poloniae és Patrona Hungariae.

Patrona Hungariae a márianosztrai kegyképen:
a Fekete Madonna, a magyar Szent Koronával

Szűz Mária pedig Útmutató Istenszülőként Fiára mutatva tanít bennünket: *„Tegyetek meg mindent, amit csak mond!”* (János 2:5)

2010-2021
Dr. Sörédi Pál

Dziękujemy – Köszönjük

Hálaadó tábla Częstochowában a kegyképpel szemközti falon

Főbb források

www.palosrend.hu

<http://www.mati.com.pl/paulini2/?strona.menu.pol.glowna,0,0,1340.ant.html>

Wikipedia <http://hu.wikipedia.org> <http://en.wikipedia.org>

Magyar Katolikus Lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/>

The Catholic Encyclopedia <http://www.newadvent.org/cathen/>

St. Luke the Evangelist

<http://full-of-grace-and-truth.blogspot.com/2008/10/st-luke-evangelist.html>

Jasna Góra

<http://www.jasnagora.pl/>

<http://www.mati.com.pl/jasnagora/index.php>

<http://www.kopernik.czyst.pl/socrates/jasnaciasna.htm>

Szilárdfy Zoltán: A pálos rend két kegyképe: a Częstochowai és Sasvári Boldogasszony

http://szentlaszlo.leki17.hu/2009/martini_madonna.pdf

Paulus van Thebe <http://www.adolphus.nl/xus/paulus.html>

Saint Paul Monastery

<http://www.oocities.org/amgedn/SaintPaul.html>

<http://www.sacred-destinations.com/egypt/st-pauls-monastery>

<http://www.touregypt.net/featurestories/stpaul.htm>

Az egyiptomi koptok

<http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2000/0020/szent-mark/szent-mark.html>

A Santo Stefano Rotondo

http://franka-egom.ofm.hu/irattar/irasok_gondolatok/santo_stefano_rotondo/santo_stefano_rotondo.htm

Schönherr Gyula: Hunyadi Corvin János (1473-1504) Budapest 1894

<http://mek.niif.hu/05700/05789/html/index.htm>

Lepoglava

<http://bucsujaras.hu/lepoglava/index.html>

Kenyeres István: A Szapolyai család és Trencsén <http://www.matarka.hu>

Thomas Ender tájképei a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában <http://ender.mtak.hu>

Kinizsi Pálné Magyar Benigna imádságos könyve 1513 (Czech kódex)

R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekora. Bp. 1989. 129-130.

<http://mek.niif.hu/07800/07897/pdf/index.html>

Gyéressy Ágoston: Boldog Özséb élete. Bp. 1938. <http://www.ppek.hu/k457.htm>

Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez – ELTE

http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=292_303_Csanadi

Klastrompuszta története <http://www.kestolc.hu/tortenetKlastrom.php>

Mózes Huba: Műfaji-formai kezdemények a pálos írásbeliségben.

<http://epa.oszk.hu/00000/00021/00047/Ksz2005-4-04.htm>

Sarbak Gábor Pálosaink írásbelisége a középkor végén

<http://www.vigilia.hu/regihonlap/2001/2/sar0102.html>

Kelényi B. Ottó: A Buda melletti Szent Lőrinc pálos kolostor történetének első irodalmi forrása (1511)

<http://epa.oszk.hu/02100/02120/00004/pdf/>

Csukovits Enikő: Csodás szabadulások a török rabságból

http://epa.oszk.hu/00800/00861/00032/pdf/05_csukovits.pdf

Hevenesi Gábor: Régi magyar szentség <http://www.ppek.hu/k59.htm>

Temesvári Jenő: Szent Ilona pálos kolostor

http://temesvarijeno.blog.hu/2009/12/06/szent_ilona_palos_kolostor

Ács Pál: Katolikus irodalom és kultúra a reformáció századában

<http://www.vigilia.hu/regihonlap/1999/5/9905acs.html>

Hegedüs Géza: A magyar irodalom arcképcsarnoka

<http://mek.niif.hu/01100/01149/>

Ányos Pál versei <http://mek.oszk.hu/00500/00591/index.phtml>

Ányos Pál élete <http://mek.oszk.hu/05600/05664/index.phtml>

Virág Benedek versei <http://mek.oszk.hu/01100/01120/index.phtml>

Virág Benedek Magyar századok <http://mek.oszk.hu/04900/04919/index.phtml>

Verseghy Ferenc versei <http://mek.oszk.hu/01100/01119/index.phtml>

Claes-Göran Isacson: Karl X. Gustavs krig, Historiska Media, Lund, 2004

September 12 – The Holy Name of the Virgin Mary; in thanksgiving for the victory over the Turks at Vienna

<http://nobility.org/2011/09/12/seige-of-vienna-and-holy-name-of-mary/>

Jerzy Waclawski: Go and win, save Christianity!

http://sunday.niedziela.pl/artukul.php?dz=z_historii&id_art=00052

Deme Zoltán: Debreceni műhelymunkák. Debrecen, 1985. Bibliofil. (A Rikóti Mátyás életrajzi háttéréről)

<http://zoltandemneworks.net/hun/files/debrecen-muhely-filologia-irodalomtortenet.pdf>

Báró Balassa Bálint és Gróf Zrínyi Miklós. Magyar Remekírók 1. kötet. Bp. Franklin Társulat. 1905. <http://mek.niif.hu/07800/07834/07834.pdf>

Zachar József: Kováts Mihály és Kazimierz Pulaski

<http://tortenelem.ektf.hu/efolyoirat/04/zachar.htm>

A vizsztulai csoda - új lengyel-magyar emléktábla Varsóban

<http://karpatinfo.net/kulfold/2011/03/22/vizsztulai-csoda-uj-lengyel-magyar-emlektabla-varsoban>

Magyar lőszer és fegyver - Varsó

http://magyaremlék.nolblog.hu/archives/2011/06/29/Magyar_lszer_s_fegyver_Vars/

<http://forum.index.hu/Article/jumpTree?a=17125601&t=9021499>

Cséby Géza előadása Hévízen a lengyel menekültek fogadása 70. évfordulóján szervezett országos megemlékezésen <http://www.kepcp.hu/euinfo1.html>

Illés Pál Attila: Bevezetés a lengyel kultúra múltjába: Szarmatizmus, messianizmus

<http://m.blog.hu/ce/centralog/file/MCS32.pdf>

Adamczyk Bogdan: A magyar–lengyel barátság ezeréves története

<http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=44>

A merénylet és a Fatimai Szűzanya jelenései

http://www.szeressetekegymast.org/nr/egyhaz/a_merenylet_es_a.html

Jasna Góra honlapja <http://www.mati.com.pl/jasnagora/index.php>

Mitrovits Miklós: II. János Pál pápa és a lengyel Szolidaritás

http://kelet-europa.blog.hu/2011/04/30/ii_janos_pal_papa_es_a_lengyel_szolidaritás

Mitrovits Miklós: II. János Pál pápa első lengyelországi látogatása

<http://www.polhist.hu/regi/letoltes/mitrovits2.pdf>

Isten vezérelte a golyókat? – A Heti Válasz cikke

http://hetivalasz.hu/vilag/isten-vezerezte-a-golyokat-28331/?cikk_ertekel=1&ertekeles=1

Szántó Konrád OFM: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája

http://franka-egom.ofm.hu/irattar/irasok_gondolatok/konyvismertetesek/konyvek_5/meggyilkolt_katolikus_papok/index.htm

Kárpáti Zoltán Endre: A pálos rend elleni 1951-es koncepciók per formálása és előzményeinek bemutatása

http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/karpatizoltanendre.htm#_ftn66

Kahler Frigyes : A "fordulat" és az egyház(ak) I-II

<http://www.vigilia.hu/regihonlap/2008/5/kahler.htm>

<http://www.vigilia.hu/regihonlap/2008/6/kahler.htm>

Halálos ítélet "a nép nevében" 1-3

<http://www.hhrf.org/frissujzag/00aug/fu00821.htm>

<http://www.hhrf.org/frissujzag/00aug/fu00828.htm>

<http://www.hhrf.org/frissujzag/00sep/fu00911.htm>

Papok a kolostorban - ami börtön

<http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2006.11.12/0801.html>

Ólmosi Zoltán: Proletárdiktatúra és egyház, 1951.

<http://www.tankonyvtar.hu/historia-1991-056/historia-1991-056-081013-5>

Sopronbánfalva látnivalói

<https://sites.google.com/site/sopronbanfalva/>

http://www.nyugatmagyar.hu/soproni_hirek/a_satan_sztalini_bajusszal/2053152/

Bolváry Pál: Rabláncon Krisztusért. <http://www.ppek.hu/k519.htm>

Kapiller Ferenc: „Szeretből szenvedni“. Kovács Ferenc gencsapáti káplán életáldozata. Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2007

<http://www.kovacsbank-ofm.com/dok/KapillerKonyv.pdf>

A Fehér Barát

http://www.palosrend.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=102&Itemid=114

XI. Piusz Mit brennender Sorge

<http://szit.katolikus.hu/feltoltes/Mit%20brennender%20Sorge.pdf>